

**Міжнародна науково-
практична конференція**

.....
**International scientific
and practical conference**

7 березня 2024 р.
м. Чернігів, Україна

.....
March 7, 2024
Chernihiv, Ukraine

**Реалії та пріоритети
розвитку науки та освіти**

.....
**Realities and priorities for
the development of science
and education**

Міжнародна
науково-практична
конференція

**Реалії та
пріоритети розвитку
науки та освіти**

Матеріали

7 березня 2024 р.

м. Чернігів, Україна

International
scientific and practical
conference

**Realities and priorities
for the development of
science and education**

Proceedings

March 7, 2024

Chernihiv, Ukraine

УДК 37

Реалії та пріоритети розвитку науки та освіти : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Міжнародний гуманітарний дослідницький центр (Чернігів, 7 березня 2024 р). Research Europe, 2024. 138 с.

До збірника ввійшли матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Реалії та пріоритети розвитку науки та освіти", яка відбулася 7 березня 2024 року. Збірник розрахований на науковців, освітян, студентів, державних службовців, представників бізнесу та широку громадськість.

Робочі мови конференції: українська та англійська.

Публікується в авторській редакції

Матеріали збірника подаються в авторській редакції та публікуються мовою оригіналу. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, цитат, статистичних даних, галузевої термінології та іншої інформації.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", при використанні наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

**Research
Europe.org**

IHC INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© Міжнародний гуманітарний
дослідницький центр, 2024

© Research Europe, 2024

Офіційний сайт: researcheurope.org

UDC 37

Realities and priorities for the development of science and education : proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Chernihiv, 2024, March 7). Research Europe, 2024. 138 p.

The collection includes the proceedings of the International scientific and practical conference "Realities and priorities for the development of science and education", which took place on 7th March 2024. The collection is aimed at scientists, educators, students, government officials, business representatives, and the wider public.

Working languages of the conference: Ukrainian and English.

Published in the author's edition

The collection's proceedings are presented in the author's edition and published in the original language. The authors of published materials hold complete responsibility for the precision of facts, proper nouns, quotes, statistical data, industry terminology, and other information presented.

According to the Ukrainian Law on Copyright and Related Rights, it is mandatory to cite the authors when using scientific ideas and materials from this collection.

**Research
Europe.org**

IHR INTERNATIONAL
HUMANITARIAN
RESEARCH CENTER

© International Humanitarian
Research Center, 2024

© Research Europe, 2024

Official website: researcheurope.org

ЗМІСТ

.....

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

.....

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Маджарова С. Є.

Організація проектної діяльності на уроках
"Я досліджую світ" для стимулювання творчого
розвитку здобувачів початкової освіти. 11

Тарара А. М., Сушко І. А.

Психолого-педагогічні особливості творчої
діяльності учнів на уроках технологій. 14

СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Aliexsieienko, R., Tatarчук, V.

Using gamification to interest students in learning English. 18

Білоусова Н. В., Лобода В. Є., Федоренко Д. О.

Тайм-менеджмент учителя початкових класів. 20

Horbachenko, D., Kolykhan, R.

The role of social media in learning English:
new opportunities for education science. 24

Lapshyna, O., Komochkova, O.

Innovating literary education: a multifaceted approach
to teaching foreign literature in Scandinavian countries. 27

Савченко В. А., Лаврова Л. В., Сілошенко І. А.

Пріоритети інноваційних методів на
курсах підвищення кваліфікації. 29

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....
SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Маліновська Н. В.

Розвиток фонематичного слуху в дітей:
сучасні підходи та стратегії розвитку. 32

Шадюк О. І., Кривчук О. С.

Формування у дітей дошкільного
віку ВПО ціннісних орієнтацій. 34

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....
SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Коваль Т. В., Ціпан Т. С.

Естетичне виховання молодших школярів
засобами музики: теоретичний аспект. 39

Максютенко Д. О.

Підручник інтегрованого курсу "Я досліджую
світ" як засіб формування дослідницьких
компетентностей молодших школярів. 43

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....
SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бондарчук Ю. А.

Завдання та виклики у вивченні іноземних мов
у закладах вищої освіти у контексті глобалізації. 47

Боярчук С. І.

Використання технологій дистанційного навчання
у практичній підготовці здобувачів освіти. 50

Клочкова Ю. В.

Створення інклюзивного середовища
в університеті: кращі практики. 53

Мороз О. Л.

Practical ways to improve the efficiency
of professionally-oriented communicative
competency formation of future seafarers. 56

Саєнко Т. В., Осипенко О. Ю.

Неформальна освіта – сьогодення і перспективи. 60

Шквир О. Л., Дудчак Г. І., Поляновська О. Р., Олійник А. В.

Самоосвіта як складник професійної підготовки
майбутніх учителів початкових класів. 66

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

. . . . .

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Мирошніченко Ю. Б.

Несподіване відкриття спростовує
наше розуміння Всесвіту. 70

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

. . . . .

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Богданець А. В.

Методологія національної доктрини
приватного та публічного права. 73

Гавриленко І. В.

Інновації щодо вирішення крос-культурних конфліктів у туризмі. 77

Галаган В. В.

Теоретико-методологічні підходи до вивчення психічного
здоров'я працівників комерційних організацій. 79

Гостєв С. О.

Внутрішній туризм України в сучасних умовах
війни (на прикладі Києва та Київської області). 83

Даниляк Р. П.

Потенційна корисність португальської моделі
навчання філософії для вітчизняної практики. 87

Жук Р. В.

Теоретичні підходи до трактування зовнішньої міграції. 90

Руппенко-Fritsak, N. A.

The formation of moral and ethical communication norms among future physicians in professional Ukrainian language courses. 93

Яшарова М. М.

Твори інтелектуальної власності які створюються штучним інтелектом. 98

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

. . . . .

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Козик І. М.

Теоретико-методологічні аспекти моделі цифрової економіки України. 102

Лола В. В., Смирна К. В.

Економічна безпека держави в умовах цифрової трансформації. 104

Луциків І. В.

Особливості формування позитивного іміджу та репутації керівника. 109

Сук П. Л.

Відрахування амортизації необоротних активів за методом на основі податку з валового прибутку. 112

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

. . . . .

SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Olkhovuk, M., Korach, M.

Online learning: advantages and disadvantages of online classes of foreign languages. 117

Петровський М. В.

Аксіологічні параметри власних назв і переклад. 118

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

.....
SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Ковальчук Р. О., Гнидюк О. П., Лукінов В. С.

Роль спортивних ігор в підвищенні фізичної підготовки. 122

Курило В. П.

Модель навчально-тренувальних занять для вдосконалення спеціальної фізичної підготовленості футболістів 9 – 10 років. 124

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....
SECTION 11. CULTURE AND ART

Wang Liwen,

Features of Chinese piano music of the twentieth century. 128

Гринюк Т. А., Буличева Т. В.

Особняк Є. В. Іваницького як важлива пам'ятка місцевого значення у історико-культурній туристичній спадщині столиці. 130

Марущак Я. С.

Одеські перфоманси та їх організатори в перші роки незалежності України. 134

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

SECTION 1. THEORY AND TEACHING METHODS

Маджарова С. Є.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

УДК 373.3.091.313.53:502

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ
"Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ" ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧОГО
РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

Сучасний світ вимагає від освіти не лише передачі базових знань дітям, але й розвитку їх творчих здібностей, необхідних для успішної адаптації до динамічного середовища. Особливо це стосується початкової школи, коли формуються ключові навички та компетенції здобувачів. У цьому контексті організація проєктної діяльності на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ" стає актуальним завданням, оскільки міждисциплінарний характер предмету забезпечує не лише засвоєння молодшими школярами нового навчального матеріалу, але й розвиток у них критичного мислення, комунікативних навичок і, зокрема, творчих здібностей.

Метою даної роботи є аналіз можливостей та ефективності проєктної діяльності як методу стимулювання творчого розвитку учнів початкової школи в контексті інтегрованого курсу "Я досліджую світ". Для дослідження було використано метод аналізу науково-педагогічної літератури.

Метод проєктів став активно застосовуватися, коли педагоги зрозуміли, що регламентування інтелектуальної діяльності виявилось гальмуючим чинником, що обмежує ініціативу та творчі здібності здобувачів освіти. Різні аспекти проблеми організації проєктної діяльності дітей молодшого шкільного віку розкрито в роботах О. Боровець, Л. Гриценко, І. Даніліної, С. Купчак, О. Онопрієнко, О. Полякової, зокрема на уроках "Я досліджую світ" (Н. Білоусова, О. Коваль, О. Карпенко). У підручниках до предмету різних авторських колективів також використано дидактичні можливості для проєктної діяльності учнів початкової школи (Н. Бібік, О. Волощенко, Т. Гілберг, І. Грущинська, С. Тарнавська та ін.). У науковому полі

небагато досліджень, які б розглядали означений метод для стимулювання творчого розвитку молодших школярів. Проте над цим питанням у різних ракурсах працювали Р. Михайлишин, В. Кондратова, Ю. Бондар, Н. Білоусова, Т. Гордієнко, О. Черенецька, В. Коваль та інші.

Ми вважаємо, що проєктна діяльність має потенціал не тільки для формування в учнів основних компетентностей, а й до їхнього творчого розвитку, що визначено одним із завдань Державного стандарту початкової освіти [6]. За переконанням Р. Михайлишин, проєктування – це специфічний індивідуально-творчий процес, який потребує від кожного учасника оригінальних рішень, оскільки передбачає діяльність, спрямовану на впровадження власних ідей, перетворення навколишнього середовища (виготовлення моделей, конструкцій) з урахуванням різних потреб згідно зі своїми можливостями. В. Кондратова та О. Черенецька вважають, що через проєктну діяльність учитель створює умови для інтеграції знань, активізації самостійної навчальної діяльності здобувачів початкової освіти, поєднання її теоретичної та практичної складових, а також розкриття, розвитку й реалізації їх творчого потенціалу [10].

Багато в чому це забезпечується, по-перше, інтеграцією. Міждисциплінарний зміст предмету змушує дітей мислити та застосовувати свої знання і навички в більш широкому, а отже творчому контексті. Другим вирішальним чинником є практика. Створення під час проєктної діяльності конкретних матеріальних продуктів, які презентуються в класі або батькам, вимагає мобілізації творчих здібностей дітей.

Узагальнюючи рекомендації різних дослідників з означеної теми, організація проєктної діяльності здобувачів початкової освіти на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ" може сприяти розвитку їхніх творчих здібностей за умови правильної підготовки та організації. Для цього варто:

1. Давати учням можливість обирати тему свого проєкту відповідно до їх власних інтересів та хобі. Необхідність самостійно визначитися з темою автоматично стимулює оригінальність учнів.

2. Пропонувати завдання, які вимагають нестандартного підходу та творчого мислення, а не репродуктивного відтворення.

3. Забезпечувати моральну підтримку здобувачів початкової освіти та стимулювати їх до відкритого спілкування для обговорення ідей і концепцій проєктів. Незначна допомога з боку вчителя чи інших учнів може стати джерелом для натхнення учнів.

4. Залучати молодших школярів до командної роботи над проєктами, що сприяє обміну ідеями та досвідом. Розвиток навичок співпраці та комунікації є важливим елементом будь-якого творчого процесу.

5. Заохочувати учнів до експериментів з новими техніками, матеріалами та методами для виконання своїх проєктів.

6. Створювати у класі атмосферу, яка б сприяла виявленню та вдосконаленню творчих навичок дітей [1], [2], [7], [8], [10].

Отже, зважаючи на цілі Державного стандарту початкової освіти, в Новій українській школі немає місця стандартним підходам до організації навчальної діяльності здобувачів на уроках "Я досліджую світ". Важливо використовувати оригінальні методи, які б спонукали дітей до нестандартного мислення, пошуку різноманітних варіантів розв'язків завдань, пізнавальної активності, фантазування та розкриття творчого потенціалу. Саме метод проєктів відповідає означеним вимогам.

Список використаних джерел

1. Білоусова Н.В., Гордієнко Т.В. Формування дослідницьких умінь молодших школярів на уроках із "Я досліджую світ". *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки"*. 2023. Вип. 2. С. 20–25.

2. Бондар Ю.В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 70. Т. 1. С. 95–99.

3. Боровець О.В., Гулюк О.С. Особливості організації проєктної діяльності учнів початкової школи. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 25. С. 33–35.

4. Гриценко Л., Полякова С. Інтерактивні засоби навчання у проєктно-технологічній діяльності учнів. *Вища школа*. 2018. № 12. С. 86–102.

5. Даніліна І.В. Навчальні проєкти у початковій школі. Харків: Основа, 2016. 160 с.

6. Державний стандарт початкової освіти : Постанова каб. міністрів України від 21.02.2018 р. № 87: станом на 6 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п> (дата звернення: 05.03.2024).

7. Кішан Н. Проєктна діяльність у Новій українській школі. *Педагогічний вісник Поділля*. 2022. Вип. 1. С. 21–22.

8. Коваль В.О., Василець Я.Є. Формування умінь проєктного навчання на уроках "Я досліджую світ" засобами підручника. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 40. С. 67–72.

9. Коваль О.В., Карпенко О.Ф. Організація проєктної діяльності екологічного спрямування в початковій школі : навч.-метод. посіб. Чернігів: Десна Поліграф, 2020. 96 с.

10. Кондратова В., Чернецька О. Проєктна діяльність учнів на уроках інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у контексті реалізації ідей В. О. Сухомлинського. *Педагогічний вісник*. 2023. Вип. 1-2. С. 86–92.

11. Михайлишин Р. Метод проєктів у початковій школі як педагогічна технологія. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2016. Вип. 30. С. 43–53.

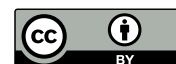
Тарара А. М.,

УДК 37.035:331.101

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України, м. Київ

Сушко І. А.,

викладач,
Державний торговельно-
економічний університет, м. Київ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Однією із важливих складових технологічної освіти в гімназії (ліцеї), яка сприяє ефективному формуванню в учнів ключових і предметної компетентностей та наскрізних умінь, є розроблення учнями творчих проєктів як завершеного циклу проєкто-технологічної діяльності. Творчий проєкт передбачає виконання учнями низки операцій (етапів) зі створення технічного об'єкта від ідеї до її реалізації у готовому продукті. При цьому, найбільш важливими операціями є проєктування і конструювання технічних об'єктів, оскільки успішне їх виконання передбачає розумову, творчу діяльність учнів. При цьому, частину видів розумової діяльності учнів відносять до основ психології творчості. Зокрема, дослідження праці конструкторів українським вченим В.О. Моляко, наші експериментальні дослідження творчої діяльності учнів свідчать, що у процесі проєктування і конструювання технічних об'єктів учнями мають місце наступні види діяльності психіки людини (учня), її головного мозку: технічне мислення, технічна творча уява, асоціації й асоціативне мислення, інтуїція [1;2]. Наголошуємо, що для вчителя особливо важливим є знання і методично правильне використання (під час організації творчої діяльності учнів) основ психології творчості. Розглянемо безпосередньо місце зазначеного у процесі проєктування і конструювання технічних об'єктів (виробів) учнями.

Перш за все, зауважимо, що вчитель має ретельно добирати вироби технічні об'єкти для створення їх учнями. Це досить важливий момент у творчому процесі. Вироби, їх конструкція, складові частини конструкції (вузли, деталі тощо) мають бути такими, проєктування й конструювання яких учнями передбачає розвиток їхніх творчих здібностей . У випадку самостійного обрання учнями

виробів для створення вчитель надає їм відповідну консультацію. Далі вчителю слід методично правильно організувати творчу діяльність учнів зі створення технічного об'єкта. Зокрема, вчителі мають добре розуміти, що успішне і ефективне виконання учнями творчих дій та операцій проектування виробу забезпечують асоціативне мислення (асоціації) і технічна творча уява учнів. Це пояснюється тим, що у процесі формування ідеї, задуму, уявного образу майбутнього виробу, визначення його загального вигляду, форми, складових елементів конструкції й т. ін. особливо важливим є асоціативне мислення, використання учнями різного типу асоціативних зв'язків (асоціацій) з відомими природними та створеними людиною об'єктами: птахами, рибами, рослинами (наприклад, з реп'яхом), різноманітними технічними об'єктами чи складовими їх конструкції. З різного типу технічних структур, образів, понять, що виникли в учня за асоціацією, він має відібрати те, що найбільше відповідає задуму, складеному ним технічному завданню. В той же час створення ідеального, уявного образу технічного об'єкта (виробу), розроблення декількох варіантів конструкції виробу, компоновка окремих складових частин (вузлів) його структури, встановлення функціональних зв'язків між ними, уявне порівняння свого технічного об'єкта (виробу) зі схожими відомими, уявне "перенесення" отриманих асоціативних образів на розроблюваний учнями технічний об'єкт зможе забезпечити лише його творча технічна уява також під час проектування виробу. Втім, слід зазначити, що досить часто розглянуті творчі здібності (асоціативне мислення й технічна творча уява) "працюють" в комплексі, забезпечуючи високий рівень виконання всіх операцій проектування виробу. Зокрема, асоціація за схожістю (як один із її видів) відіграє важливу роль не тільки у мисленому створенні образів, а й в уявлюваному їх застосуванні в різних ситуаціях. Як видно, асоціативне мислення (асоціації) і технічна творча уява є визначальними, перш за все, на початковому етапі проектування виробу. А тому вчитель має звернути особливу увагу на цю стадію створення виробу і максимально сприяти розвитку в учнів розглянутих творчих здібностей.

У процесі дослідницького пошуку і подальшого проектування виробу учні мають: розробити (у вигляді попереднього ескізу, "накидів" чи технічного малюнка) кілька варіантів конструкції майбутнього виробу відповідно до сформульованих ідей, задуму; відібрати цікаві існуючі зразки чи близькі до нього вироби з літературних джерел, побуту та внести до них необхідні конструктивні зміни; виконати аналіз наявних варіантів конструкцій виробу й обрати з них найкращий або ж створити оптимальний, ескізний варіант конструкції на основі

кількох наявних (ескізний проєкт – він дає можливість уявити загальну конструкцію виробу), свідомо застосовуючи метод комбінування. Завдяки розглянутій творчій діяльності учнів, на цій стадії процесу проєктування виробу інтенсивно розвиваються не тільки зазначені вище творчі здібності (асоціативне мислення і технічна творча уява), а вже й технічне мислення. Ще інтенсивніше відбувається розвиток технічного мислення під час виконання учнями операцій конструювання виробу і створення технології його виготовлення. Тому, вчитель має навчити учнів: розробляти остаточну конструкцію виробу (в графічному вигляді) на основі ескізного варіанту – ескізного проєкта; обґрунтовувати вибір потрібних матеріалів для виготовлення виробу та прогнозувати їх витрати; розробляти необхідні ескізи та кресленики на окремі деталі та вузли виробу, як основу процесу конструювання виробу; уявляти й розробляти технологічний процес виготовлення виробу в цілому; планувати технологічну послідовність виготовлення окремих деталей виробу. Оскільки учні в розглянутих вище творчих операціях використовують графічні зображення, вчитель на заняттях має звернути увагу на формування в учнів знань і вмінь з основ графічної грамоти, що сприятиме подальшому розвитку їх технічного мислення.

Особливо важливим є вибір вчителем більш складних виробів для створення їх учнями. Під час проєктування й конструювання цих виробів технічне мислення учнів забезпечує успішне виконання ними наступних творчих операцій: пошуки аналогій створюваному виробу; комбінування й реконструювання; порівняння свого виробу з вже відомими; пошуку виходу із складної ситуації шляхом вирішення виявленої суперечності у технічній конструкції виробу; проводити розрахунки собівартості майбутнього виробу і його екологічну експертизу і т. ін. Така творча діяльність сприяє розвитку в учнів відповідних їй творчих здібностей, потягу до створення нового, пошуку й вирішення важливих проблем, складання учнями особистих творчих планів (стратегій) та їх реалізації і т. ін. При цьому, інтенсивно продовжує розвиватися технічне мислення учнів, як інтегрована сукупність властивих йому творчих якостей особистості.

Таким чином, методично правильний підхід вчителя до організації творчого процесу проєктування й конструювання виробів, розроблення творчих проєктів забезпечить ефективний розвиток в учнів найбільш важливих творчих здібностей, формування ключових і предметної компетентностей на наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти 2020. Розвиток в учнів гімназії визначених вище творчих здібностей і його

продовження в 10-11 класах буде основою для підготовки креативних інженерів, винахідників й інших творчих фахівців. Як видно із розглянутого вище, з метою забезпечення успішної реалізації змісту технологічної освіти в гімназії, створення учнями виробів на високому рівні важливим є оволодіння вчителями технологій знаннями з основ психології творчості і, відповідно, використання в навчальному процесі інтегративного підходу (інтегрування змісту з основ технологій із змістом основ психології творчості).

У зв'язку із викладеним вище наголошуємо: знання розглянутих вище елементів основ психології творчості є досить важливим для вчителя технологій гімназії (ліцею). Однак, наші спостереження за навчальним процесом, навчально-методичною діяльністю вчителів дозволили зробити висновок – вчителі недостатньо обізнані з основами психології творчості. Це пояснюється відсутністю відповідної методичної літератури для вчителів технологій. Вирішенню цієї проблеми і присвячені наші дослідження.

Список використаних джерел

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. П. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
2. Моляко В. О. Творческая конструкторология (пролегомены). Київ : "Освіта України", 2007. 388 с.

**СЕКЦІЯ 2. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ В ОСВІТІ**

.....

**SECTION 2. INFORMATION TECHNOLOGIES
AND INNOVATIVE METHODS IN EDUCATION**

Aliexsieienko, R.,

УДК 372.881.111.1

student of the Institute of information
technologies in the economy,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

Tatarchuk, V.,

student of the Institute of information
technologies in the economy,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

**USING GAMIFICATION TO INTEREST
STUDENTS IN LEARNING ENGLISH**

In today's world, where technology is rapidly advancing and information is readily accessible, engaging and maintaining students' attention in the learning process has become a crucial task for educators. In particular, the study of English, as an international language of communication, requires not only a well-structured methodology but also effective motivational tools. Gamification, which is based on the principles of gameplay, opens up new possibilities for engaging students in learning English.

Gamification in the classroom is a powerful tool that can transform the learning environment and engage students in new and exciting ways. The first step in this process is to decide on a theme or topic that will guide the gamification process. This could be anything from transforming the classroom into outer space where students become astronauts, to creating a different dimension where students take on the roles of spies or superheroes. The chosen theme should be closely linked to the learning goals of the course.

Once the theme is established, it's important to set goals and track progress. This can be done through the use of badges, progress bars, and leaderboards. These tools not only make students aware of their own progress but also provide a formative

assessment for teachers. The goals can be set for the term or year, and the steps for achieving these goals can be represented by a progress bar. As students overcome challenges, they can receive specific badges that are based on the theme.

In addition to individual progress, fostering a sense of competition and cooperation among students can further enhance engagement. Rewards play a crucial role in gamification. Points can be represented using physical objects such as stars or stamps, or with pictures for online classes. These points can be displayed in the class and referred to regularly. To further boost motivation, an exchange system can be implemented where a specific number of points can be redeemed for prizes.

Another key aspect of gamification is giving students a choice. Allowing students to choose the next activity can increase their investment in the class. For example, if you're teaching a unit on English verb tenses, you could provide students with a choice of activities to demonstrate their understanding. They could choose to write a story using a specific tense, create a presentation explaining the rules of a particular tense, or design a quiz to test their classmates' understanding of different tenses. By giving students a choice, they can select the activity that most aligns with their interests and learning style, thereby increasing their engagement and investment in the class.

Lastly, incorporating time constraints can add an extra element of challenge to activities. Time limits can help keep the lesson or activity on track, ensuring that all planned content is covered. And they also can foster cooperation within groups working together to beat the clock. At the same time, it can stimulate healthy competition between groups trying to finish first.

Teachers seeking to engage their students in the learning process can leverage a variety of applications that utilize gamification principles. Duolingo, a popular language learning mobile app, offers short interactive lessons, game elements, and an achievement system to motivate users to regularly study English. Kahoot!, a platform for creating game quizzes and tests, allows teachers to create games where students answer questions in English, compete against each other, and earn points for correct answers. Classcraft, an online platform, transforms the classroom into a fantastical game world where students' complete tasks and solve puzzles to earn rewards and develop their characters. These applications provide innovative ways for teachers to captivate their students interest and enhance the learning experience.

Gamification is already demonstrating its potential as an effective tool for engaging students in learning English, both in Ukraine and around the world. Considering the rapid development of technology, it can be expected that gamification will continue to evolve, incorporating new game elements and strategies. However, to achieve the best results, it is important to continue researching and adapting this approach to specific learning contexts. Implementing

gamification in the educational process requires appropriate planning, understanding of learning objectives, and student needs.

References

1. Maria Fernanda Hoyos, 6 ways to gamify your English classroom. URL: <https://www.cambridge.org/elt/blog/2022/11/03/6-ways-gamify-your-english-classroom>.
2. Giang V. "Gamification" Techniques Increase Your Employees' Ability To Learn By 40%. Business Insider. India. 2013. URL: <http://www.businessinsider.com/gamification-techniques-increase-your-employeesability-to-learn-by40-2013-9>.
3. Henrick G. Gamification – What is it and What it is in Moodle. 2013. URL: <http://www.slideshare.net/ghenrick/gamification-what-is-it-and-what-it-is-in-moodle>.

Білоусова Н. В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, початкової
освіти, психології та менеджменту,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

УДК 378.018.43:373.3.011.3-051]:005.6

Лобода В. Є.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Федоренко Д. О.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Тайм-менеджмент допомагає вчителю початкових класів підвищити продуктивність, зменшити стрес та досягти поставлених цілей більш ефективно. Він є критичним аспектом успішної педагогічної практики, особливо для вчителів початкових класів, які стикаються з унікальними викликами, такими як інтегровані уроки, індивідуальний підхід до кожного учня, комунікація з батьками тощо.

Дослідженню питань управління робочим часом та тайм-менеджменту присвятили свої наукові праці такі вчені, як, зокрема, Г. Архангельський, А. Вацьківська, Х. Велтьє, С. Далримпл, В. Дерев'янка, Г. Євтушенко, Л. Зайверт, О. Колесов, Д. Клеменс, Й. Кноблаух, Ф. О'Коннелл, С. Прентис, Б. Трейси, А. Холодницька.

Своїми завданнями у статті ставимо розглянути стратегії та методи тайм-менеджменту, спрямовані на оптимізацію робочого часу вчителя початкових класів.

Значення тайм-менеджменту для роботи вчителя, особливо в початкових класах, важко переоцінити. Ось кілька ключових аспектів, які підкреслюють важливість володіння ним:

1. Ефективне використання обмеженого часу. Учителям початкових класів доводиться працювати в рамках обмеженого часу, де за кожну хвилину вчитель виконує велику кількість завдань: підготовка до уроків, проведення уроків, перевірка зошитів, спілкування з батьками тощо. Тайм-менеджмент допомагає вчителям ефективно розподілити свій час на виконання різних завдань, максимізуючи продуктивність та результативність роботи.

2. Зменшення стресу та втоми. Ефективне управління часом допомагає вчителям уникнути відчуття вигорання та надмірної втоми. Правильне планування і організація дозволяють раціоналізувати тижневе навантаження, зменшуючи стрес і покращуючи загальний стан соціально-емоційного благополуччя.

3. Підвищення продуктивності навчального процесу. Ефективне управління часом дозволяє вчителю більше уваги приділяти навчанню та індивідуальному підходу до кожного учня. Завдяки грамотному тайм-менеджменту вчителі можуть створити дружнє сприятливе турботливе освітнє середовище, забезпечуючи максимальну увагу до потреб кожного учня.

4. Покращення взаємодії з батьками та іншими учасниками освітнього процесу. Час, відведений для спілкування з батьками та колегами, є дорогоцінним. Правильне планування дозволяє вчителям відвести достатньо часу для взаємодії з батьками, на відповіді на їх запитання та врахування їхніх побажань. Це сприяє побудові довірчих відносин і підвищує загальну якість освітнього процесу.

5. Підвищення задоволення від роботи. Коли вчителі використовують ефективні стратегії тайм-менеджменту, вони частіше відчувають контроль над собою, що приносить більше задоволення від роботи. Можливість ефективно управляти своїм часом дозволяє вчителям більш повноцінно насолоджуватися своєю професійною діяльністю і досягати більших успіхів на шляху кар'єрного зростання.

На думку Лозовського А.М. та Гаврилюк І.О. "Особлива увага надається навичкам, що відділяють успіх управління від невдач, а саме:

– усвідомленості природи часу його безповоротності: реально мислити про власний час, розуміючи, що це обмежений ресурс;

– організації роботи в часі: розробка та організація ваших цілей, планів, графіків та завдань повинна здійснюватись на основі ефективного використання часу;

– адаптації, балансування між домашньою і основною діяльністю: моніторинг використання вашого часу під час виконання власної діяльності, включаючи пристосування до змін пріоритетів" [2, с. 87].

Що ж потрібно робити вчителю, щоб тайм-менеджмент приносив результат?

1. Аналіз та планування.

Перший крок у вдалому тайм-менеджменті – це аналіз поточного стану робочого часу та планування подальших кроків. Учителі початкових класів можуть почати з аналізу свого розкладу та обов'язків: проведення уроків, підготовку до них, перерви між ними, додаткові зустрічі з учнями або батьками, а також особистий час для відпочинку та саморозвитку.

Після аналізу важливо створити план дій на основі виявлених потреб та пріоритетів. Розробка чіткого розкладу допомагає вчителю ефективно розподілити свій час та уникнути зайвих затримок або накладок у графіку.

2. Приоритизація завдань.

Після аналізу вчителю важливо визначити, які завдання є найбільш важливими. Учителі класифікують завдання на основі пріоритетності, що допомагає їм сфокусуватися на найважливіших завданнях та уникати відволікань на менш важливі або неважливі речі.

При цьому важливо пам'ятати, що пріоритети можуть змінюватися з часом, тому вчителі повинні періодично переглядати свої списки завдань та адаптувати їх до змінюючихся обставин.

3. Ефективне планування уроків.

Планування уроків є одним з найважливіших аспектів роботи вчителя початкових класів. Чітке визначення мети кожного уроку, розробка послідовного плану дій та підготовка необхідних дидактичних матеріалів допомагають вчителю максимально ефективно використовувати час на уроці.

Під час планування вчителі можуть також враховувати різні стилі навчання та потреби різних учнів, щоб забезпечити максимальний рівень залученості та розуміння на уроці.

4. Ділові зустрічі та комунікація з батьками.

Ділові зустрічі з батьками є важливою частиною робочого процесу вчителя початкових класів. До них відносяться індивідуальні зустрічі для обговорення академічного прогресу учня, загальні збори з метою інформування батьків про плани та події у класі, а також спільні заходи з залученням батьків до освітнього процесу.

Ефективна організація цих зустрічей, якість підготовки до них та вміння ефективно комунікувати з батьками допомагає забезпечити позитивні взаємини та підтримку учнів з боку сімей.

5. Підтримка власного здоров'я та емоційного благополуччя.

Останнім, але не менш важливим аспектом тайм-менеджменту є підтримка власного здоров'я та емоційного благополуччя. Учителі початкових класів часто стикаються зі стресом та втомою внаслідок насиченого робочого дня. Важливо виділити час для відпочинку, релаксації та саморозвитку, щоб підтримувати високий рівень продуктивності та ефективності у освітньому процесі.

Отже, ефективний тайм-менеджмент є ключовим елементом успішної педагогічної практики для вчителів початкових класів. Послідовність дій, які починаються з аналізу та планування, переходять у визначення пріоритетів сприяють ефективному плануванню уроків, підтримують ділову комунікацію та власне здоров'я, допомагають оптимізувати час і досягати високих результатів у навчанні та розвитку учнів. Розуміння та впровадження цих стратегій сприяє підвищенню продуктивності та задоволенню від професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Водянка Л.Д., Тодорюк С.І., Карп А.Г. Тайм-менеджмент як техніка планування робочого часу персоналу. Економіка та держава. 2020. № 7. С. 119-123.
2. Лозовський А.М., Гаврилюк І.О. Тайм-менеджмент як мистецтво управління часом. Наукові тренди постіндустріального суспільства. 2021. Том 1. (3 грудня). С. 86-91.

Horbachenko, D.,

УДК 372.881.111.1

student of higher education,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

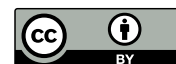
Kolykhan, R.,

student of higher education,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

Supervisor senior:

Ishchenko, T.,

lecturer of foreign language department,
Kyiv National Economic University
named by Vadim Hetman, Kyiv

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN LEARNING ENGLISH: NEW OPPORTUNITIES FOR EDUCATION SCIENCE

In today's world, social networks play a crucial role in education and scientific research, providing valuable resources and opportunities for real-time language practice. They have become powerful platforms not only for communication but also for learning English. The evolving technologies and features of social networks are revolutionizing education by granting students and teachers access to diverse resources, including educational materials, communities, and real-time language practice. Research on the role of social networks in learning English is uncovering new opportunities for education and science, leading to the development of innovative teaching methods tailored to the digital age.

Social media enhances learning material accessibility globally, fostering interaction and collaboration among users. Through various formats like video tutorials and forums, content reaches a broad audience, encouraging participation. Features such as comments and private messages facilitate discussion and sharing of experiences, enriching the learning experience further.

One way to interact is to participate in specialized groups and communities on social media that are dedicated to specific topics or subjects. These groups allow students to connect with their peers to discuss issues, solve problems and share useful information.

Moreover, many social networks provide opportunities to create your own study groups or profiles where students can communicate, share their achievements and learning materials. This encourages collaborative learning and fosters mutual support among participants.

Additionally, many social networks offer tools for organizing online conferences, webinars and virtual meetings where students can interact with teachers and speakers in real time, ask questions and discuss important aspects of the learning process.

Monitoring progress and personalized learning are vital elements in improving educational experiences. Integrating analytical tools is essential for assessing performance effectively.

Analytics tools enable a comprehensive evaluation of success metrics, allowing educators to track and analyze each student's academic journey. Through data-driven insights, strengths and weaknesses can be identified, enabling targeted interventions to improve overall performance.

Personalized learning, facilitated by adaptive technologies and individualized curriculum design, tailors the educational approach to each student's pace and learning style. This approach accommodates diverse preferences and ensures a more effective grasp of the material, promoting deeper understanding of subjects.

Integrating social networks into educational programs enhances their adaptability to individual student needs. By incorporating social media platforms and collaborative tools, educators create a dynamic learning environment that encourages communication, collaboration, and resource sharing among students. This fosters interactivity and adaptability, enriching the educational experience. Moreover, social networks enable educators to stay informed about students' evolving needs and preferences, ensuring the curriculum remains relevant and engaging.

In conclusion, the integration of analytics tools, personalized learning approaches, and social networks constitutes a comprehensive strategy for monitoring progress and tailoring education to individual needs. This holistic approach not only enhances the learning journey but also empowers students to achieve their full potential in a dynamic educational landscape.

The evolution of education relies on the development of new methodologies to keep pace with changing learning trends. Exploring student reactions to innovative teaching methods through social networks is crucial for advancing educational practices. By leveraging the interactive nature of social media, educators can gather

valuable feedback, refining instructional techniques in real-time to create a collaborative learning environment that resonates effectively with students.

The utilization of insights derived from social networks in both pedagogical practices and scientific research is transformative. By tailoring teaching methods to align with student preferences and needs, educators can enhance the effectiveness of their instruction. Additionally, leveraging social networks in academic research fosters collaboration among educators, promoting the exchange of ideas and the development of more effective teaching methodologies.

This exploration of student reactions, integration of innovations, and application of social media insights collectively contribute to the evolution of education. These advancements not only elevate the quality of learning but also ensure education remains relevant and responsive to the changing needs of students and the broader educational landscape.

In conclusion, the integration of social media with education, particularly in the context of learning English, heralds a transformative era characterized by accessibility, interactivity, and innovation. Social networks have evolved into dynamic educational platforms, transcending geographical boundaries to provide learners worldwide with a wealth of resources and opportunities. The rapid dissemination of knowledge, facilitated by the viral nature of social media, fosters a global learning community that promotes collaboration and mutual support among learners.

In essence, the role of social media in learning English extends beyond mere communication, propelling education into an era where collaboration, accessibility, and adaptability are paramount. Embracing these opportunities signifies not only the integration of technology into education but also a commitment to fostering a more inclusive, interactive, and dynamic learning landscape for the benefit of learners globally.

References

1. Beaudin, J. S., Intille, S. S., Tapia, E. M., Rockinson, R., & Morris, M. E. (2007). Context-sensitive microlearning of foreign language vocabulary on a mobile device. In B. Schiele, A. K. Dey, H. Gellersen, B. de Ruyter, M. Tscheligi, R. Wichert, E. Aarts, & A. Buchmann. (Eds.), *Ambient intelligence* (pp. 55– 72). (Springer Lecture Notes in Computer Science). Volume 4794/2007. Berlin: Springer.
2. Chen, C-M., & Li, Y-L. (2010). Personalized context-aware ubiquitous learning system for supporting effective English vocabulary learning. *Interactive Learning Environments*, 18(4), 341–364.

3. Chinnery, G. M. (2006). Going to the MALL: Mobile assisted language learning. *Language Learning & Technology*, 10(1), 9–16. Retrieved from <http://llt.msu.edu/vol10num1/pdf/emerging.pdf> Cui, Y., & Bull, S. (2005). Context and learner modelling for the mobile foreign language learner. *System*, 33, 353–367.

Lapshyna, O.,

УДК 378.4

PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign
Language Education and Intercultural Interaction,
Khmelnyskyi National University, Khmelnyskyi

Komochkova, O.,

Teacher of Higher Category, Methodology
Teacher, Deputy Principal for Educational Work,
Khmelnyskyi Secondary School of I-III
Stages No 21, Khmelnyskyi

INNOVATING LITERARY EDUCATION: A MULTIFACETED APPROACH TO TEACHING FOREIGN LITERATURE IN SCANDINAVIAN COUNTRIES

In the ever-evolving landscape of education, the teaching of foreign literature has become a dynamic and challenging endeavor. In Scandinavian countries, renowned for their high-quality educational systems, the incorporation of innovative methods is paramount to cultivating a deep appreciation for the rich tapestry of global literary works. This article explores diverse approaches to teaching foreign literature in Scandinavia, aiming to enhance engagement, cultural understanding and critical thinking among students.

Multimedia Integration in Literary Education. The integration of multimedia elements provides an immersive experience that transcends traditional classroom boundaries. In Scandinavian classrooms, teachers can leverage audio-visual resources to augment the study of foreign literature. Videos, audio clips and interactive presentations can bring the nuances of literary works to life, fostering a deeper connection between students and the material. By incorporating author interviews, documentaries and multimedia adaptations, teachers can create a vibrant and dynamic learning environment that resonates with the tech-savvy younger generation [3].

Digital Tools for Literary Analysis. Embracing the digital age, teachers can employ various online platforms and tools for literary analysis. Online discussion forums, collaborative document editing and virtual book clubs enable students to engage with foreign literature in a more interactive and dynamic way. Digital tools not only facilitate discussions but also encourage students to explore diverse perspectives, enhancing critical thinking and analytical skills.

Virtual Reality (VR) Literature Tours. Virtual Reality (VR) literature tours offer students to “step into the shoes of characters in a foreign literary masterpiece”. By creating immersive experiences that allow students to virtually visit the settings of the literary works, teachers can provide a unique and memorable learning experience. This approach not only fosters a deeper understanding of cultural and historical contexts but also stimulates students’ imagination and creativity.

Literature in Translation. While language proficiency is a valuable skill, not all students may be proficient in the languages of the foreign literature being studied. Utilizing high-quality translations and exploring the artistry and challenges involved in translation opens up the world of foreign literature to a broader audience. This approach promotes inclusivity and allows students to appreciate the beauty of literary expression across linguistic boundaries.

Guest Lectures and Author Interactions. Bringing literature to life involves connecting students with the people behind the words. Organizing guest lectures, whether virtually or in person, by scholars, translators or even the authors themselves, provides students with unique insights into the creative process. Direct interactions can illuminate the inspirations, challenges and cultural contexts that shape foreign literary works, fostering a more profound connection between students and the literature [1].

Digital Storytelling Projects. Harnessing the power of digital media, teachers can guide students in creating their own digital storytelling projects. Podcasts, videos, blogs and other multimedia formats can serve as platforms for students to express their interpretations of foreign literary works. This hands-on approach not only enhances creativity but also develops communication skills in the digital realm, preparing students for the modern world [1].

Gamification of Literature. Infusing an element of play into literary education can transform the learning experience. Gamification involves incorporating game-like elements such as quizzes, challenges or interactive simulations into the curriculum. Designing literary-themed games can make the study of foreign literature more enjoyable and engaging, turning the learning process into a captivating adventure [2].

Thus, innovative methods of teaching foreign literature in Scandinavian countries embody a commitment to cultivating well-rounded, globally aware individuals. The multifaceted approaches discussed in this article aim to not only enhance the study of foreign literature but also to foster critical thinking, cultural understanding and a lifelong love for literature. By integrating multimedia, embracing digital tools and promoting interactive and experiential learning, teachers in Scandinavia can ensure that their students embark on a literary journey that transcends borders and enriches their intellectual and cultural horizons. As the educational landscape continues to evolve, these innovative methods pave the way for a more dynamic and inclusive literary education in Scandinavian classrooms.

References

1. Agathocleous T., Dean A. C. Teaching literature : a companion. London : Palgrave Macmillan, 2002, 197 p.
2. Dixon W. Society, schools and progress in Scandinavia. London : Elsevier, 1965, 193 p.
3. Teaching literature to adolescents / Beach R., Appleman D., Hynds S., Wilhelm J. London : Routledge, 2013, 297 p.

Савченко В. А.,

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри виховання та культури здоров'я,

Дніпровська академія неперервної освіти, м. Дніпро

Лаврова Л. В.,

канд. філос. наук, доцент, завідувача

кафедрою виховання та культури здоров'я,

Дніпровська академія неперервної освіти, м. Дніпро

Сілошенко І. А.,

старший викладач кафедри виховання та культури здоров'я,

Дніпровська академія неперервної освіти, м. Дніпро

УДК 378.046.4

ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Принципово нові концептуальні ідеї і положення щодо модернізації освіти вимагають переорієнтації навчальної роботи на пошук та розробку нових,

інноваційних методів розвитку регіональної системи освіти, формування в педагогічному середовищі справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності.

Тому ми ставимо перед собою завдання: приділити увагу навчальному процесу на курсах підвищення кваліфікації вчителів, які повинна бути направлена на випереджаючу підготовку з урахуванням реалізації реформування загальноосвітньої школи і впровадженням інноваційних методів навчання.

Огляд наукових джерел щодо питання створення ефективної системи підвищення кваліфікації вчителів, свідчить, що проблема навчання вчителів за інноваційними методами навчання ще не знайшла достатнього висвітлення у науково-педагогічній літературі.

Потребує наукового аналізу питання забезпечення якості системи підвищення фахової кваліфікації вчителів, їхнього професійного розвитку в процесі підвищення кваліфікації, а також обґрунтування та експериментальна перевірка сутнісних характеристик моделі системного професійного розвитку вчителів як передумови її впровадження у процес підвищення фахової кваліфікації, забезпечення відповідного рівня якості системи підвищення професійної кваліфікації вчителів, формування креативних рис особистості.

Актуальними проблемами сучасних академій неперервної педагогічної освіти є створення відповідних педагогічних умов для професійного зростання вчителів-практиків, сприяння всебічному усвідомленню вчителем необхідності підтримувати фаховий професійний розвиток упродовж педагогічного становлення, допомога в розумінні важливості оволодіння новими знаннями, інноваційними підходами і технологіями. З цією метою, педагогів, які навчаються в системі післядипломної педагогічної освіти, необхідно заохочувати до впровадження у практичну діяльність ефективних методів, сучасних інновацій і результатів наукових досліджень [2, с.1].

Зазначаємо, що у дослідженнях В.М.Буренко [1, с.180] розроблено і теоретично обґрунтовано модель професійної перепідготовки вчителя у системі неперервної педагогічної освіти на засадах андрагогічного підходу. Її компонентами дослідник вважає вимоги до діяльності, методи і принципи навчання дорослої людини. Запропонована модель включає таке:

– методи навчання (групові, ігрові, рефлексивні, комбіновані, інтегровані, проблемно-пошукові);

– мотивацію навчання (досвід учителя, індивідуальні можливості, індивідуальні стилі навчання, активні форми роботи з розвитку професійних

умінь, роль викладача у створенні оптимальних умов для професійної перепідготовки вчителя);

– принципи навчання дорослих (самостійне навчання, спільна діяльність, урахування досвіду, індивідуалізація, системність, контекстність, актуалізація, еkleктичність, самосвідомість);

– принципи педагогічної творчості викладача (суб'єктивність, діагностика, оптимальність, взаємозалежність).

Використовуючи інноваційні методи до навчання в неперервній педагогічній освіті можна досягти психологічного клімату в групах, який сприятиме засвоєнню навчального матеріалу, допомагатиме співробітництву між викладачем та групою, що в значній мірі покращить процес навчання, а в подальшому вчителі зможуть змінити освітній процес в навчальних закладах.

Підвищення кваліфікації за інноваційними методами в системі неперервної педагогічної освіти вчителів поряд з концептуальними положеннями повинна переслідувати наступні цілі:

– створення умов для самоствердження та самореалізації особистості з метою оволодіння професією й включення людини в систему безперервної професійної підготовки та перепідготовки в системі неперервної педагогічної освіти;

– поглиблене вивчення теоретичних і практичних дисциплін навчальних планів на всіх етапах безперервної підготовки та перепідготовки освітніх галузей;

– підвищення рівня підготовленості на всіх етапах безперервної підготовки та перепідготовки в системі неперервної педагогічної освіти. Формування інтересу до професійної діяльності;

– забезпечення наступності в навчальних планах на всіх щаблях безперервної підготовки та перепідготовки в системі неперервної педагогічної освіти фахівців;

– впровадження в навчальний процес інноваційних методів.

Таким чином, найважливішим завданням неперервної педагогічної освіти є розробка нових підходів до організації курсів підвищення кваліфікації вчителів, які спрямована на підвищення рівня компетенції та опанування інтерактивними методами викладання предметів в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Буренко В.М. Роль викладача у створенні сприятливих умов для навчання дорослих / В.М.Буренко // Теоретичні питання освіти та виховання: зб. наук. праць. – К.: КНЛУ. – 2001. – № 17 – С. 179-181.

2. Гушлевська І.В. Зміна професійних функцій і ролі вчителя: вчитель як носій суспільних змін / Гушлевська І.В.// Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць / за ред. В.В.Олійник. – К. : Міленіум, 2006. – Вип.3. – С. 65-72.

СЕКЦІЯ 3. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 3. PRESCHOOL EDUCATION

Маліновська Н. В.,

УДК [373.2.016:81]:612.85-027.1

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної педагогіки

і психології та спеціальної освіти,

Рівненський державний гуманітарний

університет, м. Рівне

РОЗВИТОК ФОНЕМАТИЧНОГО СЛУХУ В ДІТЕЙ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Проблема розвитку фонематичного слуху в дітей дошкільного віку є актуальною з погляду мовленнєвого розвитку та успішної адаптації до навчання у школі. Недостатній рівень розвитку фонематичного слуху може впливати на здатність дитини розрізняти та розуміти звуки мови, що може призвести до труднощів у читанні, письмі та загальній мовній комунікації. Однією з ключових проблем є нестабільність у розвитку фонематичного слуху в дітей дошкільного віку, що вимагає ефективних стратегій та методів для підтримки цього процесу на ранніх етапах дитячого розвитку.

У наукових працях А.Богуш, В.Борової, М.Вашуленка, Л.Калмикової, О.Трифонові та інших розглядаються особливості розвитку фонематичного слуху в дітей дошкільного віку. Під фонематичним слухом учені розуміють здатність чути та виділяти кожний окремий звук серед інших звуків слова, вміння аналізувати звукову форму слова за допомогою їх внутрішнього промовляння, сприймання членороздільної вимови, здатність розрізнявати й відтворювати усі звуки рідної мови співвідносно з фонетичною системою мови [1, с. 316]. Фонетичний слух є головним складником мовленнєвого слуху, це вміння чітко відрізняти один звук від іншого, завдяки чому відчувається розуміння мови.

Формування та розвиток фонематичного слуху розпочинається з раннього дитинства. Цей процес послідовний, оскільки дитина спочатку оволодіває відтворенням загальної звуко-складової структури слова і тільки потім – точною вимовою звуків, які його складають. Поява звуків у мовленні дитини має певну онтогенетичну послідовність, обумовлену періодами розвитку мовно-рухового та мовно-слухового аналізаторів [3, с. 12].

Вихователі закладу дошкільної освіти та батьки повинні розуміти важливість розвитку фонематичного слуху в дітей. З допомогою фонематичного слуху дитина розрізняє смисловий і виразний боки мовлення (темп, ритм, силу голосу, інтонацію). Провідну роль у розвитку мовленнєвого слуху відіграє слуховий аналізатор. Необхідно оберігати орган слуху дитини від ударів, постійних шумів, криків. Дорослі й діти повинні розмовляти спокійно, у помірному темпі, з помірною силою голосу. Завдання виховательки – навчити дітей не тільки слухати, а й чути, розвивати слухову увагу і фонематичний слух [2, с. 114].

Розвиток високих форм фонематичного слуху відбувається в процесі спеціально організованого навчання. М.Вашуленко зазначає, що "для усвідомлення звука як одиниці мовлення дитина має оволодіти вмінням виділяти (абстрагувати) його із звукового комплексу (слово), чути і впізнавати виучуваний звук в інших звукових сполученнях, зіставляти звуки, вимовлювані у словах, встановлювати наявне співвідношення у слові між звуками і буквами" [4, с. 55]. Розвиток фонематичного слуху в дітей можна розділити на кілька етапів: слухання та розрізнення звуків, фонематичний аналіз, фонематичний синтез, фонематична свідомість. Ці етапи є ключовими для успішного оволодіння навичками читання і письма.

З метою розвитку фонематичного слуху в дітей дошкільного віку використовують різноманітні методи: дидактичні ігри на розрізнення звуків, фонематичні лото та головоломки, музичні ігри та ритмічні вправи.

Інтерактивні технології можуть бути ефективним і захопливим засобом розвитку фонематичного слуху в дошкільників. Мобільні додатки можуть містити інтерактивні ігри, завдання з розрізнення звуків та інші вправи, які сприяють розвитку навичок фонематичного аналізу. Корисним доповненням до занять у закладах дошкільної освіти або вдома можуть бути веб-платформи з доступом до різноманітних інтерактивних ігор та вправ для розвитку фонематичного слуху. Відеозаняття та відеоігри можуть включати вправи на розрізнення звуків, пісні з римами та інші інтерактивні завдання. Електронні інтерактивні книги можуть містити аудіофайли з вимовою слів та фраз, які допомагають дітям розрізняти та розуміти звуки мовлення. Методи та технології розвитку фонематичного слуху в дошкільників можуть бути комбіновані та адаптовані відповідно до конкретних потреб та особливостей дітей.

Отже, сучасні підходи та стратегії розвитку фонематичного слуху в дітей ефективно сприяють їхньому мовленнєвому розвитку і підготовці до подальшого навчання читання та письма.

Список використаних джерел

1. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. Підручник. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2015. 704 с.

2. Богуш А.М., Маліновська Н.В. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку. Підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Вид. 2-е, перер. та доповн. Київ: Видавничий Дім "Слово", 2023. 344 с.

3. Брушневська І.М. Формування фонетичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в онтогенезі. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology . 2016. IV (42). Issue 87. P. 11–14. URL: <http://surl.li/ebwkj>

4. Вашуленко М.С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу "Українська мова" у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ: Видавничий дім "Основа", 2019. 192 с. URL: <http://surl.li/edheu>

Шадюк О. І.,

УДК 373.2

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської,
Рівненський державний гуманітарний

університет, м. Рівне

Кривчук О. С.,

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Рівненський державний гуманітарний

університет, м. Рівне

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ВПО ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Сьогодні, формування ціннісних орієнтирів у дітей дошкільного віку є одним із головних завдань дошкільної освіти. Відповідно до цього, формування системи

цінностей слід розпочинати у закладі дошкільної освіти, де створюються умови для виховання людини-гуманіста, людини-патріота. На забезпечення зазначеного процесу зорієнтовані державні освітні документи такі як: закони України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", Державна національна програма "Освіта"(Україна XXI століття), Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Національна доктрина розвитку освіти в Україні тощо.

Сучасні педагоги, психологи та філософи надають великого значення формуванню та розвитку ціннісних орієнтацій, яке є невід'ємною частиною структури особистості, характеризує спрямованість і зміст діяльності особистості, визначає її ставлення до навколишнього світу, оточуючих та інших, установки та осмислення особистих позицій, поведінки та вчинків [5].

Науково доведено, що починаючи з раннього дитинства формується фундамент цінностей. З одного боку, особистісна ціннісна структура є результатом процесу засвоєння суспільних цінностей, моральних норм і ролей, з іншого – формування особистісного "Я" та розвитку особистості [3].

Питання цінностей і ціннісних орієнтацій є фундаментальними питаннями для суспільства і кожної людини і є предметом дослідження багатьох наук про людину і суспільство, зокрема: соціології, психології, філософії та освіти. Нині, в період українського національного відродження та в умовах реформування системи освіти, питання ціннісних орієнтацій є особливо важливим і гострим.

Сьогодні загальновідомо, що система ціннісних орієнтацій представляє собою відношення дитини до соціальної дійсності і в цій якості визначає мотивацію її поведінки, робить істотний вплив на всі сторони її діяльності. Сформована система цінностей характеризує спрямованість особистості, визначає її загальний підхід до світу, себе, та спрямовує напрямок особистих позицій, поведінки, вчинків [2].

Зважаючи на логіку нашого дослідження, цінності ми розглядаємо як речі, які особливо важливі для дитини дошкільного віку, а також її життя. Відомий український педагог Вишневський активно займався вивченням цінностей сучасної української освіти. За його твердженням, система цінностей поділяється на абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні та особистісні життєві цінності [5].

Отже, ціннісні орієнтації представляють собою вагомі елементи внутрішньої структури особистості, які закріплені життєвим досвідом дошкільника. Ці речі допомагають дитині відокремити важливе від несуттєвого.

В період, коли наша держава перебуває у стані боротьби за незалежність, коли в країні відбуваються воєнні дії – вивчення та розробка даної проблеми набуває особливої гостроти, особливо це стосується дітей, які віднесені до категорії вимушено переміщених осіб.

Воєнні дії, які відбуваються нашій державі, викликали цілий ряд змін, які проявились в порушенні старих і пошуку нових ціннісних орієнтирів не лише дорослих людей, а й дітей дошкільного віку. Такі зміни, відповідно, зумовлюють і зміни у системі цінностей. Дестабілізація суспільства і суперечливість життєвих ціннісних пріоритетів особливо яскраво відбивається на формуванні нинішнього покоління.

Варто зазначити, що з огляду на наявну загрозу життю і здоров'ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану є потреба зарахувати дітей дошкільного віку внутрішньо переміщених осіб до закладів освіти за місцем тимчасового проживання. Важливим є той факт, що у частини дошкільників ВПО виявлені негативні наслідки на психоемоційному, когнітивному, комунікативному рівнях. Зокрема, розвиток мотиваційної сфери, формування суб'єктної позиції, ціннісних орієнтирів та ціннісного ставлення до життя та людей. Варто зазначити, що на сьогодні заявлена проблема залишається поза глибоких досліджень її теоретичних та прикладних питань дошкільної освіти.

Варто зазначити, що процес пристосування до незнайомого етнічного оточення, розуміння переважаючих цінностей, емоцій і вірувань місцевої громади та залучення до соціальної участі у дітей із категорії внутрішньо переміщених осіб (ВПО) значно відрізняються. Важливо визнати, що вплив тривалого впливу російських ЗМІ та вплив місцевих сепаратистів сприяли створенню безпідставних негативних стереотипів щодо мешканців західних областей України, які асоціюються з терміном "бандерівці". Саме тому, важлива із перших днів передумання дітей ВПО в групах закладів дошкільної освіти приділити максимально уваги для правильного формування у них ціннісних орієнтацій, особливо це стосується громадянських та національних цінностей [1].

Нами виявлено той факт, що серед всієї ієрархії цінностей, які існують в сучасному суспільстві, можна виділити ті, які є загальнолюдськими, або глобальними, тобто притаманні найбільшій кількості людей, наприклад, воля, праця, творчість, гуманізм, солідарність, людяність, сім'я, нація, народ, діти тощо.

Ціннісні орієнтації дітей дошкільного віку формується в процесі засвоєння дошкільником певного соціального досвіду і виражається в його цілях, переконаннях, інтересах, тобто процесі соціалізації [2].

Варто пам'ятати, що кожне суспільство має власну унікальну структуру моральних цінностей, що складається з принципів, норм і настанов поведінки, які є важливими для його виживання, функціонування та розвитку. Коли мова йде про виховання дошкільників, а особливо дітей дошкільного віку ВПО – вкрай важливо закласти фундамент, який базується на всеосяжному наборі духовних орієнтирів і цінностей, що охоплює моральні, соціальні, громадянські, екологічні, естетичні, інтелектуальні та оздоровчі цінності, а також національні цінності.

Подальша доля дітей ВПО істотно залежатиме від їх власної самоорганізації, залучення їх до спільного розуміння української національної ідеї, формування єдиних почуттів, цінностей і норм політичної діяльності. Варто зазначити, що сучасне життя кожного закладу дошкільної освіти та його вихованців не може обмежуватися тільки засвоєнням змісту програм виховання та розвитку, воно також має сприяти формуванню в усіх дітей дошкільного віку що його відвідують, ціннісних орієнтацій.

Варто зазначити, що коли в суспільстві виникають кризові ситуації, вони часто змінюються кризою духу. Діти можуть втрачати віру в себе та основні цінностей таких, як: доброта, співчуття, гідність і повага до інших. Мета дошкільної освіти – виховувати дітей не тільки красивими, але й добрими та чесними. Кожне суспільство має власний набір моральних цінностей, принципів, норм і правил поведінки, які необхідні для його виживання, функціонування та процвітання. Розвиток морального компасу дитини, її ідеалів, переконань і норм, які формують її щоденну поведінку, відбувається через процес прийняття морального вибору та розуміння потенційних наслідків своїх дій. Тому виховання дітей має базуватися на дотриманні цих норм і принципів, які регулюють соціальні взаємодії та мають вирішальне значення для благополуччя суспільства [6].

На сучасному етапі існування нашої держави, ми із впевненістю можемо сказати, що майбутнє України багато в чому буде залежати від того, з якими цінностями увійдуть в сучасне життя наші діти сьогодні. Зміни які відбулися сьогодні негативно відбилися на взаємовідносинах між членами суспільства, помітно збільшився розрив між життєвими цінностями різних міст, що привели до зростання напруженості у спілкуванні. І це стосується не лише дорослих, а й дітей, які перебувають групах разом із дітьми ВПО. Варто зазначити, що суперечливість життєвих ціннісних пріоритетів особливо яскраво відбивається на формуванні дитини дошкільного віку. Відбуваються суттєві зміни виховної стратегії сім'ї, адже батьки вимушені констатувати, що усталені, вивірені часом цінності сім'ї недієздатні в нових суспільно – економічних умовах.

Сьогодні, вчені дійшли невтїшного висновку, що "старі" ціннісні орієнтації виявилися неактуальними, а "нові" – ще не сформувалися. Зважаючи на це головною метою виховання науковці вважають те, щоб виховання цінностей дітей дошкільного віку базувалося на потребах та інтересах дошкільників. Саме цінності визначають потреби і впливають на рушійний механізм активної діяльності дітей.

Зараз ми розуміємо, що зміни в суспільстві призводять до змін у системах цінностей. Натомість вчені вважають, що зміни в суспільно-політичних поглядах людей починаються з переоцінки цінностей [6].

Отже, стратегічними завданнями дошкільної освіти стали: виявлення та оцінка ціннісних орієнтацій дітей дошкільного віку, аксіологізація дошкільної освіти, виховання незмінного ядра якості ціннісних орієнтацій в особистості дошкільників, дослідження особливостей формування ціннісних орієнтацій у навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Дерев'янюк С. Внутрішньо переміщені особи: проблеми політичної соціалізації в Галичині. *Наукові записки ІПіЕНД ім.І.Ф.Кураса*. 2023. Випуск 1 (87). С. 199–218.
2. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_25_213_7.pdf.
3. Піроженко Т. Ціннісні орієнтації дітей старшого дошкільного віку в сьогоденних реаліях життя. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32306499.pdf> (дата звернення: 14.12.2023).
4. Піроженко Т. О. Відображення проблеми ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку у сучасній теорії та практиці виховання. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*; /гол. ред. С. Д. Максименко/. Київ : Срібна хвиля, 2013. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Вип. 9. С. 213–236.
5. Тарабасова Л.Г., Олефір Н.В. Виховання в дошкільників сімейних цінностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 75. Т. 3. С. 13-16. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/75/part_3/4.pdf.
6. Токарева Л. Формування ціннісних орієнтацій як чинник моральності дошкільників у сучасному соціопросторі. *Актуальні проблеми психології*. 2012. №4. С. 280-298. URL: https://lib.iitta.gov.ua/1901/1/ц.о.детей_4444.pdf.

СЕКЦІЯ 4. ШКІЛЬНА ОСВІТА

.....

SECTION 4. SCHOOL EDUCATION

Коваль Т. В.,

УДК 373.3.015.31:78

здобувачка другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Рівненський державний гуманітарний

університет, м. Рівне

Ціпан Т. С.,

канд. пед. наук, доцентка,

доцентка кафедри теорії і методики виховання,

Рівненський державний гуманітарний

університет, м. Рівне

**ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ МУЗИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У Державному стандарті початкової освіти зазначається, що "метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості" [1].

Серед 11 ключових компетентностей, якими повинен оволодіти молодший школяр, чільне місце відводиться формуванню культурної компетентності, "що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості".

В закладі загальної середньої освіти культурна компетентність формується засобами естетичного виховання, яке в педагогіці розглядається як "складова частина виховного процесу, безпосередньо спрямована на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності людини" [2]; "систематичний, цілеспрямований вплив дорослих на естетичний розвиток дитини з метою формування естетичного ставлення до життя, розвитку, сприймання й розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей, художніх потреб, здатності до художньої творчості" [3].

Естетичне виховання учнів вирізняється художнім характером і ґрунтується на живій природі спілкування між учнем і мистецтвом, між мистецтвом і життям.

У початковій школі молодші школярі ознайомлюються з музичним мистецтвом на уроках музики, а також в процесі позакласної роботи, що забезпечує різні напрями виховання, в т.ч. й музичного.

Існує два підходи естетичного виховання засобами музики: 1) виховання для музики – ґрунтується на прагненні до найточнішого виконання, розуміння найглибшого засвоєння художньої ідеї; 2) виховання через музику – ґрунтується на цінності виховного потенціалу музичного твору з метою цілісного формування особистості учня. У системі загальної середньої освіти ці два підходи взаємодоповнюють один одного, але перевага віддається вихованню за допомогою музики. У цьому сенсі музичне пізнання дає змогу реалізовувати передумови до розуміння, сприйняття та інтеграції музики в життя. За допомогою музики, яку слухають, виконують і створюють, виникає спілкування учня, націленого на життя, зі світом, самопізнання і формування бачення життя.

Музика виражає і водночас визначає найширший спектр людських переживань. Пізнання музики є комплексним свідомим процесом, що викликає емоції, враження, почуття та ідеї в межах аудіювання, виконання, творчості. Розуміння сутності музики полегшується злиттям переживання й усвідомлення, почуття і розуму, насолоди і роздумів. Неможливо розвинути здібності розмірковувати про музику, не слухаючи її; неможливо оцінити музичний твір, не сприйнявши його; неможливо сприйняти красу витвору мистецтва за відсутності чутливості та здібностей емоційно проживати звукову ідею.

Емоційне переживання є метою музичного виховання, виховання у сприйнятті чи виконанні музики. Емоційне переживання музики є відправною точкою мистецького пізнання, яке стає надалі ментальним досвідом. На емоційних переживаннях ґрунтуються всі подальші судження. З переживання впливають елементи духовного пізнання. Коли музика сприймається окремо від її емоційного та інтелектуального впливу, вона стає істинним актом пізнання. Емоція є відправною точкою пізнання музики, яка стає надалі ментальним досвідом, залучаючи розум для того, щоб знову перейнятися мистецьким образом, але вже на більш високому рівні [5].

Зміст сучасного заняття з музики (наприклад, гурток, ансамбль, хор) має вибудовуватися з урахуванням дидактичних вимог, уміщуючи в собі сукупність наукового прогресу, інтердисциплінарності, інформаційного матеріалу, музичного репертуару та останніх результатів психологічних, педагогічних і

методичних досліджень; з точки зору музикології – передбачає відповідність освітніх процесів та змістів специфіці музичного мистецтва й акту мистецького пізнання. Зазначимо, що просто використання сучасних методик музичного виховання в освітньому процесі не гарантує "модернізацію" заняття. Усі дидактичні підходи на занятті з музичного виховання мають підпорядковуватися законам мистецтва та специфіці художнього пізнання в реалізації навчальної програми.

Заняття музичного гуртка розглядається у двох аспектах: педагогічному – як шкільний гурток (з використанням загальнодидактичних принципів) та мистецькому – як музична діяльність (на основі характерних для художньої дії принципів). Вивчення будь-якого музичного твору на гуртку ґрунтується на кількох основних темах: музичний образ, мова музики, жанр музики. Як наслідок, вивчення змісту звуко-художньої ідеї (музичного образу) передбачає розкриття засобів музичної виразності (мелодія, ритм, темп, динамічні відтінки, тембр тощо) і навпаки: дослідження мови музики полегшує розуміння/розкриття музичного образу будь-якого твору з умовою, що емоційне переживання присутнє в усіх моментах музичної дії: аудіюванні – виконанні – творчості.

Форми введення в музику під час заняття музичного гуртка:

- аудіювання музики (слухання музичних творів, перегляд різних вистав/програм тощо);
- спів (вокальне/хорове виконання пісень і мелодій із різних творів);
- імпровізація (ритмічна, мелодійна, темброва, гармонійна тощо);
- музично-ритмічна діяльність (ритмічні рухи, пластичні рухи тощо);
- гра (музичні, художні ігри, що мають репродуктивний і творчий характер, тощо);
- виконання на дитячих музичних інструментах,
- музичне читання – письмо (вивчення елементів нотного запису, сольфеджування (колективне, по групах, індивідуальне) тощо).

Найдоступнішою музично-дидактичною діяльністю на заняття музичного гуртка є співоча діяльність. Для стимулювання інтересу учнів до співочої діяльності необхідно обирати привабливі та приємні пісні, які сподобаються учням своєю художньою та виховною цінністю. Співоча діяльність як специфічний засіб полегшує формування і розвиток музичних звичок, стимулюючи задоволення співати і слухати музику. Хороша організація співочої діяльності сприяє реалізації естетичного, інтелектуального та морального виховання.

Педагогічна майстерність керівника гуртка у підборі репертуару і вивченні пісень є вирішальним чинником щодо його (викладача) цінності в освітньому

процесі. Пісні мають бути доступними, такими, що відповідають вокально-слуховим особливостям і виконавським можливостям учнів для того, щоб вони змогли виконати пісні під час уроків або під час культурно-мистецьких заходів на рівні класу/школи. Пісенний репертуар – сукупність вивчених і відомих пісень, які учень запам'ятовує та може виразно виконувати соло або в хорі, під акомпанемент і без нього, у навчальних і повсякденних ситуаціях, виявляючи при цьому культуру виконання і творче ставлення. Найбільш поширений репертуар для молодших школярів про: а) шкільне життя, б) природу, в) дитинство, г) народні звичаї і традиції, е) Батьківщину і народ тощо. Критеріями відбору музичного репертуару є: доступність, художня, виховна та дидактична цінність. Дотримання цих критеріїв належить до компетентності викладача. Учні ж сприймають цінність пісень за допомогою краси і природного руху мелодійної лінії, розмаїття ритмів, емоцій і станів, викликаних ідеєю тексту пісні [5].

Якщо вчитель дотримується методології засвоєння пісні, цінності співочої діяльності можуть сприяти ефективності формування/розвитку особистості учня в естетичному вихованні. Якісно художньо виконані пісні мають схвилювати учнів, слугувати засобом формування естетичних почуттів. Як наслідок, пісня та співоча вокально-хорова діяльність можуть стати засобами формування характеру вихованця, його бачення життя, моральної та громадянської позиції. Упродовж заняття співоча діяльність молодших школярів має поєднуватися з іншими видами музично-дидактичної діяльності (аудіюванням, елементарною творчістю, музичною грою тощо).

Отже, музичне виховання є засобом естетичного розвитку молодших школярів, оскільки воно різнобічно впливає на розвиток особистості молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р., № 688. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>.
2. Естетичне виховання учнів. URL : https://pidru4niki.com/1676062635034/pedagogika/estetichne_vihovannya_uchniv.
3. Презентація на тему: "Естетичне виховання". URL : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-estetichne-vihovannya-337890.html>.
4. Чернишова А М. Використання українського дитячого музичного фольклору як ефективна умова естетичного виховання молодших школярів. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35971/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1>

%8F_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%88%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%90.%D0%9C..pdf.

5. Фрайт І., Котляр Л. Музика – важливий засіб естетичного виховання молодших школярів. Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть: збірник матеріалів та тез XIII міжнародної науково-практичної конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 29.11.2019, м. Дрогобич) / [редактори-упорядники А. Душний, Б. Пиц]. Дрогобич: Посвіт, 2019. С. 59-62.

6. Фрайт І., Сметанський С. Проблеми музичної освіти і виховання школярів у сучасних умовах інтеграції освітнього процесу // Народно-інструментальне мистецтво на зламі ХХ-ХХІ століть: збірник матеріалів та тез XII міжнародної науково-практичної конференції (ДДПУ ім. І. Франка, 07.12.2018, м. Дрогобич) / [редактори-упорядники А. Душний, Б. Пиц]. – Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 92-95.

Максютенко Д. О.,
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Бердянський державний педагогічний
університет, м. Запоріжжя

УДК 373.3.091.12.64:[5:3:8]:005.336.2](043.2)

ПІДРУЧНИК ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ "Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ" ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Актуальність дослідження. У сучасному світі, який швидко змінюється, важливо формувати у молодших школярів дослідницькі компетентності, які дозволять їм самостійно здобувати нові знання та вирішувати проблеми. Це одна з головних вимог Нової української школи, яка орієнтована на розвиток особистості дитини та її підготовку до життя в інформаційному суспільстві. Дослідницька діяльність є базовим елементом дослідницької компетентності, який стимулює допитливість та креативність учнів, дозволяючи їм пізнавати світ навколо себе, переходити від простого виконання завдань до їх творчого осмислення та перетворення. Інтегрований курс "Я досліджую світ", який охоплює різні освітні галузі та розвиває цілісне бачення світу, є одним із засобів формування дослідницьких компетентностей молодших школярів [5; 6].

Проблема формування дослідницьких умінь молодших школярів досліджувалась багатьма науковцями (С. Величко, І. Войтович, С. Гайдук, Ю. Галатюк, А. Давиденко, Ю. Жук, М. Остапчук та ін.). Чимало провідних українських педагогів (Т. Байбара, Н. Бібік, В. Бондар, Н. Голуб, В. Давидов, А. Занков, Я. Кодлюк, В. Паламарчук, О. Савченко та ін.) зосереджували увагу на організації дослідницької діяльності здобувачів освіти за допомогою підручника. Проте, питання щодо здійснення такої діяльності з використанням підручника інтегрованого курсу "Я досліджую світ" потребує додаткового вивчення.

Мета дослідження – розкрити особливості формування дослідницьких компетентностей молодших школярів за допомогою підручника інтегрованого курсу "Я досліджую світ".

Сутність дослідження. Згідно з Державним стандартом початкової освіти, однією з ключових компетентностей, що мають бути сформовані у молодших школярів, є дослідницька. Вона передбачає практичну діяльність, підкріплену відповідними методами, яка дає учням глибше розуміння предметів та явищ. Таким чином, організація дослідницької діяльності здобувачів початкової освіти сприяє розкриттю їх ціннісного, інтелектуального, творчого потенціалу; активізує, формує їх інтерес до навчального матеріалу та забезпечує ефективне формування дослідницької компетентності [4].

Серед дослідницьких умінь виділяють такі, як: ставити запитання, збирати та аналізувати інформацію, планувати дослідження та оцінювати його результати. Ці навички не лише дають молодшим школярам ключ до знань, але й формують аналітичний склад розуму та вміння вирішувати проблеми [2].

Розвиток дослідницьких умінь учнів початкової школи органічно вписується в концепцію інтегрованого курсу "Я досліджую світ". Цей предмет спрямований на формування цілісного світогляду у дітей та збагачення їхнього соціального досвіду шляхом самостійного пізнання. Навчальний матеріал освітньої компоненти охоплює систему знань про природу та суспільство, сприяючи розвитку дослідницьких навичок та формуванню ціннісних орієнтацій у молодших школярів [1].

У цьому контексті підручник вказаного курсу слугує цінним інструментом для розвитку дослідницьких компетентностей молодших школярів. На прикладі підручника "Я досліджую світ" для 3 класу (автори: О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко) продемонструємо, як може формуватися дослідницька компетентність здобувачів початкової освіти. Ця навчальна книга пропонує системний підхід до розвитку дослідницьких навичок, починаючи з простих

спостережень і поступово переходячи до більш складних проєктів. Творчі завдання у підручнику спрямовані на формування життєвого та практичного досвіду учнів. Матеріал із цього джерела інформації комплексний, функціональний та максимально унаочнений. Крім того, передбачено вправи й завдання на вміння розкривати причинно-наслідкові зв'язки та розвивати логічні форми мислення (вміння робити висновки, судження) [1; 3].

Так, наприклад, на с. 20 зазначеного підручника учням пропонується здійснити дослідження такого природнього явища, як павутиння. Для цього їм потрібно провести експеримент, у якому вони будуть по черзі додавати кульки на павутиння. За результатами дослідження молодші школярі зможуть зробити висновок про те, що відбувається з павутинням, коли на ньому стає занадто багато кульок. Таким чином, це завдання допоможе учням розвинути такі дослідницькі навички, як спостереження (учні зможуть спостерігати за павутинням та описувати те, що вони бачать), формулювання запитань (здобувачі початкової освіти зможуть сформулювати запитання про те, як павутиння реагує на різну кількість кульок), проведення експерименту (діти зможуть провести експеримент, щоб перевірити свої гіпотези), збір даних (учні зможуть збирати дані про те, скільки кульок може витримати павутиння), аналіз даних (молодші школярі зможуть проаналізувати свої дані, щоб зробити висновки про павутиння) тощо [3].

Також на с. 23 у другому завданні за допомогою допоміжних слів учням необхідно висловити свої припущення, щодо того "чому дитинчата всіх тварин люблять бавитися". Вправи такого типу розвивають критичне мислення, стимулюють уяву молодших школярів, підвищують їхню мовну компетенцію, роблять навчання захоплюючим. Діти отримують можливість досліджувати цікаву тему та ділитися своїми думками з іншими [3].

На с. 25 у сьомій вправі учням пропонується дослідити особливості життя однієї із тварин у зоопарку. Таким чином, вони вчаться збирати інформацію з різних джерел, аналізувати її та робити висновки. На основі зібраних матеріалів дослідницької діяльності молодшим школярам необхідно створити книжечку або буклет та презентувати свою роботу у класі. Завдяки цій вправі діти вчаться самостійно організовувати свою роботу та доводити її до кінця, вони можуть використовувати різні способи для представлення результатів свого дослідження, вчаться використовувати книги, журнали, Інтернет та інші джерела інформації, що є важливими етапами дослідницького проєкту, які сприяють формуванню ключових компетентностей [3].

Таким чином, учні початкової школи за допомогою підручника вчаться проводити досліди та експерименти, пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження, тренують вміння чітко формулювати думки, систематизувати та узагальнювати свої міркування, робити висновки та обґрунтовувати їх.

Висновок. Отже, формування дослідницької компетентності у молодших школярів за допомогою підручника – це цілеспрямований процес, що поєднує пізнання та творчість. Виконуючи вправи з навчальної книги учні отримують можливість вивчати природні та соціальні явища в їхній взаємопов'язаності, досліджувати різні аспекти навколишнього світу. Результати дослідження свідчать про те, що підручник "Я досліджую світ" є ефективним засобом формування дослідницьких компетентностей здобувачів початкової освіти, який пропонує структурований план оволодіння відповідними навичками, починаючи з базових спостережень і закінчуючи дослідницькими проєктами.

Список використаних джерел

1. Андрусенко І.В. Формування екологічної грамотності молодших школярів в інтегрованому курсі "Я досліджую світ": метод. реком. Київ: Педагогічна думка, 2020. 75 с.
2. Білан М. Експрес-дослідження як методичний інструмент формування дослідницької компетентності учнів початкових класів на уроках "Я досліджую світ". *Актуальні питання теорії і практики початкового навчання: Збірник наукових праць студентів*. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2020. Вип. 13. С. 6–10.
3. Волощенко О., Козак О., Остапенко Г. Я досліджую світ: підруч. для 3 класу ЗЗСО (у 2-х ч.) . Ч. 1. Львів: Світич. 2020. 74 с.
4. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf> (дата звернення: 19.02.2024)
5. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 19.02.2024).
6. Типова освітня програма під керівництвом О.Я Савченко. URL: <https://idea-teacher.com.ua/e-lib/navchalno-metodychni-posibnyky/pedagogichnym-praczivnykam/typova-osvitnya-programa-dlya-1-2-klasiv-nush-savchenko-o-ya> (дата звернення: 19.02.2024).

СЕКЦІЯ 5. ВИЩА ОСВІТА

.....

SECTION 5. HIGHER EDUCATION

Бондарчук Ю. А.,

УДК 378.02

докторантка,

Інститут педагогіки Національної

академії педагогічних наук України, м. Київ;

доцентка кафедри іноземних мов,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ЗАВДАННЯ ТА ВИКЛИКИ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

У сучасному світі, глобалізація стає все більш невід'ємною складовою нашого життя. Цей процес змінює наше сприйняття світу, наші комунікаційні зв'язки, а також наш підхід до навчання та освіти. Однією з основних складових глобалізації є вивчення іноземних мов, яке стає надзвичайно важливим завданням у закладах вищої освіти. Проте, разом із зростанням значення інтернаціональних зв'язків та міжкультурного спілкування, з'являються нові завдання та виклики, пов'язані з вивченням іноземних мов. Вони включають в себе не лише засвоєння нових мовних навичок, а й розуміння культурних, соціальних та економічних контекстів різних країн та народів. Сприятливе середовище для навчання, динамічний обмін знаннями та культурним досвідом, а також можливість взаємодії зі студентами та викладачами з усього світу відкриває широкі можливості для розвитку індивідуальних мовних навичок та міжкультурного розуміння. Тож існування викликів, які стоять перед студентами та педагогами, не викликає сумнівів: необхідність адаптації до різноманітних мовних середовищ, розвиток критичного мислення при вивченні іноземних мов, а також забезпечення якісного навчання та оцінювання результатів у мультикультурному середовищі.

Першим викликом є необхідність адаптації до різноманітних мовних середовищ. У сучасному світі, де люди з різних куточків планети зустрічаються в університетських коридорах та на лекціях, студентам доводиться вчитися в новому мовному середовищі, де можуть переважати інші мови, ніж їхні рідні. Це створює виклик для студентів у розвитку мовних навичок та адаптації до нових

комунікативних умов. Другий виклик полягає у розвитку критичного мислення під час вивчення іноземних мов. Сприйняття нових мовних структур та культурних концепцій вимагає від студентів вміння аналізувати та розуміти їх контекст та значення. Це вимагає від студентів більшої самостійності та активної участі у навчальному процесі. Крім того, існують виклики, пов'язані з оцінкою результатів навчання іноземних мов. Оцінка мовних навичок та рівня знань студентів у мультикультурному середовищі вищої освіти може бути складним завданням. Система оцінювання повинна бути справедливою та об'єктивною, враховуючи специфіку вивчення іноземних мов у глобалізованому світі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій розкриває широкий спектр проблем, що виникають у зв'язку зі зростаючим попитом на мовні знання та навички у глобальному світі. Однією з основних проблем є необхідність адаптації навчальних програм та методик до змін в сучасному мовному середовищі. Зараз великий акцент приділяється розвитку комунікативних навичок та культури спілкування, що відображається у змісті курсів іноземних мов. Крім того, зростає важливість впровадження технологій у навчальний процес, зокрема використання онлайн-ресурсів, мультимедійних матеріалів та спеціалізованих програм для навчання мов. Однак, разом із цим, виникають проблеми в оцінці якості навчання та ефективності використання новітніх технологій у мовній освіті. Дослідження також вказують на необхідність розвитку міжкультурного розуміння та толерантності серед студентів та викладачів. Вивчення іноземних мов повинно відбуватися в контексті вивчення культур, традицій та особливостей різних країн, що сприяє формуванню глобального громадянина з відкритим світоглядом та розумінням різноманітності. Дослідження та публікації висвітлюють також проблеми, пов'язані зі забезпеченням якості мовної освіти, врахуванням індивідуальних потреб та особливостей студентів, а також забезпеченням доступності мовної освіти для всіх категорій населення. Висвітлення цих проблем у дослідженнях та публікаціях є важливим кроком у розв'язанні актуальних завдань у сфері вивчення іноземних мов у вищій освіті в умовах глобалізації.

Мета дослідження полягає у глибокому аналізі завдань та викликів, які виникають у процесі вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти у контексті глобалізації. Дослідження спрямоване на виявлення сучасних тенденцій та проблем, що впливають на якість мовної освіти, а також на пошук ефективних стратегій та методів їх подолання. Крім того, до мети дослідження можна віднести виявлення можливостей та перспектив розвитку мовної освіти в умовах глобалізації. Дослідження спрямоване на розробку рекомендацій щодо вдосконалення навчальних програм, впровадження інноваційних підходів та

технологій у навчальний процес, а також на розвиток міжкультурного розуміння та співпраці в освітній сфері. Тож, загальна мета дослідження полягає у сприянні покращенню якості мовної освіти в закладах вищої освіти та підготовці кваліфікованих фахівців, здатних ефективно співпрацювати та взаємодіяти в умовах глобального світу.

Матеріал дослідження відкриває перед нами широкий спектр проблем та перспектив у цій сфері. Однією з головних проблем, яка зазнає значного впливу у сучасному світі, є зростаючий попит на мовні знання та навички у зв'язку з процесами глобалізації. У зв'язку з цим, виникає необхідність адаптації системи вищої освіти до нових викликів, зокрема в сфері вивчення іноземних мов. Одним із завдань дослідження є виявлення основних факторів, які впливають на ефективність навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. Дослідження дозволяє встановити, які аспекти навчального процесу є найбільш важливими для успішного вивчення мов, а також які чинники впливають на мотивацію студентів та їхній успіх у цій сфері. Крім того, дослідження висвітлює також виклики, пов'язані з розвитком та впровадженням новітніх технологій у навчальний процес. Однією з основних проблем є необхідність адаптації навчальних програм та методик до сучасних вимог та технологічних можливостей. Дослідження дозволяє визначити оптимальні підходи до використання цих технологій у навчальному процесі, а також ідентифікує основні перешкоди, які стоять на шляху їхнього впровадження. Загалом, матеріал дослідження розкриває різноманітні аспекти та проблеми, пов'язані з вивченням іноземних мов у закладах вищої освіти у контексті глобалізації. Він дозволяє зрозуміти складність цієї проблеми та виявити шляхи подолання викликів, що виникають у цій сфері.

Таким чином, вивчення іноземних мов у вищій освіті в контексті глобалізації вимагає не лише володіння мовними навичками, а й розвитку міжкультурного розуміння, толерантності та вміння працювати в умовах різноманітності. Адаптація до змін у світі вимагає від студентів та викладачів активної участі в навчальному процесі, пошуку нових методів та підходів до вивчення мов, а також відкритості до нових культурних та мовних вражень. Розвиток мовних навичок та міжкультурного розуміння стає невід'ємною частиною підготовки майбутніх лідерів та громадян світу, здатних ефективно співпрацювати та взаємодіяти в умовах глобальної спільноти. Однак, ми виявили ряд викликів, з якими стикаються студенти та викладачі у процесі вивчення іноземних мов. Це, зокрема, потреба у вдосконаленні методів та підходів до навчання, адаптація до нових технологій, а також необхідність підвищення культурного та міжкультурного розуміння. Загалом, результати дослідження свідчать про те, що

вивчення іноземних мов у вищій освіті є складним та багатогранним процесом, який вимагає постійного удосконалення. Щоб ефективно впоратися з викликами цієї сфери, необхідно поєднувати традиційні та інноваційні підходи до навчання, стимулювати зацікавленість студентів у вивченні іноземних мов та постійно підвищувати якість навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Арістова Н. О. Перспективи інноваційної технології "Мовний портфель" у вищій школі Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2013. Вип. 192, ч. 1. С. 25–29.
2. Малихін О., Павленко І., Лаврентьєва О., Матукова Г. Методика викладання у вищій школі. Київ, 2014. 264 с.
3. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. Іноземні мови. 2010. № 2. С. 11–17.
4. Снеда Ю. Змістові компоненти іншомовної підготовки. Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов у школі та ВНЗ. Вип. 3. 2015. С. 207–210.
5. Хоменко О. Іншомовна підготовка як невід'ємний складник вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. Вища освіта України. Вип. 2. 2012. С. 55–61.
6. Oxford R. Language learning strategies: what every teacher should know. The University of Alabama: Heinle&Heinle Publishers, 1990.

Боярчук С. І.,
викладач кафедри теорії та
методики дошкільної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти
"Луцький педагогічний коледж"
Волинської обласної ради, м. Луцьк

УДК 378.147.091.33-027.22-049.7]:37.018.43

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Педагогічна практика є одним з важливих етапів у системі професійної підготовки фахівців дошкільної освіти. Питання організації та проведення педагогічної практики в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу досліджено у працях Н. Горопахи, Т. Поніманської. Науковці

розглядають практику як активну форму вироблення та набуття комплексу вмінь та навичок, необхідних для самостійного виконання професійних функцій на посаді вихователя [1, с. 4].

Проходження здобувачами освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта різних видів практик здійснюється протягом всього періоду навчання. Метою практики є підготовка студентів до виконання функцій вихователя дітей дошкільного віку, оволодіння сучасними формами, методами професійної діяльності; формування професійних умінь і навичок, необхідних для самостійного вирішення педагогічних завдань в умовах реального освітнього процесу; виховання потреби систематичного професійного самовдосконалення.

Варто зазначити, що нові виклики, які постають перед сучасною системою освіти вимагають її модернізації та передбачають суттєві зміни характеру здійснення практичної підготовки здобувачів освіти, активне впровадження технологій дистанційного навчання у контексті сучасних трансформацій.

Проблему застосування технологій дистанційного навчання досліджували такі науковці як В. Круглик, В. Осадчий, К. Осадча та інші. Кучай О. розглядає технології дистанційного навчання як сукупність методів, форм і засобів взаємодії учасників освітнього процесу під час самостійного засвоєння певного масиву знань при здійсненні відповідного контролю за їх засвоєнням [2, с. 77].

Використання технологій дистанційного навчання у практичній підготовці здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта регламентується Положенням про порядок використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі КЗВО "Луцький педагогічний коледж" ВОР та рядом інших нормативно-правових документів. Зміст кожного виду практики визначається робочою програмою, яка розробляється згідно з освітньо-професійною програмою.

Проходження педагогічної практики з використанням технологій дистанційного навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) усіх учасників освітнього процесу, використання інформаційно-комунікаційних технологій та вимагає внесення керівниками практики змін щодо її організації, адаптації змісту і завдань, відповідно до умов, що склалися.

Для створення єдиного інформаційного середовища використовується хмарний сервіс GSuite for Education. Корпоративні акаунти у GSuite for Education надають значні переваги під час використання сервісів та уможливають доступ до них у будь-який час з різних пристроїв.

З метою успішного проходження практики створено якісний навчально-методичний контент. Матеріали (інструктивні, на допомогу студентам-

практикантам) розроблені в електронній формі й представлені на платформі Google Classroom, яка пов'язує сервіси Google Docs, Google Drive, Gmail, що забезпечує зберігання та одночасний доступ до інформації, сприяє продуктивній взаємодії здобувачів освіти та керівників практики у віртуальному середовищі.

За допомогою онлайн-сервісів Google Classroom, Zoom, Google Meet керівники практики надають рекомендації щодо використання електронних ресурсів, методичні вказівки та індивідуальні консультації практикантам щодо послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо.

Також на Google Drive викладачі розміщують силабуси практики, електронні шаблони звітної документації, критерії оцінювання результатів проходження практики; забезпечують змістовне, дидактичне, методичне наповнення веб-ресурсів та надають до них доступ: електронні календарні плани для різних вікових груп, аудіозаписи, фотоматеріали, мультимедійні матеріали, текстові файли, відеозаписи ігор, руханок, занять, пропонують використання продуктів, рекомендованих освітніми сайтами для дітей ("З Любов'ю до дітей", "Малютко TV", "Садочок ТБ", "Освіта дитини 21 століття", "Аудіо мама", "Цікаво грати", платформа розвитку дошкільнят "НУМО", освітня платформа "Всеосвіта"), також інші корисні інструменти та матеріали на допомогу вихователю.

Для ефективної спільної роботи викладачів та здобувачів освіти з метою формування умінь планувати освітній процес у закладах дошкільної освіти використовуються сучасні інструменти, можливості хмарних технологій (Google Drive), на якому розміщуються інструктивно-методичні матеріали у вигляді текстових документів, аудіозаписів, відео, презентацій.

Платформа Google Classroom дозволяє організувати онлайн-навчання, використовуючи текстову, -відео інформацію. Здобувачі освіти ознайомлюються з електронним календарним планом певної вікової групи базового закладу дошкільної освіти, переглядають та аналізують відео-фрагменти різних форм роботи, аналізують форми роботи з дітьми, які представлені на сайті закладу дошкільної освіти.

На основі опрацьованого матеріалу здобувачі освіти створюють власні електронні версії конспектів різних форм організації життєдіяльності дітей, календарних планів, використовуючи ресурсну підтримку на Google Drive, інші електронні освітні ресурси, надані керівниками практики.

Проходження практики здійснюється згідно визначених термінів, графіків практики. Робочі програми включають практичні заняття, які проходять у форматі відеоконференцій з використанням веб-ресурсів ZOOM, Google Meet як форм онлайн-комунікації та передбачають моделювання занять, різних форм організації життєдіяльності дітей (відповідно графіків практики), їх аналіз, самоаналіз.

Під час навчання в синхронному форматі (ZOOM, Google Meet) методисти практики спільно зі студентами-практикантами обговорюють, аналізують їх роботу, вносять корективи, надають рекомендації щодо планування освітньої роботи, консультації щодо підготовки конспектів форм організації життєдіяльності дітей; підбору та виготовлення дидактичних матеріалів.

Отже, під час проходження практики з використанням технологій дистанційного навчання створюються умови для формування у здобувачів освіти необхідних професійних умінь та розвиток особистісних якостей, прагнення до самовдосконалення; уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології, перетворення, зберігання, передачі інформації, здатності самостійно знаходити шляхи вирішення конкретних дидактичних завдань.

Список використаних джерел

1. Горопаха Н. М., Поніманська Т. І. Педагогічна практика за вимогами кредитно-модульної системи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки "Дошкільна освіта". Київ, 2009. 280 с.
2. Кучай О., Дем'янюк А. Сучасні технології дистанційного навчання. *Гуманітарні студії : історія та педагогіка*. 2021. № 2. С. 77-85.
3. Осадча К., Осадчий В., Спірін О., Круглик В. Реалізація індивідуалізації та персоналізації навчання засобами MOODLE. *Молодь і ринок*. 2021. № 1 (187). С. 38–43. URL:<http://mir.dspu.edu.ua/article/view/228274/227419>

Клочкова Ю. В.,
доктор філософії,
старший викладач кафедри спеціальної освіти,
Хортицька національна академія, м. Запоріжжя

УДК 378

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УНІВЕРСИТЕТІ: КРАЦІ ПРАКТИКИ

Сучасні тенденції розвитку освіти свідчать про зростання значення інклюзивної освіти, яка передбачає створення умов для навчання та розвитку всіх людей, незалежно від їхніх особливостей. Університети як осередки знань та інновацій відіграють ключову роль у цьому процесі, адже саме вони готують фахівців, які будуть жити та працювати в інклюзивному суспільстві.

За даними статистики, кількість людей з інвалідністю постійно зростає, що призводить до збільшення кількості студентів з особливими потребами, які

прагнуть здобути вищу освіту. Традиційна система вищої освіти не завжди готова до прийняття та забезпечення потреб студентів з особливостями. Це потребує адаптації навчального процесу, інфраструктури та ставлення людей до інклюзії. Наразі в Україні не існує комплексного підходу до створення інклюзивного середовища в університетах. Це призводить до фрагментарності та неефективності зусиль у цій сфері. Існує багато кращих практик створення інклюзивного середовища в університетах різних країн світу. Вивчення та впровадження цих практик в українських ЗВО може значно покращити якість освіти для людей з особливими потребами [1].

Інклюзивна освіта – це система освіти, яка передбачає створення умов для навчання та розвитку всіх людей, незалежно від їхніх особливостей. Дослідження показують, що студенти з особливими потребами, які навчаються в інклюзивному середовищі, мають кращі показники успішності, ніж ті, які навчаються в сегрегованих умовах. Навчання в інклюзивному середовищі допомагає студентам з особливими потребами відчувати себе цінними та прийнятими, що веде до підвищення їхньої самооцінки. Інклюзивна освіта готує людей з особливими потребами до самостійного життя в суспільстві, де вони зможуть жити та працювати нарівні з іншими. Інклюзивна освіта сприяє створенню більш справедливого та рівноправного суспільства, де всі люди, незалежно від їхніх особливостей, мають доступ до якісної освіти. Люди з особливими потребами, які навчаються в інклюзивному середовищі, мають більше шансів знайти роботу та бути економічно активними. Інклюзивна освіта збагачує суспільство за рахунок різноманітності та інклюзивності. Інклюзивна освіта має багато переваг як для студентів з особливими потребами, так і для суспільства в цілому. Її впровадження є важливим кроком на шляху до створення більш справедливого, рівноправного та збагаченого суспільства [2].

Розглянемо докладніше досвід створення інклюзивних практик в інших країнах. Створення інклюзивного середовища в університетах є важливою задачею, яка потребує комплексного підходу. Університети США мають багато досвіду в цій сфері, адже Закон про американців з інвалідністю (ADA) гарантує людям з інвалідністю доступ до освіти, у тому числі до вищої освіти.

Університети США використовують різні методи для адаптації навчального процесу до потреб студентів з інвалідністю. До них входять диференційоване навчання, командна робота, проектно-орієнтоване навчання; розробка індивідуальних навчальних планів: з урахуванням типу та ступеня інвалідності, стилю навчання, знань та навичок студента; забезпечення доступності навчальних матеріалів: у різних форматах (текст, аудіо, відео), з використанням спеціальних технологій. Також важливою є адаптація інфраструктури. Університети США роблять свої приміщення та територію доступними для людей

з різними типами інвалідності. Це включає пандуси, ліфти, підйомники, спеціальні туалети та комп'ютери з адаптованим програмним забезпеченням; спеціальні місця в аудиторіях, лабораторіях та бібліотеках; наявність спеціального обладнання: програмне забезпечення для читання з екрана, дисплеї Брайля, телекомунікаційні пристрої для людей з вадами слуху [4].

До того ж, багато уваги приділяється підготовці кадрів. Університети США проводять навчання викладачів та адміністраторів основам інклюзивної освіти. Організуються та проводяться курси, семінари та тренінги з питань інклюзії та доступності. Також робота націлена на боротьбу з дискримінацією та стереотипами: політика та процедури боротьби з дискримінацією та цькуванням, святкування різноманітності та інклюзії, заохочення інклюзивних практик у всіх сферах життя університету. В університетах існують центри підтримки студентів з інвалідністю. Вони надають студентам з інвалідністю академічну, соціальну та емоційну підтримку, здобувачі освіти з інвалідністю можуть отримати підтримку та пораду від більш досвідчених студентів або викладачів.

Розглянемо докладніше створення інклюзивної освіти у закладах вищої освіти в європейських країнах, а саме у Німеччині. Німеччина прагне до створення інклюзивного середовища в своїх університетах, щоб забезпечити доступність освіти для всіх людей, незалежно від їхніх особливостей. Більшість університетів Німеччини не стягують плату за навчання, що робить освіту доступнішою для студентів з обмеженими фінансовими можливостями. Університети Німеччини адаптують свою інфраструктуру та навчальний процес для студентів з інвалідністю. Це включає пандуси, ліфти, спеціальні туалети, комп'ютери з адаптованим програмним забезпеченням, а також доступні навчальні матеріали. Вони можуть отримати консультування, тьюторство, спеціальні умови для складання іспитів, а також інші види підтримки. Німецькі університети прагнуть до створення атмосфери прийняття та поваги до різноманітності, де всі студенти почуваються в безпеці та прийнятими [3].

Для вступу до німецького університету студенти з інвалідністю, як і всі інші, повинні мати абітур – німецький атестат про середню освіту. Також надати додаткові документи, які підтверджують їхню інвалідність та потребу в спеціальних умовах. Університети Німеччини пропонують студентам з інвалідністю допомогу на всіх етапах процесу вступу.

Існує також і ряд труднощів для цієї категорії студентів. Перш за все, це бюрократія та необізнаність. Процес отримання документів та підтвердження інвалідності може бути складним. Деякі викладачі та адміністратори можуть не мати достатньо знань про особливості роботи з студентами з інвалідністю.

Попри ці виклики, вища освіта у Німеччині може стати цінним досвідом для людей з інвалідністю. Завдяки наявності спеціальних програм та підтримки, вони можуть отримати якісну освіту та реалізувати свій потенціал.

Важливо зазначити, що ситуація з інклюзивною освітою в Німеччині постійно покращується. Університети все більше уваги приділяють створенню доступного середовища для студентів з інвалідністю.

Отже, творення інклюзивного середовища в університеті – це важливий та необхідний процес, який потребує комплексного підходу. Завдяки інклюзії університети стають доступнішими для людей з різними потребами, що сприяє більш справедливому та рівноправному суспільству. Воно має свої переваги та виклики. Незважаючи на виклики, створення інклюзивного середовища в університеті є можливим і необхідним. Це інвестиція в майбутнє, яка призведе до більш справедливого, рівноправного та збагаченого суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про освіту". 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Національна стратегія інклюзивної освіти на період до 2025 року. 2017. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/210719-strategiya-inklyuziya.pdf>.
3. The Convention on the Rights of Persons with Disabilities. 2006. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-persons-disabilities>.
4. UNESCO Guidelines for Inclusive Education. 2017. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000253512>.

Мороз О. Л.,

канд. філол. наук, доцент,

доцент кафедри англійської мови в судноводінні,

Херсонська державна морська академія, м. Херсон

УДК 372.881.111.1:004.77

PRACTICAL WAYS TO IMPROVE THE EFFICIENCY OF PROFESSIONALLY-ORIENTED COMMUNICATIVE COMPETENCY FORMATION OF FUTURE SEAFARERS

Every participant of the reaching-learning process – from the Ministry of education officials to higher educational establishments teachers – must be aware of the key priority which is the adaptation of the academic process to the students'

requirements and needs. These needs cannot remain unchanged over the time as they depend greatly on many factors and circumstances. One of such important factors appears to be the safety issue which currently imposes the new requirements to the academic process organization. In 2019 the rapid spread of COVID-19 pandemic all over the world resulted in the drastic change in the organization of the education process both in schools and higher educational establishments. Teachers immediately started to search for and implement new teaching strategies and methods aimed at providing for the students' achievements and learning outcomes at a high level [3]. Since that time teachers have been studying, implementing and improving online teaching strategies and methodology. They had to get used and adapt to the distance or blended learning reality.

However, the large scale military aggression of the neighboring state, implementation of the martial law status all over Ukraine made the off-line education practically impossible because of the heightened risks and threats to lives of both students and teachers. During the forced two-week vacation period Ministry of Education and Science of Ukraine was able to work out some legislative documents and come up with practical solutions. On the 15th of March Verkhovna Rada broadened the guarantees for students and teachers, research institution and the like. It was declared that the organization of the academic process shall be carried out since that time on in the safest possible manner for participants, i.e. in the distance mode [1, 12].

Two years that have already passed since the beginning of the large scale war enabled the universities to adapt to the most challenging and complicated conditions and showed the need to constantly keep searching for the ways to improve the quality of the teaching – learning process as no matter what we must provide students with the high quality academic services and continue the training of qualified, competent and competitive professionals.

Two years of online distance learning helped to expose the whole list of challenges both for teachers and students and thus turned the attention of the teachers and management to the need of the academic process optimization and improvement, overcoming or at least diminishing the challenges which were encountered on the way.

This paper is aimed at sharing own online teaching experience with Kherson State Maritime Academy cadets and at providing some practical solutions that helped our teachers to minimize the challenges of online Maritime English course teaching.

Among all the challenges related to the organization and implementation of the academic process into the online mode the most critical in our opinion are the technical aspects that influence the possibility to attend the lessons, the feeling of

isolation provoked by the inadequate amount of the interaction both with teachers and peers, and also the lowered level of cadets' motivation.

It is obvious that all of the technical challenges cannot be overcome though the KSMA management did their best to provide for the efficient organization of the teaching-learning process. Starting from the academic year of 2022-2023 every teacher of KSMA receive the access and own account on the licensed version of Zoom platform to ensure the efficient lesson conduct without limitations in functions and time. Moreover, there is a clear and precise lesson schedule on LMS Moodle with the integrated Zoom links to the personal rooms of the teachers. These measures allowed to optimize the organizational aspect of the lessons conduct, provided cadets with the opportunity to improve their time-management skills, to develop discipline and self-control when adhering to a certain schedule. Unfortunately, because of the unstable Internet connection or the blackouts not all of the cadets could join the online classes according to the schedule and thus could not master the material with the group. To overcome this challenge and to provide each cadet with all the appropriate; learning materials English language faculty teachers approved of the decision to create e-courses on the LMS Moodle that enabled the combination of synchronous and asynchronous learning and allowed each cadet the access to the information from wherever they are 24/7. Under such organization the cadets who could not join the online class due to any reason could study the information of the lesson(s) individually at any convenient time. It is easy to monitor and figure out what lesson(s) they have to master themselves by means of the content table placed on LMS Moodle.

Another challenge encountered by our cadets is the feeling of isolation provoked by the insufficient interaction with the teachers and the peers. When visiting academy during the off-line education cadets were provided with the ability to constantly communicate with each other during the day, were able to address teachers, assistants, dean's office officials and other academy personnel in case if they had any questions, difficulties and need for help, etc. Nowadays, being located in different places all over the world, such interpersonal communication has decreased drastically. So, with the cadets we decided to keep in touch even in the extracurricular period by means of different messengers like Telegram. The groups were created where we could discuss different issues connected to the academic process, oncoming shipboard practice, we all could share interesting news, information, pieces of advice, etc. The key requirements are the use of English all the time and the adherence to the ethics of communication. Such informal communication resulted in psychological feeling of engagement and involvement into the group. Cadets shared

their achievements, important life events, plans and worries, supported each other. But the most important value of such communication was the improvement of their English skills cause every time they had any doubts as for the use or spelling of the word(s) or grammar structures in English they consulted online dictionaries and grammar books or corrected each other's mistakes.

The third and the most critical challenge, in our opinion, is the lowered level of cadets' motivation caused by the physical absence of a teacher and group-mates, by the loss of the feeling of seriousness of the process, by the temptation to skip the lesson explaining it by technical problems, etc. So, the teacher nowadays needs more efforts to keep the level of the motivation at the appropriate level. In our case, to overcome or at least to minimize this challenge we made an attempt to revise responsibilities assigning most of it to cadets and, thus, showing them your trust, forming their readiness to bear the responsibility for their own actions which is, by the way, an important part of their future job as maritime officers. For that purposes at the early stages of professional training we need to set clear short-term goals, discuss the strategies to achieve them and all the time control their results. For example, cadets were given individual or small group projects (to present a detailed description of a real cargo vessel while studying the topic Ship Arrangement or to create a reminder-poster as for the basic safety rules when completing a specific deck work while studying the topic Personal Safety). Later on the cadets may be suggested to search for the interesting cases or new related to the maritime industry to discuss at the lesson and, thus, provoking them to take the responsibility for the learning outcomes. But the main condition under which it is possible to keep cadets motivated is the implementation of the active learning strategies which enable the critical thinking development, intellectual skills development. These skills and abilities will enable cadets to adapt fast to the changing and unpredictable conditions and circumstances of everyday and professional life. Active engagement into creative professionally-oriented projects and tasks will allow cadets to become aware of the results and perspectives of their learning [2, 6], to efficiently use the mechanism of information search, analysis, transformation and practical application to find solutions in professionally related tasks. In such a way we do not only improve the cadets' involvement into the teaching-learning process, increase their level of motivation but at the same time develop their ability to learn, teach them how to develop their knowledge, skills and competencies depending on the current changes in their professional environment and thus we make sure they become aware of the need of the continuous professional education, lifelong learning and improvement.

Without any doubts, distance learning cannot be fully valid alternative to the off-line learning in the educational establishment, especially when we talk about professional education which requires the formation of specific practical skills. Though at the moment, unfortunately, there are still some educational establishments and Kherson State Maritime Academy is one of them which must still implement the "minimum" or "semi-virtual" model of relocation [1, 88], and that is why teachers and students irrespective of their location have to keep working at the distance online mode. So, we have to continue our research on ways, methods and means to improve the efficiency of the teaching-learning process, to create such pedagogical conditions under which students/cadets will learn how to master the information individually, bare their own responsibility for their level of preparation and learning outcomes and gain time-management skills.

Список використаних джерел

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
2. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти. Освіта України. Київ, 2006. №45/46. С. 6 – 7.
3. Voitovska O., Kovalova K., Kuleshova V., Kravchuk O., Moroz O. Distance learning in COVID-19 context. International Journal of Health Sciences. 2022. № 6(1). P. 187-195. URL: <https://sciencescholar.us/journal/index.php/ijhs/article/view/3711> doi.org/10.53730/ijhs.v6n1.3711

Саєнко Т. В.,

д-р пед. наук, професор кафедри екології,
Національний авіаційний університет, м. Київ

Осипенко О. Ю.,

завідувач лабораторії "Інноваційні технології",
Національний авіаційний університет, м. Київ

УДК 378.1

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА – СЬОГОДЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ

У Концепції сталого розвитку центральне місце займає людина сучасного та майбутнього, а це означає – Освіта для сталого розвитку (ОСР) має бути

спрямована на набуття знань і навичок для формуванню екологічної свідомості, мислення, світогляду, етики, загалом екологічної культури молоді, а також для розвитку, що стане соціально бажаним, економічно життєздатним та екологічно збалансованим. Одне з визначень ОСР таке: "міждисциплінарна методологія освіти, що охоплює інтегровані соціальні, економічні та екологічні аспекти формальної та неформальної освітньої програми".

Нові концептуальні та методологічні підходи для розвитку національної системи освіти, як рушійної сили реформування суспільства, потребують оновлення нинішньої екологічної освіти. Згідно Стратегії ЄЕК ООН з ОСР, що діяла у період з 2005 до 2015 р, мала бути створена "ширша концепція" на базі нинішнього предметного екологічного навчання, тобто міждисциплінарна соціоприродна освіта та спеціалізована багатодисциплінарна еколого-соціо-економічна підготовка. За своїми міжінституційними ознаками, інтеграцією процесів навчальної, інноваційної та практичної діяльності, ця концепція з ОСР могла б здійснити синергетично прискорюючу дію у суспільстві.

Прийнята у 2001 р. Концепція екологічної освіти України все ж виконала важливу функцію вітчизняної екологізації формальної та неформальної освіти, відкривши дорогу для активного упровадження розробок провідних учених та педагогів, принципів і критеріїв розвитку ОСР, природоузгодженого, екобезпечного, гармонійного суспільства, інструктивних матеріалів, науково-методичних конференцій щодо екологічного способу життя, ноосферного мислення та світогляду. Було ініційовано розроблення і подання у ВР України Проекту Закону "Про екологічну освіту" (2002 р.), який пройшов перше читання. Дієвіше запрацювала друга ланка освіти – неформальна, що мала лише просвітницький характер, формувала екологічну свідомість і культуру суспільства, здійснювалася засобами масової інформації (ЗМІ), громадськими організаціями, просвітницькими і культурними центрами. На жаль, ЗМІ у частині екологізації інформації працювали недостатньо, займаючись переважно міжпартійною боротьбою та пропагандою неетичних способів життя та діяльності.

До позитивного досвіду вітчизняної системи екологічної освіти у галузі неформального навчання слід віднести: проведення "Всеукраїнською екологічною лігою" семінарів, конференцій, олімпіад з метою розвитку та удосконалення екологічної просвіти у школах та ЗВО; регулярний випуск корисних науково-популярних журналів "Екологічний вісник", "Паросток", де друкувались просвітницькі та наукові статті провідних вчених-екологів; підготовлено і видано 3-х томне фундаментальне видання "Екологічна

енциклопедія". Активно працювало Українське товариство з охорони Природи, випускаючи науково-популярний журнал "Рідна Природа"; телестудія "Еко-Дніпро" (м. Дніпро) розповсюдила близько 50 навчальних екологічних фільмів на відеокасетах та дисках для широкого використання у школах, ЗВО.

ОСР не дорівнює екологічній освіті (ЕО) та не є її переорієнтацією, а повинна інтегрувати соціальні, економічні та екологічні аспекти і стати неперервним процесом протягом усього життя молоді й населення з гармонізованою роллю формальної та неформальної секторів. Якщо ЕО акцентує увагу на забрудненні довкілля, то ОСР має приділяти увагу раціональному використанню природних ресурсів, їх збереженню, відновленню; що стосується самого терміну "сталий", краще, "збалансований розвиток", уведений у науковий вжиток професором Г.О. Білявським – знаним вітчизняним екологом. Широке міжнародне співробітництво у освіті, нарешті, сприяє поширенню грантових форм як екологічного навчання, так і ОСР. Обидва напрямки є важливим інструментом переходу до сталих моделей виробництва і споживання, формування у населення, особливо молоді, нових систем цінностей, що відповідають культурі помірності, принципам природоузгодженого розвитку у цілому.

Роль ЗМІ у поширенні неформальної освіти велика: інформування громадян з питань захисту довкілля та раціонального природокористування; але відсутні регулярні екологічні теле- й радіопрограми, спрямовані на просвітництво та ознайомлення населення з життєвоважливих екологічних питань; система атестації керівників виконавчої та законодавчої влади різних рівнів, установ, організацій, підприємств з ЕО та ОСР. Наявність наукових шкіл у ЗВО, а особливо з екологічної тематики, мала б стати показником високого рейтингу освітньої установи. Та політична, економічна, соціальна нестабільність призводить до того, що ОСР, м'яко кажучи, не приділяється увага на державному рівні. Багаторічний практичний досвід роботи авторів у київських ЗВО свідчить про невідповідність нинішніх етичних і моральних принципів роботи адміністраторів від освіти змісту, суті, формам і методам екологічного виховання через розрив теоретичних положень про екологічний спосіб життя, тобто не споживацький, задекларований на усіх Міжнародних та вітчизняних форумах, та практикою його життєвої реалізації: перевага влади грошей над мораллю, миттєве збагачення провладних осіб, зниження соціального статусу освіченої людини, відсутність стимулів для роботи професіонала через низьку заробітну плату, втрату позитивних перспектив – жебрацькі пенсії, збагачення тих, хто не виконує, а порушує законодавство, відсутність принципу верховенства Закону, засилля "тіні" в економіці, етиці, моралі.

На щастя, нинішня ситуація виправляється міжнародним співробітництвом у галузі освіти, зокрема екологічній. Пропонуються гранти, різні програми, проходження яких може бути зараховане до результатів формальної освіти. Так, минулого року на кафедрі екології НАУ пройшли стажування як викладачі, так і студенти за програмами Riga Technical University (Latvia), Uppsala University (Sweden), Abo Akademi University (Finland). До них можна додати й вітчизняні освітні платформи у Київському національному університеті будівництва та архітектури: "Розвиток інноваційних професійних компетентностей у професійній діяльності викладачів ЗВО" та у ГО "Прогресильні": "Прогресильне викладання: складові системи якості вищої освіти". Здобутки співробітників і студентів у заходах, дотичних до спеціальності 101 "Екологія", віднесено до неформальної освіти та будуть зараховані до відповідних модулів формальної освіти.

На сьогодні неформальна освіта – це освіта, що здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій. Визнання результатів неформальної освіти здійснюється на добровільній основі; поширюється лише на нормативні дисципліни освітньої програми у обсязі, що, як правило, не перевищує 10% від загального обсягу кредитів, передбачених освітньою програмою та проводиться у семестрі, у якому згідно з навчальним планом передбачено освоєння освітнього компонента, що може бути перезарахований.

Основні проблеми, що виникають під час зарахування результатів неформальної освіти: хто повинен приймати рішення про визнання і урахування результатів? як визначати частину освітнього компонента до зарахування? як встановити оцінку за обсягом освітнього компонента? як організувати участь здобувача у заняттях, якщо частину освітнього компонента йому зарахували через неформальну освіту? Частково згадані запитання врегульовано у "Положенні про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти Національного авіаційного університету" (2022). Але є необхідність у формуванні чіткого порядку дій для кафедри, яка зараховуватиме специфіку ОПП та потенційні варіанти неформальних освітніх здобутків, що можуть бути дотичними до відповідної спеціальності. У вищевказаних стажуваннях виникло важливе питання застосування різних типів оцінювання у навчальному процесі та поширенні корисного передового досвіду (на основі пройдених індивідуальних тренінгів).

Зворотній зв'язок це будь-яка відповідь щодо успішності чи поведінки слухача: він може бути усним або письмовим. Його мета у процесі навчання та

оцінювання полягає у тому, щоб покращити успішність студента, а не гальмувати її. Важливо надавати позитивний зворотний зв'язок, або, принаймні, нейтральний. Негативні відгуки можуть зашкодити зусиллям і прагненням студента у засвоєнні матеріалу, тому викладачі несуть особливу відповідальність за підтримку позитивної атмосфери освітнього процесу і надання зворотного зв'язку таким чином, щоб студент не залишав аудиторію та спілкування з наставником з відчуттям поразки та власного приниження.

Надання зворотного зв'язку означає пояснення студентам того, що вони роблять правильно, а що – ні, з акцентом на позитивній частині здійсненої студентом дії. Один з прийомів полягає у використанні концепції "сендвіча" зворотного зв'язку, тобто, створення у підсумку позитивного відгуку за алгоритмом: комплімент, виправлення, комплімент. Коли відгук надається одразу після навчальної дії, студент реагує та запам'ятовує цей досвід більш позитивно. Якщо він надто довго чекає на відгук, то може не пов'язати його з моментом навчання і не зрозуміти свою помилку, що потребуватиме додаткового та більш детального роз'яснення. Важливо проявляти уважність до індивідуальних потреб студентів, скажімо, брати до уваги кожен особистість окремо й надавати їй відгук.

Іноді необачне слово викладача стає певним ступором (травмою, шоком) у досягненні відповідного рівня знань студента. Дослідження ефективних методів викладання і навчання показали, що студенти бажають знати, у якій точці власної траєкторії освітнього процесу вони перебувають. Тому, своєчасне надання відповідей на наступні чотири запитання допоможуть забезпечити якісний зворотний зв'язок студентів з викладачем: що має зробити конкретний слухач? чого він не знає чи не вміє? як виглядає робота слухача порівняно з роботою успішних? як слухач може зробити свою роботу краще?

Засобом покращення роботи студентів може бути демонстраційний приклад (модель), яку викладач надає у якості зразка: приклад високого рівня виконання завдання; приклади інших рівнів робіт. Такий, контрастний, підхід особливо важливий на вищих щаблях засвоєння матеріалу і старших курсах навчання. У якості рекомендацій для результативного та ефективного зворотного зв'язку пропонується певна стратегія: викладач має навчати, коментуючи роботу студента, а не виправдовувати поставлену оцінку, для чого він має зосередитись на меті та завданнях самої роботи; надавати зворотний зв'язок студенту якомога раніше, щоб спрямувати його у правильному напрямку та вказати на можливі й поширені помилки; це важливо при відпрацюванні нових навичок і вивченні

нових тем; уникати надмірних коментарів або "розбирання" робіт студентів; у заключних коментарях ставте запитання, що скеровують слухачів для подальших досліджень; подумайте про альтернативні коментарі до роботи окремого студента і забезпечте зворотний зв'язок у групі в усній формі та/або у спільному письмовому документі; попросіть групу прочитати приклад студентської роботи та застосувати до неї їхні критерії оцінювання.

Оцінювання: види і цілі. Використання оцінювання, як зворотного зв'язку, є потужним засобом мотивації студентів до навчання, але воно має бути своєчасним, інформативним та пов'язаним з тим матеріалом, який викладається у освітньому процесі. Воно може допомогти мотивувати слухача та надати йому можливість розвиватись, коли з'явиться усвідомлення безпосереднього учасника власної траєкторії навчання. Успішність студента то не просто цифра у відомості, а його свідомо наполеглива робота над собою та системна педагогічна праця викладача над посиленням мотивації слухача до навчання.

Оцінка за навчання: використовується для встановлення відповідності студента стандартам рівня групи та здійснюється на основі оцінок і може включати: іспити, проекти, стандартизовані тести. Оцінка дає уяву викладачам, батькам, іншим студентам, адміністрації про навчальні досягнення слухача. Поширені типи такого оцінювання включають: підсумкові, нормативні та критеріальні оцінки.

Оцінка для навчання: надає чіткий "знімок" роботи студента та його розуміння за час викладання: як він наближається до мети. Результати використовуються не для офіційного оформлення, а для удосконалення роботи викладача. Вона має бути постійною і дієвою, а коли викладач її формує, то пам'ятає наступні ключові питання: що додатково потрібно знати студенту? що виніс він з уроку? яким здався цей урок: занадто легким? важким? чи ефективна стратегія навчання? що студенти сприймають важко? чого навчилися слухачі на цьому уроці? чи вдалося це? У такому оцінюванні задіяні студенти, оскільки їх відгуки про роботу викладача є важливими для удосконалення його уроку. Типи оцінювання наступні: формувальне та діагностичне.

Оцінка як навчання: активно залучає студентів до навчального процесу, дає навички критичного мислення, вирішення непередбачуваних проблем і заохочує студентів ставити перед собою досяжні цілі та об'єктивно оцінювати власний прогрес. Загальне правило ефективної оцінки як навчання – студенти мають надати зворотний зв'язок для покращення викладання. Приклади оцінювання як навчання: накопичувальне, самооцінювання та взаємне оцінювання.

Дотримуйтесь процесу змішування різних типів оцінювання!

Список використаних джерел

1. Саєнко Т.В., Бойченко С.В. (2013). Екологічна освіта – основа сталого розвитку суспільства. Проблеми і перспективи вищої школи: монографія. – К.: Університет "Україна". – 502 с.

2. Воробйова О., Дебич М., Луговий В. та ін. (2020). Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія. – К.: Ін-т вищої освіти НАПН України. – 220 с.

Шквир О. Л.,

д-р пед. наук,

професор кафедри педагогіки,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна

академія, м. Хмельницький

Дудчак Г. І., канд. пед. наук,

доцент кафедри педагогіки,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна

академія, м. Хмельницький

Поляновська О. Р.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри педагогіки,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна

академія, м. Хмельницький

Олійник А. В.,

викладач кафедри педагогіки,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна

академія, м. Хмельницький

УДК 371.13.026:378.637.026

САМООСВІТА ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в контексті нових вимог, що визначені в Законі України "Про повну загальну середню освіту", Концепції НУШ, Професійному стандарті за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої

освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)", потребує суттєвого вдосконалення. Зокрема, формування готовності до навчання впродовж життя шляхом самоосвіти є сьогодні найактуальнішою проблемою сучасних закладів фахової передвищої і вищої освіти, в яких здійснюється ступенева підготовка таких учителів. Адже вчитель має швидко реагувати на зміни, що відбуваються в початковій освіті, творчо впроваджувати інноваційні педагогічні технології, створювати розвивальне освітнє середовище із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей нового покоління дітей. Окрім того, він має бути здатним визначати умови та ресурси самоосвітньої діяльності впродовж життя.

Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності свідчить про значну увагу науковців питанню самоосвіти майбутніх фахівців, зокрема, розкрито теоретичні засади професійного саморозвитку (В. Андрущенко, В. Бондар, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Луговий, І. Підласий, Л. Сущенко, В. Чайка та ін.); сутність, особливості та функції самоосвіти (Л. Бондар, О. Пометун, Н. Сидорчук, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.); зміст та умови формування самоосвітніх умінь (Н. Довмантович, Ю. Демченко та ін.);

Самоосвіта в процесі навчання в закладах фахової передвищої і вищої освіти є ознакою сучасної освітньої системи високого рівня. Поділяємо думку Н. Воропай, що неможливо навчити студентів займатися самоосвітою, вони повинні здійснювати самоосвітню діяльність відповідно до власних внутрішніх потреб. Навички самоосвіти майбутні фахівці мають набувати шляхом пошуку різних апробованих моделей поведінки в тій чи іншій предметній галузі, обираючи при цьому ті з них, які більше відповідають його особистісному стилю і моральним цінностям [1, с. 27].

Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи має сприяти формуванню у них внутрішньої потреби в систематичному оновленні та збагаченні своїх професійних знань та умінь; усвідомлення особистісної та соціальної значущості самоосвіти, а також розвинути емоційно-вольові механізми подолання труднощів на шляху до набуття нових знань у процесі самоосвітньої діяльності [4].

На основі аналізу науково-педагогічної літератури визначено два різні підходи до розуміння сутності поняття "самоосвіта".

Відповідно до першого підходу самоосвіта є цілеспрямованою і спланованою самостійною роботою з удосконалення власної професійної майстерності. У цьому випадку самоосвіта розглядається як суто професійна функція, мета якої пов'язана з підвищенням продуктивності педагогічної діяльності.

Згідно з другим підходом поняття "самоосвіта" тлумачиться як індивідуально-особистісний процес пошуку нової інформації; вид, форма і засіб пізнавальної діяльності, завдяки чому особистість задовольняє власні пізнавальні потреби, вдосконалює свої здібності та якості.

Самоосвіта передбачає активність, самостійність, добровільність, формування культури розумової праці. Вона включає самопізнання та самооцінювання.

Самоосвіта є основою особистісного та професійного розвитку. Вона визначає здатність майбутнього фахівця до перетворення свого життя в актуальний новоутворений суб'єкт, перехід до вищої форми професійної діяльності та творчої самореалізації.

У процесі самостійної роботи набуваються навички самоосвітньої діяльності. Тому важливе місце у процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів має відводитися кількості та якості самостійної роботи.

Під самостійною роботою студентів розуміємо різні види індивідуальної та групової діяльності здобувачів освіти, що здійснюється на навчальних заняттях або поза ними відповідно до поставлених цілей. Метою самостійної роботи є засвоєння здобувачами освіти програмних компетентностей та послідовне формування у них самостійності як необхідної риси характеру сучасного фахівця.

Обсяг самостійної роботи повинен поступово зростати з кожним курсом та рівнем освіти, але не перебільшувати 2/3 обсягу аудиторних годин, що відводиться на вивчення курсу.

Спостереження за перебігом навчального процесу у першокурсників дозволило встановити, що за постійного виконання лише репродуктивних видів самостійної роботи у студентів дуже швидко настає втома, зниження розумової працездатності у результаті швидкого розвитку у центральній нервовій системі процесів гальмування. Виконання ж на заняттях лише творчих самостійних робіт викликає у більшості студентів нездоланні перешкоди та складності, зумовлені невмінням самостійно виконувати творчі завдання, викликає невпевненість у власних силах. Такі студенти не справляються з поточною навчальною роботою, накопичують заборгованості і стають невстигаючими. Очевидно, що у кожному конкретному випадку необхідне оптимальне поєднання репродуктивної і творчої діяльності. Зокрема, під оптимальним розуміємо таке поєднання, яке найкращим чином відповідає висхідному просуванню у навчально-пізнавальній діяльності. Для студентів із низьким рівнем сформованості навчально-пізнавальної діяльності на перших етапах переважаючим буде репродуктивний вид, який повинен поступово заміщатися творчим на старших курсах [5, с. 48-49].

Принципова відмінність між самоосвітою та самостійною роботою полягає в тому, що в ході самоосвітньої діяльності особистість виступає суб'єктом своєї діяльності щодо досягнення самостійно визначених цілей, які і складають головний мотив самоосвітньої діяльності, в ході ж самостійної роботи цілі перед особистістю ставить викладач [2, с. 78].

Самостійна робота при зацікавленому ставленні до неї майбутніх учителів початкових класів з часом трансформується в їх самоосвітню діяльність. Тому важливо, щоб мета самостійної роботи студентів відповідала їх особистісним інтересам та потребам.

Отже, самоосвіта є важливим складником професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів в закладах фахової передвищої і вищої освіти. Оптимальне поєднання репродуктивних та творчих видів самостійної роботи, які відповідають віковим та індивідуальним особливостям студентів, буде сприяти формуванню готовності майбутніх фахівців до професійної самоосвітньої діяльності.

Подальшої наукової розвідки потребує питання визначення та обґрунтування педагогічних умов формування позитивної мотивації до самоосвітньої діяльності майбутніх вчителів початкових класів в умовах ступеневої освіти.

Список використаних джерел

1. Воропай Н. Становлення поняття "самоосвітня компетентність" у науково-методичній літературі. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Теорія і практика навчання та виховання; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ. 2010. Серія 17. С. 27–32.

2. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 483 с.

3. Шквир О. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Хмельницький: ХГПА, 2020. 74 с.

4. Шустова А. О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до професійного саморозвитку: кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня магістр: спец. 013 Початкова освіта; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. почат. і проф. освіти. Харків, 2021. 71 с.

СЕКЦІЯ 6. ТОЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

SECTION 6. EXACT AND NATURAL SCIENCES

Мирошніченко Ю. Б.,

УДК 524.8

канд. пед. наук, доцент кафедри
експериментальної і теоретичної фізики та астрономії,
Українського державного університету імені
Михайла Драгоманова, м. Київ

**НЕСПОДІВАНЕ ВІДКРИТТЯ
СПРОСТОВУЄ НАШЕ РОЗУМІННЯ ВСЕСВІТУ**

Нове відкриття може поставити під загрозу стандартну модель космології, яка описує, як формувався та розвивався Всесвіт.

Вивчення мільйонів галактик дало змогу науковцям виявити дивне протиріччя в тому, як наразі вимірюють грудкуватість Всесвіту, і це може поставити під загрозу стандартну модель космології, яка описує, як формувався та розвивався Всесвіт. Невідповідність, яку було виявлено за допомогою вимірювання викривлення світла гравітацією далеких галактик, говорить про те, що Всесвіт – це менш згуртоване місцем, ніж припускали вчені. Якщо ці вимірювання правильні, то разом із відомою проблемою Габбла вони кидають виклик сучасним уявленням про розвиток космосу. Можливо, існує абсолютно нова фізика, або навіть потрібно створити нову модель Всесвіту. Результати нового дослідження були опубліковані в журналі Physical Review D.

За словами вчених, вони все ще обережно ставляться до нового відкриття й поки не можуть стверджувати, що сучасна космологія помилкова. Проте існує шанс, що це так.

Згідно зі стандартною моделлю космології, після Великого вибуху 13,8 млрд років тому космос почав швидко розширюватися завдяки такій загадковій силі як темна енергія. Коли Всесвіт почав збільшуватися в розмірах, то звичайна матерія почала накопичуватися навколо згустків невидимої темної матерії. У результаті утворилися перші галактики, які були пов'язані між собою космічною павутиною. На основі спостережень структур більших за розмірами галактик та їхній інтерпретації у рамках теорії Великого Вибуху встановлено, що темна матерія становить 26,8 % від сумарної густини Всесвіту. Для порівняння, звичайна речовина становить лише 4,9 % від сумарної густини Всесвіту, решта густини – 68,3 % припадає на темну енергію. Якщо не брати до уваги темну енергію, то темна матерія становить близько 80 % від густини матерії Всесвіту, а звичайна (видима) матерія становить лише близько 20 % (за даними на 18 грудня 2023).

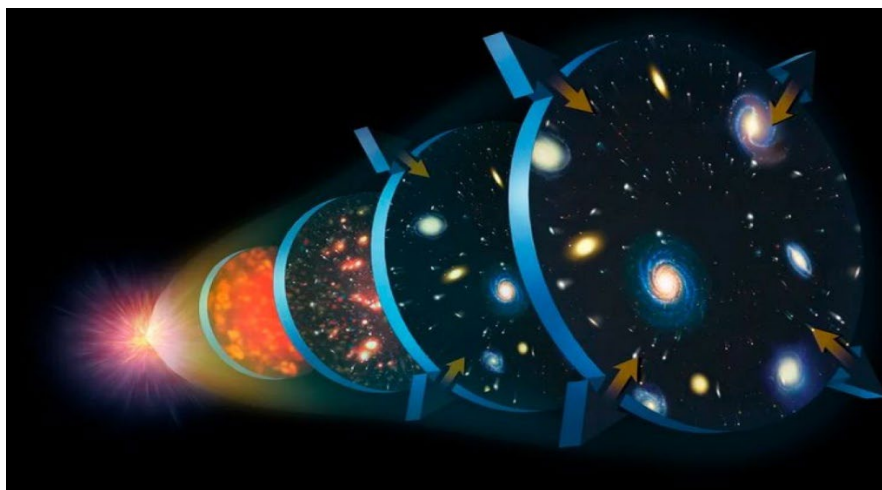

Рис.1. Стандартна модель космології, після Великого вибуху 13,8 млрд років тому [фото: space.com]

Але з цією картиною світу виникають серйозні проблеми. Щоб перевірити свої моделі, учені порівнюють ранній Всесвіт із його нинішнім станом. Зокрема, за допомогою вимірювань реліктового випромінювання, яке виникло через 380 тисяч років після Великого вибуху.

Існує величина, яка показує швидкість розширення Всесвіту, що називається постійна Габбла. Але вимірювання цієї величини на основі реліктового випромінювання не узгоджується з розрахунками, які були отримані на основі вимірювань за допомогою різних астрономічних об'єктів. Через цю невідповідність виникла космологічна криза, що отримала назву проблема Габбла.

Нова невідповідність, яка стосується грудкуватості Всесвіту, стосується числа під назвою S_8 . Воно вимірює, скільки матерії накопичується або злипається у Всесвіті. Раніше за допомогою вивчення реліктового випромінювання астрономи отримали значення числа S_8 , що дорівнює 0,83, і це значення було включено в стандартну модель космології.

Рис. 2. Грудкуватість в ранньому Всесвіті й даними, отриманими в епоху, яка відповідає 9 млрд років тому [фото: EarthSky]

Але за допомогою наземного телескопа Subaru, який вивчав, наскільки сильно світло викривляється через присутність матерії в галактиках, учені отримали значення числа S_8 , що дорівнює 0,77. Тобто з'явилось протиріччя у вимірах.

За словами науковців, існує реальна невідповідність між вимірами грудкуватості в ранньому Всесвіті й даними, отриманими в епоху, яка відповідає 9 млрд років тому. Нова невідповідність вказує на те, що ми ще дуже багато не знаємо про наш Всесвіт, але дослідники поки що повністю не розуміють, що саме відбувається в космосі.

Цілком можливо, що дослідники помиляються щодо кількості темної матерії у Всесвіті або про те, як вона злипається. Можливо, темна енергія змінювалася за весь час існування Всесвіту. Це могло б пояснити наявні протиріччя, і необхідно просто внести невеликі зміни в стандартну модель космології.

Але це також може означати, що стандартна модель космології хибна і її потрібно повністю змінювати. До того ж у Всесвіті може існувати зовсім інша фізика, про яку нам нічого невідомо.

Науковці сподіваються перевірити знову свої дані та провести нові вимірювання за допомогою нових потужних телескопів. Наприклад, за допомогою Обсерваторії імені Віри Рубін, розташованої в Чилі, яка почне роботу в 2025 році, та за допомогою космічного телескопа Roman Space Telescope або RST, який почне роботу в 2027 році.

Список використаних джерел

1. Веб-сайт Physical Review Letters [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://journals.aps.org/prl>.
2. Веб-сайт "АСТРОФІЗИЧНИЙ ЖУРНАЛ" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iopscience.iop.org/article/10.3847/1538-4357/aceb5f>.
3. Веб-сайт "space.com" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.space.com/universe-cosmic-clumping-understanding-standard-model-cosmology>.
4. Веб-сайт "uareferat" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uareferat.com/Темна_матерія_і_темна_енергія_у_Всесвіті_лекція_Рубаков.
5. Веб-сайт "Кафедра астрономії та фізики космосу" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://space.univ.kiev.ua/viewpage.php?page_id=1.
6. Веб-сайт "NAOJ, K. T. Inoue" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.almaobservatory.org/en/press-releases/alma-uncovers-fine-scale-fluctuations-in-universes-dark-matter>.
7. Web-сторінка АСТРОФІЗИЧНОГО ЖУРНАЛУ "forbes". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.forbes.com/sites/startswithabang/2018/03/24/ask-ethan-if-dark-matter-is-everywhere-why-havent-we-detected-it-in-our-solar-system/?sh=763945c5352f>.

СЕКЦІЯ 7. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

.....

SECTION 7. SOCIAL AND HUMANITARIAN SCIENCES

Богданець А. В.,

канд. юрид. наук, доцент,
професор кафедри приватного права,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

УДК 340.5

**МЕТОДОЛОГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКТРИНИ
ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

Дослідження проблем забезпечення ефективного правового регулювання приватних (цивільних) та публічних відносин є об'єктом уваги науковців та практиків. Необхідність усталеного розвитку вітчизняного суспільства і права в умовах євроінтеграції та глобалізації зумовлює потребу у формуванні й застосуванні в Україні вчення про юридичну методологію права згідно з європейськими стандартами права [7, с. 58]. Таким чином основою розвитку сучасної правової науки є її методологія, яка вдосконалюється під впливом інтеграційних та глобалізаційних процесів. У зв'язку з чим дослідження дефініції та системи юридичної методології є важливими для аналізу вчення про юридичну методологію приватного та публічного права.

Аналізу методології юридичних досліджень у сфері приватного та публічного права присвячували свої праці такі науковці як: С.О. Гладкий, О.П. Дзьобань, Т.М. Кравцова, О.Д. Крупчан, В.В. Копча, Р.А. Майданик, М.В. Савчин, В.Л. Яроцький та інші.

Поняття "методології" сприймається як наука про методи, вчення про способи пізнання. У широкому сенсі – це наука про обґрунтування наукових знань та побудови наукових систем. Методологія права є складовою юридичної науки, виходячи з того, що вона є системою знань, яка включена до певної пізнавальної системи [2, с. 54].

Т.М. Кравцова наголошує на тому, що методологічні дослідження у сфері правознавства – це необхідна умова розвитку сучасної юридичної науки, а їх актуальність істотно підвищується в періоди глибоких реформ у державі, корінних трансформацій системи цінностей і світоглядних основ суспільства. Адекватність осмислення соціально-економічних, політичних і культурних змін,

ефективність досліджень нових правових реалій повинні базуватися на новітній системі теоретичних уявлень, сформованих в результаті перегляду філософських основ і методів наукового пізнання права [4, с. 136].

Таким чином, в результаті порівняння понять "методологія" та "правова методологія", можна зробити висновок, що методологія розглядається як наука, що вивчає визначення та систему методів (способів) пізнання предмету дослідження. Тоді як правова методологія вивчає методи пізнання права та правових явищ.

Варто звернути увагу на те, що галузева методологія визначає систему принципів та методи пізнання різноманітних уявлень про приватні та публічні галузі права, розкриває особливості суб'єктивних приватних та публічних прав та інтересів, зокрема у їх співвідношенні, що зумовлює в свою чергу специфіку застосування конкретних методів, принципів, а також правових конструкцій.

Щодо поняття методології приватного (цивільного) права, варто навести визначення Н.С. Кунецової, яка слушно зауважує, що методологія цивільного права – це його фундамент, те, на чому формується і тримається все приватне право [6, с. 27]. Методологія приватного права відображає специфіку суб'єктивних цивільних прав та інтересів, їх співвідношення з публічними правами й інтересами, що зумовлює особливості застосування або й наявність невідомих публічним правам методів, принципів і правових конструкцій [7, с. 58].

Методологія юридичних досліджень має важливе значення для аналізу як приватно-правової так і публічно-правової проблематики, оскільки ефективне застосування методологічних інструментів забезпечує якісне дослідження національної доктрини права. Зокрема, обґрунтовані наукові висновки у сфері приватного та публічного права неодноразово враховувалися на законодавчому рівні, що сприяло подальшому вдосконаленню національного законодавства у визначеній сфері суспільних відносин.

Пошук найбільш ефективних сучасних засобів, прийомів, способів пізнання правової реальності, за допомогою яких досліджується предметна сфера цивілістики, викликає необхідність постійно відслідковувати апробовані у світі напрямки та методику їх застосування. При цьому забезпечення засад всеосяжності, об'єктивності й плюралізму наукових досліджень, що становлять базис перманентного процесу формування національної цивілістичної доктрини, є пріоритетним [1, с. 43].

Аналізуючи методологію доктрини приватного права, потрібно звертати увагу в першу чергу на предмет приватного права, що являє собою особисті немайнові та майнові відносини учасників. Правова регламентація зазначеної групи відносин здійснюється на основі приватно-правових принципів, в тому числі зважаючи на диспозитивність приватного права.

Таким чином, ведучи мову про методологію приватного права, неможливо уникнути дослідження методу приватного права. Цивільно-правовий метод є диспозитивним, дозвільним, тобто надає можливість учасникам відносин вільно діяти в межах урегульованих законом відносин. Таким чином, пізнання та перетворення правової дійсності корелюється тим, що цивільні відносини регулюються на основі юридичної рівності суб'єктів, їх організаційно-правової відокремленості та самостійності, ініціативності, що надає їм можливість вільно обрати власну поведінку відповідно до законодавчої моделі й навіть сформувавши власну модель, керуючись свободою договору. Отже, основу методології приватного права формують безпосередньо наукові методи пізнання, принципи та методи у правовій діяльності, а також оцінка практичної доцільності існування тих чи інших правових норм [5, с. 31].

В контексті зазначеного дослідження, варто відмітити, що основою методології наукових досліджень є певна система принципів відповідної галузі права оскільки саме в них розкривається мета правового регулювання визначеної групи суспільних відносин, та за допомогою яких застосовуються різноманітні правові засоби. Слід звернути увагу на те, що принципи цивільного права значною мірою закріплені у статті 3 Цивільного кодексу України.

Щодо публічних галузей права, В.В. Копча відзначає, що публічне право ґрунтується на правилі визнання, через що держава наділяється повноваженнями задля забезпечення захисту прав людини та публічного порядку. Це передбачає конкуренцію цінностей прав людини та публічного порядку, який вирішується за допомогою принципу пропорційності (у вузькому розумінні – балансування). Крім того автор, досліджуючи принципи та цінності конституційного права, акцентує увагу на принципах поділу влади та законності як конкретизації базової ідеї конституціоналізму обмеження влади правами людини, які зумовлюють чітке визначення підстав, повноважень, організації та порядку діяльності органів публічної влади. Якщо конституційне право визначає засади правового регулювання, адміністративне право визначає інтенсивність та напрями правового регулювання відповідно до засад пропорційності та поваги до прав людини [3, с. 70].

Таким чином, одним із важливих завдань методологія національної доктрини права є дослідження проблем взаємодії приватного та публічного права. Зокрема предметом дослідження виступає, по-перше, пріоритетність приватно-правового регулювання суспільних відносин; по-друге, порівняння приватної та публічної власності з огляду на відмінність задоволення приватних

та публічних інтересів; по-третє, особливості використання приватно-правових та публічно-правових механізмів регламентації суспільних відносин тощо.

Методологія порівняльно-правових досліджень правових явищ і процесів має базуватися на таких основних принципах їх компліментарності: додержання вимог наукової та професійної етики юриста, незаангажованість та неупередженість досліджень, функціоналізм, поєднання концептуалізму із конкретно-прикладними методами дослідження, синтетизм та поліваріантність робочих гіпотез, застосування інструментів формальної юридичної логіки та юридичної техніки, досягнення академічної та прикладної прийнятності, а також коректності результатів дослідження [3, с. 72].

Варто також звернути увагу на те, що основною методологічною проблемою завжди є правильність обрання методу наукового дослідження, що безпосередньо впливає на істинність результату наукового дослідження. На сьогодні існує велика кількість наукових методів: діалектичний; опису; системний; аналізу; синтезу; оцінювання; порівняльно-правовий; історичний та інші. Таким чином вчені, здійснюючи наукове дослідження, мають можливість обрати види, напрями та інструменти наукової діяльності у відповідності до власних інтересів та творчих можливостей.

Отже, виходячи із зазначеного вище, можна зробити висновок, що всі наукові дослідження, зокрема найбільш важливі узагальнені наукові результати є окремими сегментами національної доктрини приватного та публічного права, які ґрунтуються на методологічних рівнях наукового пізнання. Система методології приватного та публічного права є сукупністю методів та інших методологічних інструментів, які взаємодіючи між собою являють єдине ціле з внутрішнім поділом на поняття, норми, інститути, підгалузі тощо. Слід наголосити на тому, що у регулюванні відносин між державою та особою пріоритетним напрямом має бути дотримання балансу поєднання та взаємозв'язку приватних і публічних інтересів.

Список використаних джерел

1. Дзьобань О.П., Яроцький В.Л. Догматичний напрямок методології формування сучасної національної доктрини приватного права. *Право України*. 2019. № 1. С. 42–57.
2. Копча В.В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 54–58.
3. Копча В.В. Методологія юридичних досліджень у сфері публічного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 44. Том 1. С. 68–76.

4. Кравцова Т.М. Сутність поняття методології сучасного правознавства. *Наукові записки. Серія: Право*. 2019. Том 2. С. 136–140.

5. Крупчан О.Д. Методологічні виміри сучасного вітчизняного приватного права. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 30–34.

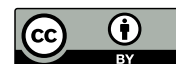
6. Кузнєцова Н. С. Предмет і система сучасного цивільного права України. *Право України*. 2017. № 5. С. 27–35.

7. Майданик Р.А. Вчення про методологію приватного (цивільного) права України. Загальні положення. *Право України*. 2019. Випуск 1. С. 58–74.

Гавриленко І. В.,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна"

УДК 379.85:316.72

ІННОВАЦІЇ ЩОДО ВИРІШЕННЯ КРОС-КУЛЬТУРНИХ КОНФЛІКТІВ У ТУРИЗМІ

Глобалізація є однією з основних тенденцій розвитку світової економіки, яка сьогодні все більше характеризує і ринок туристичних послуг. Процес глобалізації нерозривно пов'язаний з діяльністю міжнародних ринків і створенням транснаціональних компаній, що виходять за межі національних кордонів [2, с. 70]. У цьому просторі неминучо є взаємодія між окремими людьми та цивілізаціями. У цій взаємодії часто виникають міжкультурні проблеми, тобто конфлікти, пов'язані із зіткненням і протиріччями різних культур [1, с. 198].

У сфері туризму сфера міжкультурних конфліктів надзвичайно широка, оскільки ця галузь є багатогранною і охоплює практично всі аспекти людського життя, включаючи соціальну, творчу, психологічну, економічну та інші види діяльності. На кожному етапі створення, розподілу та споживання туристичних послуг суб'єкти туристичної діяльності наражаються на ризик непорозумінь на перехресті взаємодії між людьми з різним культурним походженням.

Менеджери туризму повинні враховувати той факт, що бізнес-культури значно відрізняються в різних країнах при спілкуванні з компаніями. На сьогодні не існує системної методології діяльності в цій сфері, спільної для всіх країн;

міжнародна підготовка менеджерів не є достатньо поглибленою та адаптованою до процесів глобалізації. Ці фактори ускладнюють діяльність компаній, що працюють у сфері міжнародного туризму [1, с. 198].

Для того, щоб підвищити якість туристичних послуг та уникнути міжкультурних конфліктів, необхідно використовувати інноваційні інструменти. У сучасному світі ми маємо для цього всі можливості.

Сьогодні багато вебінарів, семінарів та промоційних туристичних заходів спрямовані на підвищення кваліфікації менеджерів туроператорів та ознайомлення їх з інфраструктурою країн та курортів, де продаються туристичні продукти окремих туроператорів. Однак українські туроператори часто ігнорують іншу глибоко вкорінену проблему: оволодіння навичками міжкультурної комунікації. З проблемою "культурного шоку" та нерозумінням культурних особливостей країни перебування можуть зіткнутися не лише туристи-початківці, але й кваліфіковані та досвідчені турменеджери, що може призвести до непередбачуваних конфліктних ситуацій.

Для того, щоб зробити міжнародні обміни більш гнучкими та цілеспрямованими шляхом розуміння та врахування менталітету представників різних культур, ефективним може бути міжкультурне навчання [3].

Таке навчання можна розділити на кілька типів залежно від його мети та змісту:

- семінари, спрямовані на підвищення загального рівня міжкультурної комунікації;

- семінари з країнознавства (для вивчення особливостей різних країн з точки зору комунікації, ведення переговорів та звичаїв);

- тести на визначення культурного бекграунду людини (з ким легше спілкуватися);

- підготовка до корпоративної комунікації в конкретних функціях (наприклад, тренінги "ведення переговорів з китайцями" або "специфіка презентації перед італійською аудиторією").

Під час цих курсів представники туристичної галузі можуть дізнатися наступне:

- особливості нашої культури, незнайомі представникам інших країн, і, навпаки, поведінку іноземців, яка викликає у нас негативну реакцію

- які моделі поведінки в певних країнах є більш звичними та зрозумілими і, навпаки, з якими національностями важче знайти спільну мову

- представники яких національностей більш пунктуальні, вміють слухати, помірковані та не кваплять події, а які викликають у нас емоційність та нетерплячість;

– основні правила поведінки з іноземцями залежно від типу їхньої культури;
– базові комунікативні навички, поради щодо публічних виступів, навички роботи в команді; учасники зможуть взяти участь у рольових іграх, таких як "друг-знайомиць, незнайомиць-друг", "Я – незнайомиць" тощо.

Завдяки такому навчанню менеджери, з одного боку, будуть з більшою повагою і розумінням ставитися до комерційних відносин зі своїми іноземними колегами, що підвищить якість їхніх переговорів і, відповідно, якість їхніх послуг; а з іншого боку, вони зможуть грамотно випускати спеціальні каталоги і брошури для своїх клієнтів, знайомлячи їх з культурними особливостями країн, які вони відвідують.

Отже, в контексті вирішення міжкультурних конфліктів тренінг як інновація, спрямована на підвищення якості туризму, дійсно може позитивно вплинути на розвиток туризму в умовах глобалізації. Адже взаємодія з представниками інших культур сприятиме усуненню культурних відмінностей між народами, формуванню взаєморозуміння і доброзичливості, поваги і толерантності.

Список використаних джерел

1. Алдошина М. В., Брусильцева Г. М. Кросс-культурні комунікації в галузі туризму в умовах глобалізації. Економіка торгівлі та послуг. *Бізнес-інформ*. 2014. № 3. С. 197–202.
2. Устименко Л. М. Основи туризмознавства : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2009. 309 с.
3. Кросскультурні тренінги. Центр іноземних мов. URL: <http://flc-reward.com/trainings.html> (дата звернення: 03.03.2024).

Галаган В. В.,
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Міжрегіональна Академія
управління персоналом, м. Київ

УДК 159.9:316.4

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ КОМЕРЦІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Психічне здоров'я працівників відіграє вирішальну роль у загальному благополуччі індивідів та ефективності організацій у сучасному світі. У контексті

швидких змін робочого середовища, збільшення стресу та вимог до продуктивності, підтримка психічного здоров'я стає не просто актом гуманності, а стратегічною необхідністю. Враховуючи, що значна частина життя людини проходить на роботі, стан психічного здоров'я безпосередньо впливає на її працездатність, мотивацію, відносини з колегами та загальну якість життя.

Психічне здоров'я, в контексті дослідження, визначаємо як комплексний психоемоційний стан особи, що охоплює її емоційну стабільність, здатність до адаптації до різних життєвих ситуацій, а також рівень задоволення життям. Це поняття імплікує в собі індивідуальну стійкість до стресу та здатність вирішувати психологічні конфлікти і проблеми.

Теоретико-методологічний аналіз проблеми дозволив виокремити теорії психічного здоров'я працівників комерційних організацій.

Теорія стресу зосереджується на аналізі того, як індивіди реагують на ситуації, що сприймаються як виклики або загрози їхньому благополуччю. У контексті роботи, стрес може виникати через різноманітні фактори, включаючи високі вимоги до продуктивності, конфлікти з колегами або керівництвом, нестабільність зайнятості, а також недостатнє визнання внеску працівника. Розуміння цих процесів допомагає організаціям розробляти ефективні програми зниження рівня стресу серед працівників, сприяючи їхньому психічному здоров'ю та загальній продуктивності.

Теорія мотивації та задоволення роботою розглядає фактори, які спонукають працівників до ефективної праці та сприяють їх загальному задоволенню роботою. Одна з ключових концепцій у цій області – теорія очікувань, яка стверджує, що мотивація є результатом переконання людини у тому, що її зусилля призведуть до бажаного результату, і що цей результат буде нагороджений.

Теорія організаційної поведінки вивчає поведінку індивідів та груп у контексті організацій, а також вплив організаційних структур та процесів на цю поведінку. Ця теорія інтегрує знання з психології, соціології та менеджменту для аналізу таких питань, як лідерство, комунікація, прийняття рішень, організаційний конфлікт і культура. Вона дозволяє організаціям оптимізувати управління людськими ресурсами, сприяти позитивній організаційній культурі та підвищувати загальну ефективність.

Теорія соціальної підтримки займається аналізом того, як соціальні взаємодії та відносини впливають на психологічне та фізичне здоров'я людини. Соціальна підтримка може бути емоційною, інформаційною, або мати форму практичної допомоги, і її наявність є важливим ресурсом для адаптації до робочих викликів.

Теорія робочого конфлікту досліджує причини, динаміку та наслідки конфліктів у робочому середовищі. Конструктивне вирішення конфліктів може сприяти інноваціям, покращенню комунікації та розвитку команди. Важливим аспектом є вміння організації управляти конфліктами таким чином, щоб мінімізувати їхній негативний вплив та використовувати як можливість для розвитку.

Теорія організаційної культури та клімату зосереджується на ролі спільних цінностей, норм, переконань та очікувань, які формують поведінку працівників і спосіб функціонування організації.

Теорія людського капіталу є однією з ключових концепцій в економічній науці, яка розглядає людські знання, навички та досвід як цінні активи, що сприяють економічному зростанню та розвитку організацій. Теорія підкреслює важливість розробки програм навчання та розвитку, медичного обслуговування та інших соціальних пакетів як інвестицій у людський капітал, які в кінцевому підсумку призводять до зростання ефективності та конкурентоспроможності на ринку.

Теорія організаційних змін займається дослідженням процесів, через які організації впроваджують зміни для адаптації до зовнішнього середовища або для досягнення внутрішніх цілей. Ця теорія охоплює різні аспекти, включаючи планування змін, управління опором до змін, комунікаційні стратегії та методи оцінки ефективності впроваджених змін. Основна ідея полягає в тому, що для успішної адаптації до змін організації потребують гнучкості, інноваційного мислення та активного залучення співробітників у процес змін.

Умови праці мають безпосередній вплив на психічне здоров'я працівників. Це охоплює фізичне середовище, таке як освітлення, шум, ергономіка робочого місця, а також організаційні аспекти, включаючи години роботи, навантаження та темп роботи.

Стиль керівництва та переживання організаційної справедливості значно впливають на психічне здоров'я працівників. Відсутність дискримінації, прозорість прийняття рішень та справедливе винагородження є ключовими аспектами організаційної справедливості, які сприяють відчуттю безпеки та довіри серед співробітників, знижуючи рівень стресу та конфліктності.

Міжособистісні відносини на роботі, включаючи взаємодію з колегами та керівництвом, істотно впливають на психічне здоров'я.

Баланс між роботою та особистим життям. Організації, які пропонують гнучкі умови роботи, можливості для відпусток та враховують потреби співробітників у балансі між роботою та особистим життям, демонструють турботу про їх добробут та сприяють позитивному психічному здоров'ю.

Наявність доступу до ресурсів для підтримки психічного здоров'я, таких як консультування, програми психологічної підтримки та інформаційні матеріали, може мати значний позитивний вплив.

Програми підтримки психічного здоров'я в організаціях є важливою стратегією для покращення добробуту співробітників. Вони можуть включати різноманітні ініціативи, такі як доступ до психологічних консультацій, тренінги зі стрес-менеджменту, програми зниження вигорання та ініціативи з підвищення освіти у сфері психічного здоров'я.

Створення організаційної культури, орієнтованої на благополуччя працівників, включає визнання важливості психічного здоров'я як ключового фактора загальної продуктивності та задоволеності роботою.

Навчання керівників та розвиток лідерських якостей відіграють вирішальну роль у формуванні організаційної культури, що сприяє психічному здоров'ю. Керівники повинні бути обізнані щодо впливу свого стилю управління на добробут співробітників та вміти розпізнавати ознаки стресу чи вигорання у своїх підлеглих.

Таким чином, глибокий теоретичний і методологічний аналіз проблеми психічного здоров'я працівників є ключовим для розробки ефективних стратегій і програм їх підтримки. Теоретичний аналіз дозволяє зрозуміти основні поняття, визначити причинно-наслідкові зв'язки та розробити моделі взаємодії різних факторів, що впливають на психічне здоров'я в робочому середовищі. Методологічний підхід визначає, яким чином буде проводитися збір, аналіз та інтерпретація даних, що дозволяє перевірити теоретичні гіпотези та отримати об'єктивні результати. Комбінація різних теоретичних підходів та методологічних інструментів допомагає у формуванні комплексного розуміння проблеми та розробці цілісних стратегій підтримки психічного здоров'я працівників, адаптованих до специфіки кожної організації.

Список використаних джерел

1. Климчук В., Горбунова В. Психічне здоров'я в організаціях: чотири причини інвестувати в охорону психічного здоров'я працівників. *НейроNews*, 2017. № 9(92). С. 6–9. URL: [https://neuronews.com.ua/uploads/issues/2017/9\(92\)/nn179_6–9_6c1c1c8f2c196fc1745ba75f97f9ac67](https://neuronews.com.ua/uploads/issues/2017/9(92)/nn179_6–9_6c1c1c8f2c196fc1745ba75f97f9ac67).

2. Психолого-організаційні детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в умовах соціальної напруженості: монографія / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко та ін.; за ред. Л. М. Карамушки. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. 278 с.

3. Mental Health: Strengthening Our Response: 30 March 2018. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>.

Гостев С. О.,

УДК 38.467

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"

ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА ТА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Не встиг туристичний бізнес України оговтатися та повноцінно стати на ноги після наслідків пандемії COVID – 19, як його знову спіткав нищівний удар.

Повномасштабне вторгнення російських військ негативно вплинуло на всю економічну ситуацію нашої країни. Одним з секторів, що зазнав найбільш негативного впливу – є туристичний бізнес. До початку війни в Україні працювало близько 3700 туристичних агенцій. Багато з них припинили свою роботу через зменшення попиту на свої послуги, через загрозу ракетних ударів та нестабільну економічну ситуацію.

Агенції, що залишились працювати змушені змінювати формат роботи і адаптуватися до сучасних умов. Як би не було важко, туризм в Україні все ж підлаштовується під умови військового часу і продовжує працювати та відновлюватись.

Найбільш популярними серед туристичних місць України, стала Західна Україна, ця закономірність доволі логічна та зрозуміла. Зокрема, через своє географічне розташування, через віддаленість до бойових дій та логістичну складову.

Оскільки, у нас закрите небо, є певні обмеження на виїзд закордон, внутрішній туризм України стає все дедалі популярнішим, відкриваються нові маршрути, створюються та розвиваються нові туристичні культурні та соціальні програми на території країни, де відносно безпечно перебувати.

Звісно, не просто конкурувати в популярності з західними територіями нашої країни, через вже проаналізовані вище причини, але все ж таки хочу проаналізувати та звернути увагу на внутрішній туризм України на прикладі

Києва та Київської області, які зазнали часткового руйнування та окупації певних територій в першій половині 2022 року, під час початку повномасштабного вторгнення російських окупаційних військ.

Насамперед, цей регіон цікавий тим, що це серце нашої країни, від початку вторгнення про Київ дізналися у всьому світі, тут почали приймати більшість іноземних представників, делегацій та журналістів з різних країн світу. Особливої популярності він набув після деокупації регіону.

Сфера туризму в Києві та області, як і на всій території нашої країни, зараз переживає не найкращі часи. Показник туристичного збору столиця отримує здебільшого завдяки візитам іноземних делегацій та представників засобів масової інформації, які приїжджають до нас не відпочивати, а працювати.

Відомо, що у 2022 році Київ відвідали 172 тисячі внутрішніх туристів, а у 2021 році – 2,1 млн. [3]. З цих показників чітко видно, що відвідування зменшилось майже в 12 разів.

Ставка туристичного збору в Києві становить 0,6% для внутрішнього туризму та 1% для в'їзного туризму від розміру мінімальної заробітної плати.

Для розвитку внутрішнього туризму України створюються та запроваджуються нові програми та формати туризму. З початком повномасштабного вторгнення у столиці набуває популярності цифровий туризм. Так, туристично-культурний хаб Києва відвідали вже понад 300 тисяч користувачів із 30 країн світу. Проводять різноманітні вебінари, круглі столи та конференції.

Одним із вдалих прикладів такої взаємодії є проект між українськими містами Одесою та Миколаєвом на Міжнародній виставці карикатур "Російський військовий корабель, йди на ...!", яка відбулась саме у столичному просторі "Vcentri Hub" за підтримки Департаменту суспільних комунікацій [4].

Також для того, щоб створити дієвий механізм для врегулювання екскурсійної діяльності підготовлено проект щодо Порядку здійснення екскурсійної діяльності у місті Києві, для опрацювання та надання пропозицій щодо розвитку галузі.

Туристична сфера України під час війни максимально підлаштовується під реалії сьогодення, регулярно старається привертати максимальну увагу туристів, бути цікавою та корисною.

Одним із методів популяризації внутрішнього туризму є різноманітні виставки, музичні та етнічна фестивалі, гастрономічні тури, кінофестивалі та багато іншого.

Чудовим прикладом популяризації гастротуризму є туристична програма "Київ гастрономічний", під час якого, прогулюючись містом ви зможете

насолодитися різноманітними стравами та напоями різних країн світу. Мандруючи містом, зможете завітати на Хрещатик – дізнатися про минуле й сучасне київської гастрономії.

Також Київська міська рада підтримала громадську ініціативу щодо встановлення скульптури борщу. Оскільки, український борщ внесли до нематеріальної спадщини ЮНЕСКО, я вважає це цікавий та оригінальний підхід, який допоможе привернути увагу до подібних арт-об'єктів та популяризувати таким чином українські страви, в тому числі і київські смаколики.

В Києві та області активно створюють, оновлюють та впроваджують нові технології в зонах відпочинку, що позитивно впливає на зовнішній вигляд та функціональні можливості міст, приваблюючи таким чином екотуристів з інших регіонів країни.

Програма розвитку туризму в місті Києві на 2022 – 2024 роки включає в себе облаштування інклюзивних туристичних маршрутів. Планують встановити міні-макети популярних туристичних та історико-культурних об'єктів із використанням шрифту Брайля, що дозволить збільшити приріст туристів, які мають проблеми з зором. Нині вже опрацьовується питання оновлення елементів туристичної навігації з урахуванням сучасних тенденції та технологій. Спільно з колегами з Департаменту охорони культурної спадщини КМДА почали реалізовувати проєкт встановлення інформаційних табличок із QR-кодами та використанням шрифту Брайля на об'єктах культурної спадщини, які входять до складу існуючих туристичних маршрутів.

Після неодажньої Київської області та припинення бойових дій поблизу столиці – Київ став прихистком для великої кількості внутрішніх переселенців, що змушені були покидати оселі задля збереження власних життів. Таким чином, збільшилась кількість туристів, які почали мандрувати регіоном, почали цікавитись історією та пізнавати нові цікаві місця.

Зважаючи на умови в яких ми зараз перебуваємо, відносно новим та доволі актуальним стає воєнний напрямок туризму. Нещодавно в центрі Києва ми могли спостерігати виставку російської техніки, яка була знищена та захоплена під час наступу російських військ на столицю України.

Туристичний маршрут "Київ незламний", що був розроблений спеціально до Дня Києва. Там можна було ознайомитись з легендарною багатовіковою історією міста-героя, яке вистояло під час II Світової війни і не впало в умовах сучасного повномасштабного вторгнення.

Після звільнення території Київської області, від російської навали, актуальними туристичними маршрутами стали місця, поблизу яких відбувалися бойові дії.

Подорожувати по Київській області не заборонено, але все ж таки потрібно дотримуватись певних правил та рекомендації військової адміністрації, ДСНС та місцевої влади:

1. Не можна відвідувати місця, ліси, де безпосередньо відбувались бої.

2. Заборонено бувати та здійснювати зйомки біля військових об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури.

3. Не можна наближатись та мандрувати поблизу кордонів, зокрема з Білоруссю, також закрита для відвідування Чорнобильська зона.

4. Під час військового стану діє заборона на полювання.

Всі локації Києва та Київської області, які змогли відновити роботу після деокупації регіону працюють. Зокрема, це готелі, заміські комплекси, кінні клуби, бази відпочинку, музеї, садиби, екоферми і т.д. Їх робота направлена на збільшення притоку як внутрішніх так і зовнішніх туристів. Нині, завдяки роботі цих закладів, популяризується та розвивається внутрішній туризм регіону.

Якщо ви пануєте з користю провести свої вихідні, обов'язково раджу відвідати ці місця:

1. Фестиваль ліхтарів "Lights & Dreams", що відкрився в Києві на Співочому полі.

2. Ландшафтний парк "Добропарк", що знаходиться в Макарівському районі Київської області, як ми знаємо, він був майже повністю знищений російськими окупаційними військами, але відновив роботу і приймає відвідувачів.

3. Сімейний еко-парк в Ясногородці Київської області, що теж зазнав руйнування під час окупації.

4. Зоопарк "XII місяців", що в селі Демидів Київської області, він опинився в окупації на другий день повномасштабного вторгнення.

5. А чого тільки варті роботи всесвітньо відомого британського стріт-арт художника Бенксі (який визнав авторство семи унікальних і неповнотрних муралів в Києві, Гостомелі, Бородянці, Ірпені, Горенці). У нас є унікальна можливість подивися на роботи знаменитого художника. Оцінити глибину та сенс, що був викладений на муралах.

Наша країна змушена вчитись, працювати і розвиватись в умовах воєнного часу. Ми молода та перспективна країна в сфері розвитку туризму, на яку після Перемоги безумовно очікує притік туристів з усього світу, завдяки постійно зростаючому інтересу до сучасного життя нашої країни, історико-культурної спадщини та феномену незламності українського народу.

Список використаних джерел

1. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 28.02.2024).

2. Міська цільова програма розвитку туризму в місті Києві на 2022 – 2024 роки. Офіційний портал Києва. URL: https://kyivcity.gov.ua/kyiv_ta_miska_vlada/struktura_150/vikonavchiy_organ_kivsko_misko_radi_kivska_miska_derzhavna_administratsiya/departamenti_ta_upravlinnya/upravlinnya_turizmu_ta_promotsiy/miski_tsilovi_programi_rozvitku_turizmu_v_misti_kiyevi/miska_tsilova_programa_rozvitku_turizmu_v_misti_kiyevi_na_2022-2024_roki_993261 (дата звернення: 28.02.2024).

3. На початку 2022 року Київ відвідали близько 100 тисяч іноземних туристів: найбільше – з Ізраїлю, Туреччини та Німеччини. Офіційний портал Києва. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/na_pochatku_2022_roku_kiv_vidvidali_blyzko_100_tisyach_inozemnikh_turistiv_naybilshe_z_izralyu_turechchini_ta_nimechchini (дата звернення: 28.02.2024).

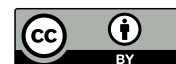
4. Туризм у Києві: сучасний стан та плани з відновлення сфери. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/71973> (дата звернення: 28.02.2024).

5. Зарубіна А. О., Сіра Е. О., Демчук Л. І. Особливості туризму в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14> (дата звернення: 28.02.2024).

Даниляк Р. П.,

канд. філос. наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства,
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

УДК 101(073)

ПОТЕНЦІЙНА КОРИСНІСТЬ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ

Агенти освітньої системи в Україні зустрічаються з численними труднощами, готуючи фахівців з філософії. Зокрема, тривала залежність вітчизняної теорії та практики навчання від російської створила труднощі успішній інтеграції університетської підготовки філософів у європейський культурно-освітній контекст. Очевидно, що сприяти вирішенню такої проблеми міг би свіжий погляд на систему навчання майбутніх бакалаврів та магістрів філософії, притаманну одній із західних демократій.

Автор обрав для свого огляду португальську модель підготовки фахівців з філософії. Зміст авторської гіпотези полягає в тому, що на її формування

вплинули фактори, схожі на ті, які визначали особливості функціонування вітчизняної освітньої практики.

На думку автора, на сучасну ситуацію в сфері освіти для філософів у Португалії та Україні мали вплив наступні чинники.

По-перше, давня і самобутня культура, яка формувалась в діалозі з та протистоянні чужорідним впливам. Подібно до того, як українська культура набувала своєї ідентичності через комунікацію з сусідськими, португальська відстоювала свою окремішність, взаємодіючи з та протиставляючись іспанській (кастильській), галісійській, арабській, єврейській (сефардській). Попри те, що історичні, політичні та інші обставини склалися в цілому так, що португальській ідентичності нічого не загрозувало впродовж багатьох віків, сам процес її становлення не був позбавлений труднощів. Як приклад доцільно згадати полемічну загостреність неопублікованої праці португальського граматака та історика Фернау де Олівейри "Книга про давність, дворянство, свободу та привілеї Португальського королівства" (*Livro da Antiquidade, Nobreza, Liberdade e Imunidade do Reino de Portugal*). Навіть сама назва роботи, написаної напередодні укладення Іберійської унії 1581 р. між Португальським королівством та Королівством Іспанія, є своєрідним оскарженням позиції Філіпа II Іспанського (претендента на престол союзної держави), для якого "відмінність між португальцями та кастильцями не має бути більше, ніж порожньою та хибною назвою, оскільки іспанці такі ж, як [португальці], і дуже мало відрізняються мовою, поведінкою та звичаями" [1, с. 521].

По-друге, локальний характер філософії. Як ідеї українських філософів є маловідомими за межами України, так і концепції португальських авторів обговорюються, окрім власне Португалії, загалом лише в країнах, що колись входили до імперії (Бразилія, Ангола, Мозамбік тощо). Можливо припустити, що пересічний європеєць згадає імена британських, німецьких, французьких, італійських чи навіть іспанських філософів, але Португалія та Україна (втім, не тільки вони) залишаються філософською *terra incognita*.

По-третє, розвиток філософії в умовах авторитарного або ж тоталітарного режиму. Зміст філософії, що творилася українськими інтелектуалами (якщо не брати до уваги діаспорних мислителів), починаючи з середини 1920-тих років, визначався тоталітарною лівою радянською ідеологією. Португальська філософія теж функціонувала як компроміс між вільною інтелектуальною діяльністю та правоконсервативною ідеологією, що панувала в країні впродовж сорока років авторитарного правління Антоніу Салазара та Марселу Каетану.

По-четверте, досвід трагічної історичної пам'яті. У випадку України мають на увазі зазіхання чужинців, напади на мову та культуру, Світові війни, тоталітаризм тощо, – як те, що формує образ минулого в індивідуальній та груповій пам'яті та, відповідно, визначає світовідчуття й особливості його узагальнення засобами філософії. Свідомість португальця, можна припустити, теж детермінується певними трагічними сторінками історії (починаючи від рецепції тривалої Реконкісти, тобто, відвоювання Іберійського півострова від арабів, і завершуючи болючими спогадами про загрози свободі й побутову злиденність часів авторитаризму, програні колоніальні війни та, як наслідок, припинення існування Португалії як метрополії тощо).

З міркувань наукової об'єктивності відзначимо також суттєві відмінні фактори, які вплинули на особливості формування освітньої підготовки філософів у Португалії та Україні.

Передусім, досвід незалежності. Португалія, на відміну від України, веде неперервну історію своєї суверенності від 1139 року (лише впродовж 60 років на межі 16 та 17 століття країна перебувала в унії з Іспанією). Звісно, численні війни, в яких брала участь Португалія, часом закінчувалися окупацією, однак, такі періоди були нетривалими та не загрожували португальській ідентичності.

Другий чинник – це колоніалізм. З початку 15 століття Португалія здійснювала колоніальну експансію в Африці, Південній Америці та Азії, залишаючись метрополією аж до 1975 року. Авторитарний режим Антоніу Салазара навіть претендував на особливу форму колоніальної ідеології – лузотропікалізм. Не вдаючись в подробиці, варто відзначити, що Португалія багато в чому зберегла мовний та культурний вплив на колишні колонії. А елемент культурного експансіонізму, очевидно, відрізняє португальський національний світогляд від українського.

По-третє, слід відзначити наявність філософії серед шкільних дисциплін в системі освіти Португалії. Тривалий період часу вона входила до навчальних програм обов'язкової середньої освіти (*ensino secundário*), а в другій половині 20 століття стала і донедавна залишалась базовою дисципліною, яка забезпечувала доступ до освіти вищої [3, с. 729–730]. Це передбачає, що суттєва частка молодих португальців вже мають уявлення про філософію, вступаючи на навчання до університетів, чого не скажеш про здобувачів освіти в Україні.

Згадані (та деякі інші) чинники, ймовірно, вплинули на те, що португальська модель навчання філософії активно запозичувала теоретичні ідеї та методології від тих культур, які вважаються законодавицями мод в такій галузі. Мова йде,

передусім, про британську (та американську), німецьку, французьку та іспанську моделі. Це виявляється в тому, що набір та структура навчальних дисциплін для бакалаврів і магістрів філософії наслідує те, що має місце в університетах країн, де функціонують перелічені моделі.

Слід також відзначити, що серед пропонованих португальським студентам підручників та оригінальних праць, якщо не брати до уваги першоджерела французьких, німецьких, італійських чи іспанських класичних та посткласичних авторів, абсолютну більшість складають роботи англійською мовою або перекладені з англійської. Це означає, що перелік, зміст і спосіб розгляду проблем, притаманний британській та американській моделям підготовки філософів, не суперечить принципам, якими керуються португальські агенти освітнього впливу. Авторський аналіз пропонованого студентам університетів Португалії підручника [див. 2], а також освітньої документації кількох закладів освіти, дозволяє зробити висновок, що так звана "аналітична традиція" переважає тут над "континентальною".

Чи може досвід Португалії бути корисним для агентів української освітньої системи, які залучені до підготовки майбутніх фахівців-філософів? Очевидно, що так. Усунення залежності від російської моделі навчання та успішна інтеграція в європейський освітньо-культурний простір передбачає, передусім, інтенсифікацію перекладацької діяльності. Причому, акцент важливо робити на працях сучасних авторів (оскільки частина філософської класики вже перекладена). Також суттєвою складовою навчання бакалаврів та магістрів філософії в Україні мала б стати мовна підготовка. Окрім розвитку в студента здатності самостійно прочитати оригінальний текст, це покращуватиме якість майбутніх перекладів (адже фахівець зі знанням мови може бути залученим в якості наукового редактора). З іншого боку, це дозволить налагодити безпосереднє спілкування між дослідниками в галузі філософії у сфері міжнародної співпраці.

В підсумку слід зауважити, що конкретна культура не може існувати ізольовано без шкоди для власного розвитку. Орієнтація на кращі зразки освітніх моделей, які побудовані на прийнятних для української культури цінностях, не асимілюватиме її, а сприятиме глибшому усвідомленню власної ідентичності, а також виробленню здатності вчасно та адекватно реагувати на виклики мінливого соціального світу.

Список використаних джерел

1. Cabral M. A Identidade Nacional Portuguesa: Conteúdo e Relevância. *DADOS – Revista de Ciências Sociais*. 2003. Vol. 46. P. 513–533.

2. Filosofia. Uma Introdução por Disciplinas / Pedro Galvão [et al.]. Lisboa : Edições 70, 2012. 446 p.

3. Manso A. A Disciplina de Filosofia no Atual Contexto Curricular do Ensino Secundário em Portugal. *Currículo na Contemporaneidade: Internacionalização e Contextos Locais*. Santo Tirso : Instituto de Educação – Universidade do Minho, 2014. P. 728–732.

Жук Р. В.,
здобувач третього (освітньо-
наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів

УДК 314.74

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ

Термін "міграція" в українській мові походить від латинського слова *migratio* – переселення. Цей термін застосовується щодо переміщення людей, тварин, та часток речовини або хімічних елементів. Стосовно людей, цей термін визначений в академічному тлумачному словнику української мови як "переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу" [1, с. 724]. Вже в самому визначенні терміну "міграція" об'єднані два види міграції, які розрізняються за ознакою географічного поширення міграційного процесу: в межах однієї країни – внутрішня міграція, та за межі одної країни – міжнародна міграція. Міжнародна організація з міграції (МОМ) зазначає, що у світі немає загальноприйнятого тлумачення поняття "мігрант" [2, с. 132], та визнає такою особою людину, яка змінює своє звичайне місце проживання на інше, або в межах кордонів однієї країни, або за її кордонами, тимчасово або постійно, та з різних причин. Це визначення містить ще одну ознаку мігрантів та міграцій: їх тимчасовість або постійність. Крім вказаних ознак, дослідники міграційних процесів вказують велику кількість інших ознак, за якими можна класифікувати мігрантів та міграційні процеси. Зокрема, Р. Кохен [3, с. 6] запропонував розрізняти типи міграцій за такими ознаками:

- 1) Свобода волевиявлення – вільні та вимушені міграції;
- 2) Наміри та/або тривалість – переселенці або заробітчани;

3) Законність – легальні або нелегальні мігранти;

4) Плановість – плановані або неплановані міграції (напр. біженці, або екологічні мігранти).

Серед вітчизняних дослідників найповніший перелік із 16 різних класифікаційних ознак міграційних процесів складено О. Пуригіною та С. Сардак [4, с. 25]. Автори доповнили список наведених вище ознак ще 10 ознаками та деталізували види міграцій, склавши таким чином, загальну типологію видів міграції:

1) за причинами міграції, які її зумовлюють: економічна, політична, соціальна, пізнавальна, рекреаційна, екологічна;

2) за діями мігранта в країні призначення: трудова, сімейна, туристична, ділова, релігійна, освітня, лікувальна, культурна, інтелектуальна;

3) за характером прийняття рішення про міграцію: добровільна, вимушена, примусова;

4) за ознакою перетину адміністративно-територіальних меж: внутрішньодержавна та міжнародна;

5) за відстанню подорожі: ближня та далека;

6) за тривалістю: довгострокова (постійна, незворотна), короткострокова (тимчасова, зворотна, сезонна, маятникова, епізодична) та транзитна;

7) за характером довгострокової міжнародної міграції: безповернена (еміграція, імміграція) та повернена (рееміграція, репатріація);

8) за законністю перетину кордону: легальна, напівлегальна, нелегальна;

9) за очікуванням мігранта країною прибуття: підготовлена (організована), не підготовлена (неорганізована, самостійна);

10) за кількістю мігрантів: індивідуальна, групова (колективна), масова;

11) за кількістю мігрантів: одноразова, багаторазова;

12) за соціальним складом мігрантів: некваліфіковані працівники, висококваліфіковані працівники, підприємці, відомі діячі (науки, культури, спорту);

13) за характером: пряма, непряма (переміщення працівників одного працедавця між країнами);

14) за адаптаційною поведінкою: асиміляційна, неасиміляційна;

15) за відповідністю очікуванням мігранта: вдала, невдала;

16) за наслідками для країни-відправника: якісна, неякісна.

Можна зробити висновок, що довгий перелік класифікаційних ознак міграції вказує на складність та багатомірність міграційних процесів, а також на велику кількість чинників, які впливають на прийняття рішення щодо початку міграції, вибору часу її тривалості, можливості її здійснення та очікуваних наслідків. Тому,

за конкретних умов, досить часто важко класифікувати або виділити певний вид міграції. Наприклад, тимчасова освітня міграція може трансформуватися у коротко – або довгострокову трудову, а зрештою у безповоротну постійну еміграцію.

Список використаних джерел

1. Словник української мови : том четвертий / за ред.: І. К. Білодід та ін. Київ: Наукова думка, 1973. 840 с.
2. International Migration Law No. 34: Glossary on Migration / A. Sironi, C. Baluoz, and M. Emmanuel (Eds.). Geneva: International Organization for Migration (IOM), 2019. 236 p.
3. The Cambridge Survey of World Migration / R. Cohen (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 1995. 570 p.
4. Міжнародна міграція : навч. посіб. / О. Г. Пуригіна, С. Е. Сардак. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2009. 352 с.

Pylypenko-Fritsak N. A.,
Lecturer at the Department of
Language Training for Foreign Citizens,
Sumy State University, Sumy

УДК 811.161.2:37.018.43

THE FORMATION OF MORAL AND ETHICAL COMMUNICATION NORMS AMONG FUTURE PHYSICIANS IN PROFESSIONAL UKRAINIAN LANGUAGE COURSES

The formation of moral and ethical communication norms among future physicians in professional Ukrainian language courses is a pivotal aspect of medical education that extends beyond the mere acquisition of language proficiency. This topic underscores the significance of integrating ethical considerations and moral values into the curriculum of language courses tailored for medical students, aiming to prepare them not only as proficient communicators in the Ukrainian language but also as professionals who can navigate the complex ethical dilemmas they will face in their careers with compassion and integrity.

In the context of healthcare, effective communication is crucial, not only for the accurate conveyance of information but also for building trust, demonstrating empathy, and establishing a rapport with patients. Medical education must seek to

promote the moral development of its students. Medicine, after all, is a moral profession [2, p. 503]. However, the challenge intensifies when medical professionals must also navigate the cultural and ethical nuances of their interactions, making the role of language courses particularly significant. Many students experience considerable internal dissidence as they struggle to accommodate personal values related to empathy, care, and compassion to their clinical training [2, p. 504]. By incorporating discussions on moral and ethical norms into these courses, future physicians are equipped with the tools needed to understand and respect the diverse values and beliefs of their patients, thereby enhancing the quality of care provided [1]. The curriculum of such courses can be designed to include case studies, role-playing scenarios, and discussions on real-life ethical dilemmas that physicians may encounter. This approach not only aids in the development of language skills but also fosters critical thinking, ethical reasoning, and empathy among students. It encourages them to reflect on their values and the impact of their communication styles on patient care and outcomes.

Moreover, the emphasis on moral and ethical communication norms in professional Ukrainian language courses reflects a broader commitment to holistic medical education. It acknowledges that the competence of a physician is not solely determined by their clinical skills or language proficiency but also by their ability to engage with patients in a manner that respects their dignity, cultural backgrounds, and ethical beliefs.

The formation of moral and ethical standards of communication among future doctors within the framework of Ukrainian language classes can be structured into several stages. These stages aim to integrate language proficiency with ethical communication, ensuring that medical students are not only fluent in Ukrainian but also adept at handling the moral complexities of their future profession. Here's a comprehensive approach:

Stage 1: Introduction to Ethical Communication.

Objective: Introduce students to the basics of ethical communication in a medical context.

Activities: Reading materials and lectures on the principles of medical ethics (autonomy, benefit, non-maleficence, and justice) and their application in patient communication. Initial role-playing activities to demonstrate effective and respectful communication with patients.

Stage 2: Language Proficiency in Medical Contexts.

Objective: Develop students' proficiency in Ukrainian, focusing on medical terminology and patient communication.

Activities: Language exercises including medical vocabulary, simulations of doctor-patient conversations, and writing medical reports in Ukrainian. Discussions on how language nuances can affect patient understanding and consent.

Stage 3: Empathy and Understanding.

Objective: Foster empathy and understanding of patients' perspectives and cultural backgrounds.

Activities: Engaging with patient narratives and testimonials, reflection essays on these experiences, and role-playing exercises that involve communicating with patients from diverse cultural and social backgrounds.

Stage 4: Navigating Ethical Dilemmas.

Objective: Equip students with the skills to navigate ethical dilemmas involving communication.

Activities: Analysis and discussion of case studies involving ethical dilemmas, debate sessions on controversial medical topics, and group projects to propose solutions to hypothetical scenarios that require balancing ethical considerations with patient care.

Stage 5: Critical Reflection and Ethical Reasoning.

Objective: Enhance critical reflection and ethical reasoning related to communication in healthcare.

Activities: Keeping a journal on ethical dilemmas encountered in medical literature or media, followed by class discussions. Encouraging students to reflect on their personal values and how they influence communication with patients.

Stage 6: Integration and Application.

Objective: Integrate language skills with ethical communication standards in practical settings.

Activities: Advanced role-playing scenarios that simulate complex medical situations, peer feedback sessions on communication strategies, and collaborative projects to develop patient education materials that are sensitive to ethical considerations.

Stage 7: Continuous Professional Development.

Objective: Emphasize the importance of continuous learning in ethical communication.

Activities: Introducing resources for ongoing learning and professional development in medical ethics and communication. Encouraging participation in workshops, conferences, and seminars on medical ethics and patient communication.

This structured approach ensures that medical students develop not only the necessary language skills but also the moral and ethical framework required to communicate effectively and compassionately with patients. By incorporating these stages into Ukrainian language classes, future doctors are better prepared to navigate the ethical complexities of the medical profession while providing high-quality care.

Teachers at the Department of Language Training for Foreign Citizens at Sumy State University actively incorporate tasks designed to develop moral and ethical standards in the communication between future doctors and patients into their work. Integrating speech tasks specifically designed to foster moral and ethical standards of communication among future doctors within Ukrainian language classes requires a thoughtful approach. These tasks should aim not only at improving language proficiency but also at cultivating a deep understanding of ethical principles, empathy, compassion, and effective communication skills in a healthcare context. Creating communicative tasks that incorporate the Ukrainian language for foreign students in medical fields involves a focus on scenarios and interactions that future doctors might encounter with patients [3; 4; 5]. Here are some examples:

1. Role-playing Scenarios:

Doctor-Patient Initial Consultation. Students play the roles of doctor and patient, practicing how to ask about symptoms, explain diagnoses, and discuss treatment plans. Focus on showing compassion, ensuring confidentiality, and building trust.

Breaking Bad News. A scenario where students practice delivering difficult news to patients or their families, focusing on using empathetic language, managing their tone, and providing support.

Ethical Dilemma Role Swap. In a role-playing game, after acting out a scenario, students swap roles and replay the scenario, providing insight into different perspectives and the importance of empathy in medical ethics.

2. Group Discussions:

Ethical Dilemmas. Present groups with ethical dilemmas related to medical practice, such as issues of patient confidentiality, informed consent, or cultural sensitivity in treatment. Discuss the dilemmas in Ukrainian, focusing on the moral and ethical considerations in each scenario.

Cultural Competence Workshop. Discuss the importance of understanding diverse cultural backgrounds in medical practice, including discussing traditional Ukrainian health beliefs and how they might affect patient communication and treatment preferences.

3. Patient Education Projects:

Creating Informative Materials. Have students create brochures or posters in Ukrainian on health topics, emphasizing clarity, accessibility, and cultural appropriateness. Topics could include preventive care, common health issues, or vaccination schedules.

Health Promotion Campaign. Students work in teams to design a campaign aimed at a specific health issue, focusing on educating the public through various mediums (videos, social media posts, etc.), all in Ukrainian. This emphasizes the importance of clear, empathetic communication in healthcare.

4. Simulated Medical Interactions:

Telephone Triage. Simulate phone calls where students must assess a patient's condition based on verbal communication, practice giving advice on immediate actions, and decide on whether to recommend hospital visits. This helps in practicing concise and clear communication.

Virtual Health Consultations. With the rise of telemedicine, practicing video or chat consultations in Ukrainian can help students navigate the nuances of non-verbal cues and ensure clear, compassionate communication in a virtual setting.

5. Reflective Writing:

Patient Encounter Reflections. After role-playing scenarios or simulations, have students write reflective essays on their experiences, focusing on what they learned about ethical communication, challenges they faced, and how cultural understanding influenced the interaction.

6. Language and Medical Terminology Games:

Medical Terminology. A game to learn and review medical terms in Ukrainian, emphasizing the importance of accurate language in patient communication.

Incorporating these communicative tasks into the curriculum can greatly enhance foreign medical students' proficiency in Ukrainian as well as their understanding and application of moral and ethical standards in their future interactions with patients.

In conclusion, the integration of moral and ethical communication norms into professional Ukrainian language courses for future physicians is a crucial step towards preparing empathetic, culturally competent, and ethically minded healthcare professionals. It highlights the importance of language education as a tool for not only facilitating effective communication but also for molding the character and professional identity of medical practitioners. By prioritizing these values in the curriculum, medical educators can contribute significantly to the advancement of healthcare and patient care standards in Ukraine and beyond.

Список використаних джерел

1. Ahsin S, Shahid A, Gondal GhM. Teaching communication skills and medical ethics to undergraduate. J. Adv Med&Prof. 2013;1(3):72-76
2. Branch WT Jr. Supporting the moral development of medical students. J Gen Intern Med. 2000 Jul;15(7):503-8. doi: 10.1046/j.1525-1497.2000.06298.x. PMID: 10940138; PMCID: PMC1495481.
3. Бурнос Є.Ю., Пилипенко-Фріцак Н.А. Спілкуємося з пацієнтами (українська мова у сфері професійного спілкування майбутнього лікаря) : навч. посіб. Суми : СумДУ, 2023. 166 с.

4. Бурнос Є.Ю., Левенок І.С., Пилипенко-Фріцак Н.А. Мовна підготовка іноземних студентів до клінічної практики (Українська мова у сфері формування професійної мовленнєвої компетенції іноземних студентів-медиків) : навч. посіб. для студ. спец. 222 "Медицина": у 2-х ч. Ч.1. Суми : СумДУ, 2023. 122 с.

5. Бурнос Є.Ю., Левенок І.С., Пилипенко-Фріцак Н.А. Мовна підготовка іноземних студентів до клінічної практики (Українська мова у сфері формування професійної мовленнєвої компетенції іноземних студентів-медиків) : навч. посіб. для студ. спец. 222 "Медицина": у 2-х ч. Ч.2. Суми : СумДУ, 2023. 164 с.

Яшарова М. М.,

УДК 347.779

канд. юрид. наук, доцент кафедри
інтелектуальної власності та приватного права,
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського", м. Київ

ТВОРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯКІ СТВОРЮЮТЬСЯ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Забезпечення правового режиму для об'єктів інтелектуальної власності, створених штучним інтелектом, представляє собою важливий аспект у сучасному правовому середовищі, а може й загрозу порушення прав на них. Оскільки виникла нова реальність, де твори інтелектуальної власності можуть бути генеровані штучним інтелектом і тому виникають питання щодо чітко визначають власників авторських прав у випадку творів які створенні штучним інтелектом. Особливість систем штучного інтелекту в тому, що вони здатні генерувати нові об'єкти, в тому числі і об'єкти права інтелектуальної власності але ці об'єкти не поступаються об'єктам, які створюються людиною.

Епоха цифрових технологій не тільки ввела в обіг терміни "робототехніка" і "штучний інтелект", а й вжити термінових заходів щодо державного регулювання правовідносин в цій сфері. Термін "штучний інтелект" був запропонований у 1956р. Джоном Маккарті як напрям науки з моделювання "інтелектуальних" комп'ютерних програм. При цьому "інтелект" розуміють як розумову здатність, розумове начало, що визначає діяльність людини [1].

Спочатку штучний інтелект розглядався як автоматизація розумової діяльності. Також є розуміння штучного інтелекту як наукового напрямку, метою якого є розв'язання якого є розв'язання задач апаратного або програмного моделювання інтелектуальних видів діяльності людей, тобто створення інформаційних систем, здатних виконувати творчі функції, які традиційно вважаються прерогативою людини. Наразі використовуються різноманітні системи автоматизації, які імітують розумову діяльність, включаючи експертні інформаційні системи, такі як статистичні моделі лінгвістичних перекладів, розпізнавання мови, творів, фотографій, а також нейронні інформаційні системи, застосування яких широко поширене, наприклад, в медицині.

Квітень 2021 року став визначним для розвитку штучного інтелекту і тому в Європейська комісія представила проект Регламенту щодо гармонізації правил, які застосовуються до систем штучного інтелекту. Сьогодні світовий ринок штучного інтелекту становить приблизно 664 млн доларів США і, як очікується, зросте до 38,8 млрд доларів США до 2025 року [2]. У відповідь на це, національні закони та стратегії, спрямовані на регулювання цієї сфери з метою збереження конкурентоспроможності та забезпечення інформаційної безпеки, стали актуальні.

Поява нових кіберзагроз при використанні технологій штучного інтелекту піднімає питання використання міжнародного компонента при вирішенні правових завдань національного законодавства. В якості прикладу можуть бути вказані правові ініціативи Європейського Союзу, який виступає одним із лідерів за використання технологій штучного інтелекту. Декілька країн-членів ЄС вже розробили стратегії підтримки ШІ: Франція представила свою національну стратегію розвитку ШІ; Німеччина створила платформу з систем навчання для забезпечення стратегічного діалогу між науковими колами, промисловістю та урядом; Фінляндія висунула свою стратегію "Tekoälyäika" тощо.

Бюро авторського права Сполучених Штатів Америки визнає, що оригінальний твір вважається лише в тому випадку, якщо він створен людиною. Наприклад справа "First Publication v. Rural Telephone Service Company, Inc. 499 US 340 "(1991р.) було визначено, що під захистом авторського права можуть бути тільки "плоди розумової роботи", які "були створені за допомогою творчої роботи розуму"[4].

Відповідно до законодавства Франції про авторське право, де суб'єктом авторського права є сам автор, тобто фізична особа. Хоча Кодекс інтелектуальної власності 1992р. немає чіткого визначення поняття "автор твору мистецтва", в ньому прописані загальні критерії, які стосуються усіх авторам. Відповідно до них – це фізична особа, яка має задумати і надати свою ідею форму самостійно або за допомогою третьої сторони і згодом представити своє творіння громадськості в якості творця [5].

Наразі актуальним є питання щодо правового регулювання систем штучного інтелекту, які з плином часу можуть проникнути в усі аспекти людського життя. В правовому середовищі штучний інтелект розглядається як виклик для правової системи, новий феномен, що викликає мультиплікативний ефект та представляє собою новий об'єкт правового регулювання в структурі правовідносин. Правове регулювання традиційних правових інститутів інтелектуальної власності на сьогодні є переважно впорядкованим, а держави, що розвиваються, можуть використовувати позитивні досвід інших країн держав. Забезпечення механізму ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності – результати "творчої" діяльності, – є ознакою розвиненої та демократичної держави, суспільства, що сприяє розвитку інтелектуальних надбань.

Однак еволюція суспільства та технологій породжує нові виклики для юридичної науки та практики, спонукаючи до нових дискусій щодо регулювання сучасних суспільних відносин. Зокрема, у сфері інтелектуальної власності одним з основних питань є можливість віднесення творів, що були створені штучним інтелектом, до категорії об'єктів інтелектуальної власності але це обумовлено відсутністю чіткого закріплення на рівні законодавства, а також тим, що творчі здібності традиційно визнавалися лише у людей.

Слід звернути увагу на те, що дане питання ускладнюється також і тим, що відсутнє єдине визначення дефініції "штучний інтелект", що відіграє першочергове значення. Більшість науковців дотримуються точки зору, що штучний інтелект слід поділяти на три групи, зокрема: слабкий штучний інтелект (або ж прикладний, який здатний вирішити максимум декілька завдань, які може виконати людина), сильний штучний інтелект (здатний вирішити всі завдання, які може виконати людина), штучний суперінтелект (набагато кращий, аніж людський інтелект у всіх галузях) [3].

Загалом стрімкий прогрес, що властивий штучному інтелекту в останні роки, призводить до переходу людства до епохи цифрового авторства. Це розглядається як самостійність штучного інтелекту та його здатність створювати твори, які абсолютно не відрізнятимуться від творів, створених людиною як автором. Вже навіть сьогодні існують широковідомі приклади використання штучного інтелекту, починаючи від комп'ютерів, що грають у шахи, до автономних роботизованих систем.

Отже, існує ймовірність того, що машина або програма штучного інтелекту може порушувати традиційні знання, які є частиною багатой спадщини багатьох громад. Це одна з найбільш обговорюваних тем щодо того, хто несе відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності машиною штучного інтелекту, тобто якщо ІТ-фахівець знає, що машина, як правило, буде

порушувати права інтелектуальної власності, тоді в такому випадку відповідальність ляже на IT-фахівця, оскільки за створенням цієї програми чи машини існувало знання про порушення. Однак у випадку, коли IT-фахівець не мав ані знань, ані намірів порушити право інтелектуальної власності, і все-таки машина або програма штучного інтелекту порушує права інтелектуальної власності, тоді буде важко визначити відповідальність за порушення прав авторів творів.

І тому слід чітко відмежовувати категорії творів, які створені безпосередньо штучним інтелектом та творів, які створені за допомогою штучного інтелекту. Оскільки останні можуть визнаватись об'єктами права інтелектуальної власності у зв'язку із тим, що основним творцем є саме людина, яка створює твір та використовує штучний інтелект. Законодавці України та Європейського союзу активно працюють над удосконаленням правового регулювання штучного інтелекту, а тим паче вирішення питань правового визначення штучного інтелекту та низки інших питань, які пов'язані з його використанням для створення єдиної бази врегулювання прав в цій сфері, а особливо в сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. McCarthy J. What is artificial intelligence? // URL: <http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/node1.html>.
2. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)) // URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent>.
3. Бондаренко А. О. Кримінальна загроза штучного інтелекту. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 1. С. 156-158.
4. Butler T. L. Can a computer be an author – Copyright aspects of artificial intelligence // Hastings communications and entertainment law journal. –San Francisco, 1982. URL: https://repository.uchastings.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1097&context=hastings_comm_ent_law_journal.
5. Уткіна М. С. Можливість віднесення творів, створених штучним інтелектом, до об'єктів інтелектуальної власності. Правові горизонти. 2019. № 17. С. 54-58.
6. Кому належать права на твори мистецтва, створені штучним інтелектом? URL: <https://senior.ua/articles/komu-nalezhat-prava-na-tvorimistectva-stvoren-shtuchnim-ntelektom>.
7. Preparing for the Future of Artificial Intelligence. Executive Office of the President National Science and Technology Council Committee on Technology. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/whitehouse_files/microsites/ostp/NSTC/preparing_for_the_future_of_ai.pdf.

СЕКЦІЯ 8. ЕКОНОМІКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 8. ECONOMICS AND TECHNOLOGY

Козик І. М.,

УДК 330.341.1

старший викладач

кафедри економіки та фінансів,

Мукачівський державний

університет, м. Мукачево

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОДЕЛІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Модель цифрової економіки є одним з ключових інструментів цифрової трансформації сучасних економічних систем. Ця модель передбачає використання цифрових технологій, обробку великих обсягів даних, створення екосистем співпраці та інше.

Також, модель надає поштовх для реалізації цифрової трансформації, допомагаючи компаніям розуміти, як використовувати цифрові можливості для адаптації до умов ринку, покращувати ефективність своєї діяльності та досягнення своїх стратегічних цілей.

Вибір моделі цифрової економіки для України потребує уважного розгляду різних факторів, які характеризують даний процес. Виділимо основні, що включають в себе економічні, технологічні, соціальні та політичні фактори.

Економічні фактори – включають механізм оцінки потенціалу цифрової економіки. Тобто, на даному етапі відбувається вивчення основних питань, таких, як, наприклад: Яка галузь чи сектор має найбільший потенціал для розвитку цифрової економіки в Україні? Чи є можливості для створення ІТ-індустрії, цифрових послуг та інноваційних стартапів?, та інші. Тут, також визначається інвестиційна привабливість [1].

Інвестиційна привабливість, є також важливим аспектом при визначенні моделі цифрової економіки. Тобто, визначення сприятливості для інвестицій. На даному етапі проводиться оцінка вибору моделі, тієї, яка дасть змогу залучити більше інвестицій в цифрові технології та інновації. Також, здійснюється аналіз та обґрунтування економічних переваг, які можуть виникнути від цифрової трансформації [2].

Технологічні фактори – характеризуються визначенням інфраструктури, тобто вивчаються такі основні питання, : Які інфраструктурні зміни потрібні для розвитку цифрової економіки? Які технологічні інвестиції потрібні для покращення доступу до Інтернету та цифрових послуг? Відбувається визначення інноваційного потенціалу, тобто дані фактори визначають яка модель може сприяти розвитку інновацій та технологічних стартапів, які технологічні та інноваційні можливості існують в Україні, тощо [1,3].

Соціальні фактори – траткують відкритість даних та їх прозорість. Основні питання, які вивчаються це: Яка модель сприятиме підвищенню прозорості та доступу до публічної інформації? Як вона буде впливати на соціальну рівність та розвиток громадянського суспільства? – Захист особистої інформації: Яка модель забезпечить належний рівень захисту особистих даних та приватності громадян? Тому на даному етапі важливо визначити цифрову грамотність, що включає визначенню моделі, яка сприятиме підвищенню рівня цифрової грамотності серед населення та підготовці кадрів для цифрової економіки.

Політичні фактори – політична воля, тобто визначається яка модель відповідає політичній волі та стратегічним цілям уряду щодо розвитку цифрової економіки, здійснюється вибір моделі цифрової економіки для України вимагає комплексного підходу, який враховує потреби, можливості та виклики країни. Здійснення такого вибору може бути складним процесом, який вимагає діалогу між різними зацікавленими сторонами та експертними обґрунтуваннями [4].

Загалом, можна виділити такі основні теоретико-методологічні аспекти моделі цифрової економіки:

1. Цифрові технології: модель цифрової економіки базується на використанні цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей та інші. Ці технології дозволяють покращити ефективність бізнесу, забезпечити нові можливості для розвитку і створення нових продуктів і послуг.

2. Дані: цифрова економіка ґрунтується на обробці великих обсягів даних. Дані визначають споживчі вподобання, поведінку користувачів, попит на товари і послуги, що дозволяє бізнесу приймати кращі рішення.

3. Екосистема: модель цифрової економіки передбачає створення екосистеми, де різні компанії співпрацюють між собою для досягнення спільних цілей. Це дозволяє створювати нові продукти і послуги, які були б неможливими для одиничних компаній.

4. Регулювання: важливим аспектом моделі цифрової економіки є питання регулювання. У зв'язку з швидким розвитком цифрових технологій і новими викликами, потрібно розробляти ефективне законодавство, що б забезпечувало захист прав споживачів і конкуренцію на ринку.

5. Інновації: цифрова економіка сприяє стимулюванню інновацій у бізнес-середовищі. Компанії повинні бути готовими до постійних змін і адаптації до нових технологій та вимог ринку.

Отже, теоретико-методологічні аспекти моделі цифрової економіки допомагають розуміти її особливості, вплив на суспільство і можливості для розвитку бізнесу.

Список використаних джерел

1. Положення про Міністерство цифрової трансформації України (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#n12>.

2. Цифрова трансформація економіки : мікро– та макроаспекти : колективна монографія / за заг. іде. Н.А. Мазур, д.е.н., ідео.; Кам'янець-Подільськ. іде. Ун-т ід. І. Огієнка. Чернівці : Чернівець. іде. Ун-т ід. Ю. Федьковича, 2022. 440 с.

3. Хромушина Людмила Анатоліївна. Стратегічні аспекти трансформації управлінської діяльності в умовах цифрової економіки та цифрового суспільства: приклад України. 2023.

4. Величко, К., & Цибульська, Е. Трансформація бізнес – моделей компаній: сучасні виклики та перспективи у цифровій економіці. Економіка та суспільство, 2023 (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-39>.

Лола В. В.,

УДК 338:004

канд. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри прикладної економіки,
підприємництва та публічного управління,
НТУ "Дніпровська політехніка", м. Дніпро

Смирна К. В.,

асистент кафедри прикладної економіки,
підприємництва та публічного управління,
НТУ "Дніпровська політехніка", м. Дніпро;
фінансовий директор,
ЮБ "Смирний та партнери"

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Економічна безпека держави у контексті цифрової трансформації стає все більш актуальною та складною проблемою. Сучасні ІКТ проникають у всі сфери

економіки, змінюючи їхню природу та динаміку. З одного боку, це відкриває нові можливості для розвитку та підвищення конкурентоспроможності держави. З іншого боку, цифрова трансформація провокує нові загрози та ризики для економічної безпеки.

Аналізуючи основні аспекти економічної безпеки держави в умовах цифрової трансформації слід виділити декілька з них, зокрема: розвиток цифрової інфраструктури, формування кадрового потенціалу, стимулювання інноваційного розвитку, регуляторна політика, вирішення питань захисту інтелектуальної власності, кібербезпека, тощо. Розглянемо їх більш детально.

Розвиток цифрової інфраструктури є ключовими завданням для забезпечення ефективної трансформації сучасної економіки, що обумовлює прискорене економічне зростання через поліпшення доступу до інформації та технологій, сприяє розвитку цифрових послуг та нових форм бізнесу. Відповідно може призвести до створення нових робочих місць, зростання продуктивності та збільшення конкурентоспроможності економіки. У той же час, розвинена цифрова інфраструктура дозволяє підприємствам та установам впроваджувати нові технології та інноваційні рішення для оптимізації виробничих процесів, зменшення витрат та покращення якості продукції та послуг (у зв'язку з цим, актуальними є переваги ШІ щодо оптимізації управління бізнес-процесами [1]), що сприяє збільшенню ефективності економіки та зміцненню її конкурентоспроможності на світовому ринку. Загалом, усе це є підґрунтям для розвитку цифрової економіки, що базується на інноваційних технологіях та послугах, таких як електронна комерція, хмарні обчислення, інтернет-платформи, тощо і відкриває нові можливості для бізнесу та споживачів, а також створює нові джерела доходу та ринки збуту, сприяючи стійкому економічному зростанню, підвищенню конкурентоспроможності та покращенню якості життя громадян.

Формування кадрового потенціалу для нового типу економіки. Для успішної цифрової трансформації необхідний висококваліфікований персонал з розумінням цифрових технологій та їхнього впливу на економіку. Саме він на даному етапі трансформації економіки визначається як винятковий високоінтелектуальний ресурс, здатний забезпечити ефективне функціонування бізнесу у новому цифровому середовищі [2]. Так, зокрема, наявність висококваліфікованих ІТ-фахівців і спеціалістів з цифрових технологій забезпечує конкурентоспроможність економіки держави на міжнародному ринку. Це дозволяє компаніям привертати іноземні інвестиції та розвиватися в глобальному цифровому середовищі. Разом з тим, кваліфіковані спеціалісти з

цифрових технологій відіграють ключову роль у створенні та впровадженні інноваційних продуктів та послуг. Це сприяє стимулюванню економічного зростання, розвитку нових галузей економіки, у цілому, позитивно впливаючи на економічну безпеку держави.

Стимулювання інноваційного розвитку. Це ще один з ключових факторів для забезпечення економічної безпеки держави, оскільки він обумовлює стійке економічне зростання, конкурентоспроможність та формування передумов для належного рівня життя громадян. У той же час, як засвідчують автори дослідження [3], проблеми та загрози економічної безпеки, які формуються на основі інноваційних перетворень в економіці, загострюються і відіграють важливу роль в умовах війни. Оскільки інновації часто призводять не лише до створення нових продуктів, товарів та послуг, а й нових галузей та ринків, які є потенційними джерелами доходу та економічного росту, то розвиток таких галузей сприяє диверсифікації економіки та зменшенню її вразливості перед ризиками відокремлених секторів, збільшенню кількості робочих місць та підвищенню рівня зайнятості, тощо. Загалом, нові технології та підходи, які підвищують продуктивність робочої сили та ефективність виробничих процесів, допомагають збільшити конкурентоспроможність підприємств та економіки в цілому.

Регуляторна політика. Регуляторна політика держави в умовах цифрової трансформації відіграє важливу роль у забезпеченні економічної безпеки. Правильно розроблена та ефективно реалізована вона може сприяти розвитку цифрової економіки, збільшенню конкурентоспроможності та стійкості економіки. Як наголошують автори статті [4], ключовими детермінантами прискорення розвитку цифрової економіки в Україні в сучасних умовах є, серед іншого, правова база цифрових економічних відносин та економічна політика. Однак, невдала або несистемна регуляторна політика може призвести до загроз для економічної безпеки. Наприклад, заходи, що сприяють зменшенню адміністративних та фінансових бар'єрів для стартапів, можуть підтримати створення нових технологічних компаній та продуктів, що зміцнює економічну безпеку. З іншого боку, держава має встановлювати правила та стандарти для захисту прав споживачів у цифровому просторі, а також конфіденційності та безпеки персональних даних. Це сприяє підвищенню довіри до цифрових послуг та зменшенню ризиків для економічної безпеки. Не менш важливим є формування нормативно-правових передумов для забезпечення рівноправного доступу усіх суб'єктів господарювання до новостворених ринків товарів та послуг. Отже, регуляторна політика держави в умовах цифрової трансформації

має значний вплив на економічну безпеку, оскільки вона визначає умови та правила для розвитку цифрової економіки, захисту прав споживачів та даних, створення конкурентного середовища.

Захист прав інтелектуальної власності. Розвиток ІТК обумовлює ризик порушення прав інтелектуальної власності. Оскільки інтелектуальна власність часто є результатом інноваційних процесів та досліджень, то її захист дозволяє компаніям та інституціям залишатися конкурентоспроможними, зберігати своє інноваційне перевагу та залучати необхідні інвестиції. Інакше це може мати суттєві негативні наслідки для підприємств та держави в цілому – як втрату доходів для компаній, так і втрату інвестицій в дослідження та розвиток нових продуктів та технологій. Отже, захист прав інтелектуальної власності є ключовим чинником для забезпечення економічної безпеки, оскільки він впливає на інноваційний потенціал, конкурентоспроможність та стабільність економіки держави. Одночасно, як зауважує О.Бутнік-Сіверський, у сучасних умовах доцільно говорити не лише про захист прав інтелектуальної власності, а про цифрові права людини загалом, "які полягають у праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, а також комунікаційних мереж, зокрема, до мережі Інтернет" [5]. Саме тому, держава має приділяти належну увагу розробці та впровадженню ефективної системи захисту прав як інтелектуальної власності, так і, у перспективі, цифрових прав людини загалом, яка б забезпечувала відповідний баланс між інтересами власників прав та суспільними інтересами.

Кібербезпека. Так, сучасна економіка невпинно йде курсом цифровізації. Разом з тим, з підвищенням обсягів цифрового обміну даними зростає і ризик кібератак. Саме тому, держава має розвивати ефективні системи кібербезпеки, які б забезпечували захист критичних інфраструктур та конфіденційності даних. У той же час, це має пряий вплив на економічну безпеку держави через кілька ключових механізмів.

По-перше, це захист економічних інтересів як держави, суб'єктів господарювання, так і звичайних громадян. За допомогою відповідних заходів кібербезпеки держава може захистити економічні інтереси своїх підприємств та громадян від кіберзагроз, таких як крадіжка конфіденційної інформації, шантаж, фінансові шахрайства тощо. Зменшення інцидентів кібербезпеки допомагає зберегти важливі економічні ресурси та підтримує стабільність бізнесу.

По-друге, не менш важливим є забезпечення безпеки критично важливої інфраструктури. Кібератаки на об'єкти таких галузей як енергетика, транспорт,

фінанси тощо, можуть мати серйозні наслідки для економічної стабільності держави. Заходи з кібербезпеки допомагають запобігти таким загрозам та зберегти функціонування критично важливих секторів економіки.

По-третє, це збереження довіри до цифрового середовища. Ефективність цифрової економіки в значній мірі залежить від довіри користувачів до безпеки їхніх особистих даних та фінансових транзакцій в Інтернеті. Заходи з кібербезпеки, такі як захист від кібератак, розробка безпечних онлайн-платформ та електронних платіжних систем, допомагають зберігати довіру користувачів та підтримують розвиток цифрової економіки.

По-четверте, забезпечення стабільного функціонування бізнесу в нових умовах. Кібератаки та порушення безпеки даних можуть призвести до значних фінансових втрат для підприємств та установ, а також до втрати репутації. Заходи з кібербезпеки допомагають зменшити ризики втрат та забезпечують продовження функціонування бізнесу в умовах цифрової трансформації.

Отже, забезпечення ефективної кібербезпеки має велике значення для збереження економічної стабільності та безпеки держави, а також для підтримки розвитку цифрової економіки та конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Таким чином, основною метою державної політики щодо забезпечення економічної безпеки в умовах цифрової трансформації має бути створення таких умов, за яких цифрова трансформація сприятиме розвитку економіки та підвищенню її конкурентоспроможності, одночасно забезпечуючи захист від можливих загроз і ризиків. Це передбачає розробку та реалізацію комплексної стратегії, яка б об'єднувала зусилля держави, приватного сектору та громадськості.

Список використаних джерел

1. Гевчук А.В., Шевчук А.А. Мережева (підтримуюча) інфраструктура і штучний інтелект в управлінні бізнес процесами – основа формування цифрової економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. вип. 8 (08) (Вересень). С.207-212. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.8-34>.

2. Чужданова М.В., Торопова В.І. Розвиток кадрової складової забезпечення конкурентоспроможності сучасного бізнесу. *Наукові видання університету Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/16824>. (дата звернення 05.03.2024).

3. Козловський, С., Горун, С., Мамашвілі, Л. Підвищення економічної безпеки держави на основі інноваційних та цифрових трансформацій. *Економіка та суспільство*. 2024. №59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-34>.

4. Дзямулич М.І., Рейкін Ю.Ю. Детермінанти прискорення розвитку цифрової економіки в контексті євроінтеграції. *Економічні науки : збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія "Регіональна економіка"*. Випуск 20 (79). Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. Луцьк : ВІП ЛНТУ, 2023. 252с. URL: http://e-region.lutsk-ntu.com.ua/index.php/ekonomichni_nauky/article/view/157/153 (дата звернення 05.03.2024).

5. Бутнік-Сіверський О. Інтелектуалізація цифрової економіки: економіко-правовий погляд. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2023. № 1–2. С. 86–96. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/bitstreams/20b93739-fb90-41d5-9db0-ee2ca093980f/download> (дата звернення 05.03.2024).

Луциків І. В.,

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Тернопільський національний технічний
університет ім. І. Пулюя, м. Тернопіль

УДК 331.104.2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ТА РЕПУТАЦІЇ КЕРІВНИКА

Необхідність розуміння та вміння створювати імідж стає все більш актуальною проблемою для керівників вітчизняних організацій. Таким чином, питання підготовки кваліфікованих спеціалістів в галузі іміджотворювальної діяльності, які б оволоділи методикою формування іміджу та репуації, прийомами та методами психологічного впливу і переконання людей набирає особливої актуальності.

У науковій літературі існує досить велика кількість визначень іміджу та іміджу керівника зокрема. На основі проведеного аналізу, а також згідно власних міркувань, нами пропонується під іміджом керівника розуміти комплексну сукупність рис особистості, які допомагають керівнику досягати успіху в його професійній діяльності та взаємодії з оточуючими. Це включає не лише зовнішній вигляд, а й загальний стиль, манери поведінки, спосіб спілкування та професійні якості, які керівник демонструє у різних ситуаціях.

Зокрема, виділимо наступні елементи "іміджу керівника": – зовнішній вигляд: це одяг, зачіска, аксесуари, які створюють перше враження і є важливими аспектами; – манери: керівник повинен володіти адекватними манерами

спілкування в будь-якій ситуації. Це може включати ввічливе ставлення, дотримання правил етикету, вміння слухати і висловлювати свої думки чітко та ввічливо; – лідерські якості: керівник повинен мати характеристики лідера, такі як впевненість у собі, здатність мотивувати команду, бути відкритим до ідей співробітників, бути стратегічним мислителем; – професійні навички: це знання своєї галузі, здатність приймати рішення, аналізувати інформацію та керувати процесами; – етика: керівник повинен володіти високими етичними стандартами в бізнесі та відповідати вимогам корпоративної культури; – спілкування: ефективне комунікування з командою, партнерами, клієнтами і громадськістю – важливий аспект іміджу керівника [1, с. 157].

Формування іміджу та репутації керівника є важливим аспектом успішного керівництва. Це включає в себе ряд стратегій та дій, що сприяють побудові позитивного сприйняття серед співробітників, клієнтів, партнерів та громадськості в цілому. Ось деякі ключові кроки у формуванні іміджу та репутації керівника:

1. Створення особистого бренду: Керівник повинен визначити свої цілі, цінності, та принципи, які хоче представляти. Це включає в себе визначення своєї місії та візії, які будуть віддзеркалювати його особистий бренд.

2. Комунікація: Важливо бути відкритим та доступним для співробітників та інших стейкхолдерів. Регулярна комунікація допомагає зберегти довіру та підтримувати позитивне сприйняття.

3. Лідерство: Керівник повинен продемонструвати високі лідерські якості, які включають в себе впевненість у собі, вміння мотивувати команду, вести за собою, і вміння приймати важливі рішення.

4. Професіоналізм та компетентність: Керівник повинен продемонструвати свою експертність у відповідній галузі. Це включає в себе постійне самовдосконалення, участь у професійних заходах, симпозіумах, конференціях.

5. Етика та відповідальність: Дотримання високих етичних стандартів та відповідальне керівництво сприяє позитивному сприйняттю. Це включає чесність, прозорість у діях та відповідальність перед співробітниками і громадськістю.

6. Управління репутацією: Керівник повинен бути уважним до того, як його сприймають співробітники та громадськість. Він може використовувати соціальні мережі, медіа та інші канали для підтримки свого позитивного іміджу та репутації.

7. Кризисне управління: Керівнику слід бути готовим до можливих кризових ситуацій, таких як виток інформації, скандали або непорозуміння. Ефективна реакція на такі ситуації може мінімізувати шкоду для репутації.

Загалом, формування позитивного іміджу та репутації керівника – це постійний процес, який вимагає уваги до дрібниць, високої професіоналізму та відповідального керівництва.

Керівник є іміджевою фігурою організації, її "візитною карткою", а тому при формуванні його позитивного іміджу можуть виникати проблеми, які обов'язково потрібно враховувати, зокрема:

– Недостатня довіра співробітників: Якщо співробітники не довіряють керівнику, це може ускладнити співпрацю та виконання завдань. Недовіра може виникати через нечесність, невідповідність словам і діям, низький рівень комунікації тощо.

– Конфлікти та непорозуміння: Якщо керівник не вміє ефективно вирішувати конфлікти або не може забезпечити чітку комунікацію, це може негативно позначитися на його іміджі.

– Неудалый кризисний менеджмент: Погане керівництво у кризових ситуаціях може призвести до втрати довіри як від співробітників, так і від зовнішніх стейкхолдерів.

– Некомпетентність: Якщо керівник не володіє достатніми професійними навичками та знаннями для своєї посади, це може призвести до втрати авторитету.

– Несумісність з корпоративною культурою: Якщо імідж керівника не узгоджується з цінностями та стандартами компанії, це може викликати конфлікти та невпевненість серед співробітників.

– Поганий зовнішній вигляд та стиль: Хоча це не є найважливішим аспектом, але поганий зовнішній вигляд керівника може створювати негативне враження, особливо в бізнес-середовищі.

– Недостатня прозорість: Якщо керівник не надає достатньо інформації про свої дії та рішення, це може спричинити появу чуток та пліток, що впливає на його імідж.

Для вирішення цих проблем керівнику варто працювати над вдосконаленням комунікаційних навичок, розвитком лідерських якостей, дотриманням високих стандартів етики, володінням професійними знаннями та навичками, а також встановленням довіри в колективі.

На основі вищевикладено, нами було виділено основні іміджологічні інструменти, які допомагають керівникам створювати та підтримувати позитивний імідж та репутацію. Ось деякі з них:

1. Персональний стиль: Це охоплює вигляд, одяг, зачіску та аксесуари. Керівник повинен підібрати стиль, який відповідає його посаді та корпоративній культурі. При цьому важливо дотримуватися офіційного стилю, звертати увагу на чистоту та доглянутість вигляду.

2. Комунікаційні навички: Ефективна комунікація допомагає підтримувати позитивний імідж. Керівник повинен бути вмілим слухачем, відкритим до ідей співробітників, вміти висловлювати свої думки чітко та ввічливо.

3. Лідерські якості: Добре розвинуті лідерські якості допомагають керівникові бути авторитетним і впливовим. Це включає в себе здатність мотивувати команду, приймати рішення в складних ситуаціях.

4. Етика та відповідальність: Дотримання високих стандартів етики і відповідальності сприяє позитивному сприйняттю керівника. Важливо діяти чесно, прозоро та відповідально перед співробітниками та стейкхолдерами.

5. Професійні навички: Керівник повинен продемонструвати свою компетентність і знання у відповідній галузі. Це допоможе підтвердити його авторитет та довіру серед колег та партнерів.

6. Соціальні мережі та публічні виступи: Використання соціальних мереж та активна участь у публічних заходах дозволяють керівникові побудувати свій особистий бренд. Важливо публікувати корисний контент, ділитися досвідом та брати участь у дискусіях.

7. Управління репутацією: Важливо вчасно реагувати на негативні ситуації та відгуки, які можуть з'явитися. Управління репутацією допомагає зберегти позитивний імідж керівника, вчасно виправляючи можливі недоречності.

Отже, ці інструменти допомагатимуть керівнику створити позитивне сприйняття серед співробітників, клієнтів та партнерів, що сприятиме підвищенню авторитету та успішному керівництву.

Список використаних джерел

1. Шевченко В. С. Роль і місце іміджу керівника в ефективному управлінні сучасної організації. Соціальна економіка. 2016. № 2. С. 157–161.

Сук П. Л.,

УДК 657

д-р екон. наук, професор,

професор кафедри обліку і оподаткування,

Відокремлений підрозділ Національного університету

біоресурсів і природокористування України "Ніжинський

агротехнічний інститут", м. Ніжин

ВІДРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ З ВАЛОВОГО ПРИБУТКУ

Щоб здійснювати економічну діяльність відповідно до визначених реєстраційними документами видів, підприємство повинне використовувати необоротні активи. Необоротні активи – це активи, що можуть брати участь більш

як один раз у процесі виробництва і призначені для реалізації або корисного використання понад дванадцять місяців з дати балансу або операційного циклу, якщо він довший за рік.

Щоб розподілити вартість необоротних активів по періодах відповідно до строку експлуатації застосовують амортизацію. Її розраховують за різними методами. Зокрема, амортизацію необоротних активів можна нараховувати за методом на основі податку з валового прибутку.

Валовий прибуток (збиток) вираховується внаслідок основної діяльності підприємства.

Згідно НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу [1].

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) валовий прибуток відображається у статті "Валовий прибуток" (код рядка 2090), а валовий збиток – у статті "Валовий збиток" (код рядка 2095) [1; 2].

Податок з валового прибутку обраховується за ставкою 18% від суми валового прибутку згідно норм Податкового кодексу України і НП(С)БО 17 "Податок на прибуток" [3; 4].

Річна сума амортизації за методом на основі податку з валового прибутку вираховується як добуток вартості, що амортизується (різниця між первісною і ліквідаційною вартістю), та коефіцієнта амортизації, який обчислюється діленням податку з валового прибутку за відповідні періоди на плановий обсяг податку з валового прибутку за увесь період розподілу.

Валовий прибуток (збиток) розраховується за формулою:

$$ВП(З) = ЧД - СРП, \quad (1)$$

де ВП(З) – валовий прибуток (збиток); ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); СРП – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Податок з валового прибутку прораховується за формулою:

$$ПВП = ВП \times 18\%, \quad (2)$$

де ПВП – податок з валового прибутку; ВП – валовий прибуток; 18% – ставка податку на прибуток.

При обрахунку методу амортизації на основі податку з валового прибутку користуються формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA, \quad (3)$$

де CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об'єкта; LB – ліквідаційна вартість об'єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = ПВП : ПОПВП, \quad (4)$$

де ПОПВП – плановий обсяг податку з валового прибутку.

Обчислення амортизації за методом на основі податку з валового прибутку можна виконувати також за іншим варіантом:

$$CA = ПВП \times КА; \quad (5)$$

$$КА = (PB - LB) : ПОПВП. \quad (6)$$

Прорахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку з валового прибутку можна здійснювати двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Основні аспекти розрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку з валового прибутку розглянемо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 58000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 12 років, ліквідаційна вартість – 4000 грн. Таким чином, вартість, що амортизується, становить 54000 грн (58000 – 4000 = 54000).

Передбачається протягом 12 років нарахувати податку з валового прибутку на суму 387000 грн, у т.ч.: у 1-му році – 58000 грн, у 2-му році – 47000 грн, у 3-му році – 45000 грн, у 4-му році – 38000 грн, у 5-му році – 35000 грн, у 6-му році – 32000 грн, у 7-му році – 29000 грн, у 8-му році – 27000 грн, у 9-му році – 24000 грн, у 10-му році – 20000 грн, у 11-му році – 18000 грн, у 12-му році – 14000 грн.

Показники коефіцієнтів амортизації дорівнюють: за 1-й рік – 0,1499 (58000 : 387000 = 0,1499), за 2-й рік – 0,1214 (47000 : 387000 = 0,1214), за 3-й рік – 0,1163 (45000 : 387000 = 0,1163), за 4-й рік – 0,0982 (38000 : 387000 = 0,0982), за 5-й рік – 0,0904 (35000 : 387000 = 0,0904), за 6-й рік – 0,0827 (32000 : 387000 = 0,0827), за 7-й рік – 0,0749 (29000 : 387000 = 0,0749), за 8-й рік – 0,0698 (27000 : 387000 = 0,0698), за 9-й рік – 0,0620 (24000 : 387000 = 0,0620), за 10-й рік – 0,0517 (20000 : 387000 = 0,0517), за 11-й рік – 0,0465 (18000 : 387000 = 0,0465), за 12-й рік – 0,0362 (14000 : 387000 = 0,0362).

Прорахунок амортизації необоротних активів за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу на основі податку з валового прибутку сформовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Обрахування амортизації необоротних активів за методом на основі податку з валового прибутку за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок з валового прибутку, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	54000	58000	0,1499	8095
2	54000	47000	0,1214	6555
3	54000	45000	0,1163	6280
4	54000	38000	0,0982	5303
5	54000	35000	0,0904	4882
6	54000	32000	0,0827	4466
7	54000	29000	0,0749	4044
8	54000	27000	0,0698	3769
9	54000	24000	0,0620	3348
10	54000	20000	0,0517	2792
11	54000	18000	0,0465	2511
12	54000	14000	0,0362	1955
x	Разом	387000	1	54000

При використанні 1-го способу розрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку з валового прибутку (табл. 1), кожного року амортизація розраховується із первісної (початкової) вартості необоротних активів, а тому їх сума була повністю розподілена протягом строку корисного використання (експлуатації).

Таблиця 2

Обрахування амортизації необоротних активів за методом на основі податку з валового прибутку за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок з валового прибутку, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	54000	58000	0,1499	8095
2	45905	47000	0,1214	5573
3	40332	45000	0,1163	4691
4	35641	38000	0,0982	3500
5	32141	35000	0,0904	2906
6	29235	32000	0,0827	2418
7	26817	29000	0,0749	2009
8	24808	27000	0,0698	1732
9	23076	24000	0,0620	1431
10	21645	20000	0,0517	1119
11	22764	18000	0,0465	1059
12	21705	14000	0,0362	21705
x	Разом	387000	1	54000

В таблиці 2 відображено нарахування амортизації необоротних активів за 2-м способом (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу на основі податку з валового прибутку.

З даних таблиці 2 видно, що при застосуванні 2-го способу розрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку з валового прибутку в останньому році отримана значна нерозподілена сума необоротних активів (21705 грн), яка списується у витрати. Це здійснюється тому, що при 2-му способі амортизація в кожному році визначається із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна обраховувати за методом на основі податку з валового прибутку.

Валовий прибуток (збиток) визначається як алгебраїчна сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Податок з валового прибутку обчислюється за ставкою 18% від суми валового прибутку.

Податок з валового прибутку у фінансовому і податковому обліку окремо не розраховується, але він може бути вирахований підприємством виходячи із своїх потреб, зокрема, в управлінських цілях.

Обраховувати метод амортизації необоротних активів на основі податку з валового прибутку можна за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>.

3. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 "Податок на прибуток": Наказ Міністерства фінансів України від 28 грудня 2000 р. № 353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.

СЕКЦІЯ 9. ІНОЗЕМНІ МОВИ

.....
SECTION 9. FOREIGN LANGUAGES

Olkhovyk, M.,

УДК 371.31

student of the Finance Faculty,
Kyiv National Economic University
named by Vadym Hetman, Kyiv

Kopach, M.,

student of the Finance Faculty,
Kyiv National Economic University
named by Vadym Hetman, Kyiv

**ONLINE LEARNING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES
OF ONLINE CLASSES OF FOREIGN LANGUAGES**

In recent years, online learning has become increasingly popular. However, despite its benefits, it also has disadvantages. Our research will dive into the pros and cons of online classes and will explore the benefits of online high education and its challenges, especially for foreign languages. By considering both the advantages and disadvantages of online learning of foreign languages, students will be able to make a better decision regarding their studies.

Advantages:

1. Flexibility: online education enables the teacher and the students to set their own learning pace, and there's the added flexibility of setting a schedule that fits everyone's agenda. The flexibility includes the ability to attend classes from anywhere and to fit classes into a busy schedule.

2. Cost-effectiveness: unlike in-person education methods, online language education tends to be more affordable, and students don't need to spend money on location-related expenses. Pros of online learning of foreign languages in terms of cost-effectiveness also include the potential to save money on textbooks and avoid relocation costs.

3. Convenience: another advantage of online learning of foreign languages is that it allows students to attend classes from any location of their choice. It also allows high education institutions to reach out to a more extensive network of students, instead of being restricted by geographical boundaries.

4. Suits a variety of learning styles: online classes give students the ability to set their own pace, review material as needed and move through the coursework in a way that suits your learning style. The online learning system of foreign languages, with its

range of options and resources, can be personalized in many ways. It is the best way to create a perfect learning environment suited to the needs of each student.

Disadvantages:

1. Difficulty staying motivated: online education is often done independently, which can make it more challenging to navigate, stay engaged and be motivated. For many students, one of the biggest challenges of online language learning is the struggle with focusing on the screen for long periods of time.

2. Sense of isolation: one of the major disadvantages of online learning of foreign languages education can be the lack of physical interaction, which can make it more challenging for students to communicate with fellows and tutors.

3. Technology issues: when studying online, students are dependent on access to the Internet. Technical difficulties such as Internet connectivity issues, software compatibility issues, or issues with laptop, can hinder ability to access classes.

When choosing the right type of studies for students, it's important to consider both the advantages and disadvantages of online education, as the nature of online learning of foreign languages can be quite different than that of traditional on-campus studies.

References

1. Advantages and Disadvantages of Online Classes. URL: <https://www.iu.org/blog/studying-online/advantages-and-disadvantages-of-online-classes> (last accessed: 03.03.2024).

2. 5 Reasons Why Online Learning is the Future of Education in 2024. URL: <https://www.educations.com/articles-and-advice/5-reasons-online-learning-is-future-of-education-17146> (last accessed: 03.03.2024).

3. Advantages And Disadvantages Of Online Learning. URL: <https://elearningindustry.com/advantages-and-disadvantages-online-learning> (last accessed: 03.03.2024).

Петровський М. В.,
канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УДК 81`25

АКСІОЛОГІЧНІ ПАРАМЕТРИ ВЛАСНИХ НАЗВ І ПЕРЕКЛАД

Міжкультурна асиметрія мовних систем – це достатньо відома й досить непроста проблема перекладацької теорії і практики. Очевидно, що ентропія міжкультурної асиметрії має знаходитись у прямій залежності від діапазону фонових знань, необхідних для сприйняття змісту конкретного слова,

висловлювання і тексту. Інакше кажучи, на рівні вузькоспеціальної інформації, скажімо, англомовного, або україномовного коментаря до опису математичної функції та його відповідних перекладів, міжкультурна асиметрія буде мінімальною, або дорівнювати нулю, чи наближатися до нього. В іншому випадку, за умови дії певних екстралінгвістичних чинників, таких як соціальний, етнокультурний, історичний, політичний, молодіжний та інші фонові контексти, кожен з яких у свій спосіб актуалізує змістовий аспект висловлювання, міжкультурна асиметрія у формуванні когнітивної інформації неминуче зростатиме. Саме через міжкультурну асиметрію фонових контекстів, змістові характеристики мовних одиниць виявляються лише на рівнях мікро-, мезо-, гранд- і макро-дискурсивного аналізу.

Відтворення аксіологічних параметрів слів у власних назвах розглянемо на прикладі прикметників національний та national у складі назв навчальних закладів України та англомовних країн.

Очевидно, що елементарні складові назв вищих навчальних закладів, як і їх детермінанти – це переважно інтернаціоналізми, чим зменшується вірогідність міжкультурної асиметрії. Самі ж назви навчальних закладів – це реалізація конструкції наукового жанру в офіційно-діловому стилі, де офіційні документи створюються за узаконеною традицією, встановленими правилами і зразками.

У переважній більшості країн світу назви вищих навчальних закладів складаються з кореневого слова, яке визначає ранг навчального закладу – університет (university), академія (academy), коледж (college), або школа (school) та низки детермінантів, серед яких можуть бути антропонім, топонім та різноманітні категоріазатори, наприклад: за профілем (технічний, авіаційний, сільськогосподарський, економічний і т.п.), за статусом (міжнародний, національний, регіональний), за релігійним спрямуванням (християнський, католицький), тощо.

Українські й англійські тлумачні словники дають схожі пояснення значень слів національний та national. Проте це не стосується слова національний у власних назвах установ галузі освіти України. У 2017 році Кабінет міністрів України визначив поняття статусу "національний" для закладів вищої освіти як звання через здобуття у конкурсі що оголошує Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. У Постанові Кабінету Міністрів України № 912 від 22 листопада 2017 [1] статус національний у відношенні до вищого навчального закладу розглядається як "визнання", "нагорода". При цьому заклад вищої освіти має щорічно звітувати про виконання зазначених критеріїв, а раз на сім років підтверджувати свою відповідність критеріям надання статусу національний, інакше кажучи, проходити ліцензування на право використовувати це означення у своїй. Розуміння звання національний як "відзнака" в назвах закладів освіти України встигло закріпитися, незважаючи на

те, що нещодавно Кабінет Міністрів України постановою № 75 від 03.02.21 [2] скасував свою попередню постанову з приводу порядку присвоєння цього звання. Віднині статус національного надається Указом Президента і зберігає державницьку аксиологічну ідею заохочувального визнання академічних досягнень навчального закладу.

У Великій Британії та Канаді не виявлено університетів, де у назві фігурує прикметник *national* і тільки в Ірландській Республіці таким є лише один: *National University of Ireland* – союз університетів Ірландії. Його статус і назва формувалися довгі десятиріччя: від *Queen's University of Ireland* 1845 року, *Catholic University of Ireland* 1847 року, *The Royal University* 1882 року до 1908 року, коли Закон про ірландські університети встановив два нових університети – Національний університет Ірландії та Королівський університет Белфаста. Відповідно до цього закону, Національний університет став федеральним університетом з головним офісом у Дубліні та трьома складовими коледжами, створеними відповідно до Статуту.

Зараз *National University of Ireland* складається з чотирьох університетів-засновників і п'яти коледжів. Університети засновники з усіх питань незалежні один від одного, за винятком ступенів і дипломів, які видаються від імені національного університету.

Як видно, федеральна сутність визначення *national* у цій назві відповідає тлумаченням даного прикметника словником *Merriam-Webster*:

1: of or relating to a nation

2: comprising or characteristic of a nationality

3: belonging to or maintained by the federal government

4: of, relating to, or being a coalition government formed by most or all major political parties usually in a crisis [3].

У США є чотири групи приватних університетів у назві яких фігурує слово *national*: *National American University* (1941), *California National University for Advanced Studies* (1993), *National University System* (2001), *National University of Health Sciences* (1906).

Усі декларують себе як комерційні проекти для отримання прибутку акціонерам. У трьох – дистанційна форма навчання, а скромний за розміром приватний *National University of Health Sciences*, заснований у 1906 році, пропонує однорічний курс нетрадиційної медицини та масажу. В усіх чотирьох випадках слово *national* в його традиційному значенні запроваджено у назвах навчальних закладів з маркетингових міркувань

В Австралії з восьми державних університетів лише в назві одного є детермінант *national* – *The Australian National University*.

На відміну від усіх університетів цієї країни, *The Australian National University* створювався як дослідницький заклад, відповідно до спеціального рішення

Парламенту Австралії. Рішення приймалося в післявоєнний 1946 рік з високою і благородною метою консолідувати націю: "Its founding mission was to be of enduring significance in the post-war life of the nation, to support the development of national unity and identity, to improve Australia's understanding of itself and its neighbours, and to contribute to economic development and social cohesion." [4] Комісія, що розробляла проект урядової установи, з самого початку сформулювала назву майбутнього закладу як national university, а Кабінет Міністрів додав у назву слово "Australian". Зрозуміло, що прикметник national тут введено, щоб вказати на загальнонародний, загальнодержавний статус університету.

У 1991 році Парламент Австралії прийняв нову редакцію державного Акту щодо цього університету. У постанові зафіксовано уточнення та зміни, які вносилися протягом історії університету. У документі викладено призначення цього закладу, його структуру, органи самоврядування, принципи демократичного прийняття рішень, тощо і, зокрема, визначені майнові і фінансові права [5], але, очевидно, що слово national у назві університету так і не набуло того соціо-політичного і економічного змісту, який є у слова національний в назвах навчальних закладів України.

Очевидно, що переклад слова національний як national у складі назв українських ВНЗ формально є адекватним, але національно узуальні значення почесного звання аж ніяк не сприймаються англомовним читачем і тому не викликають очікуваної підвищеної оцінки. У повсякденному спілкуванні, навряд чи необхідно обов'язково перекладати слово національний як national у складі назв українських ВНЗ. Водночас, не виникає сумніву щодо обов'язкової необхідності такого перекладу, коли це стосується документів офіційно-ділового стилю та першої офіційної сторінки, якою вищий національний навчальний заклад відкриває свій сайт для інформування світової спільноти.

Список використаних джерел

1. Про реорганізацію міжрегіональних територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.08.2022 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-2022-п> (дата звернення: 03.03.2024).
2. Про внесення зміни до пункту 7 постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413 : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 р. № 75. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75-2023-п> (дата звернення: 03.03.2024).
3. Merriam-Webster 11th Collegiate Dictionary: The words you need today. Springfield, 2008 : Merriam Webster.
4. The Australian National University, History. URL: <http://about.anu.edu.au/profile/history> (last accessed: 03.03.2024).
5. Australian National University Act 1991, C2004A04206. URL: <http://www.comlaw.gov.au/Details/C2004A04206> (last accessed: 03.03.2024).

СЕКЦІЯ 10. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ

SECTION 10. PHYSICAL CULTURE AND SPORT

Ковальчук Р. О.,

УДК 355.233

канд. психол. наук, доцент,
заступник начальника кафедри
фізичного виховання і спорту,
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Гнидюк О. П.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту,
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Лукінов В. С.,

курсант факультету безпеки державного кордону,
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

**РОЛЬ СПОРТИВНИХ ІГОР В
ПІДВИЩЕННІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Спорт та фізична активність відіграють важливу роль у здоров'ї та загальному самопочутті людини. Спортивні ігри є не лише засобом розваги, але й важливим інструментом для підвищення фізичної підготовки. У даній роботі розглянемо роль спортивних ігор в підвищенні фізичної активності та їх вплив на здоров'я людини [1].

Фізична активність має безліч корисних ефектів на здоров'я. Зокрема, вона покращує кардіоваскулярну систему, зміцнює м'язи та кістки, підвищує енергію та знижує ризик розвитку різних хвороб. Спортивні ігри виступають ефективним засобом досягнення цих фізичних користей.

Спортивні ігри – це фізичні або психомоторні активності, які включають в себе елементи змагань, взаємодії та рухової активності. Ці ігри можуть бути індивідуальними або командними, відбуватися у спеціально визначених місцях (наприклад, спортивні стадіони, корти, майданчики) або відбуватися у будь-якому зручному для цього просторі.

Основні характеристики спортивних ігор включають в себе:

– фізична активність – спортивні ігри вимагають руху та фізичного зусилля від учасників;

– елементи змагань – більшість спортивних ігор мають елемент конкуренції, де учасники ставлять перед собою завдання або змагаються один з одним за досягнення певних цілей чи перемогу;

– співпраця та взаємодія – у командних спортивних іграх важливою є співпраця та взаємодія між учасниками команди для досягнення спільної мети;

– створення правил – спортивні ігри мають чіткі правила, які визначають, як гра повинна відбуватися, та забезпечують справедливість та безпеку;

– розвиток фізичних та психологічних навичок – участь у спортивних іграх сприяє розвитку різноманітних фізичних навичок (координація, витривалість, швидкість) та психологічних якостей (концентрація, стресостійкість, комунікабельність).

До спортивних ігор можуть входити футбол, баскетбол, теніс, гольф, легка атлетика, гандбол та безліч інших видів, які об'єднують людей навколо здорового способу життя та фізичного розвитку.

Участь у спортивних іграх сприяє розвитку координації рухів та гнучкості тіла. Різноманітні вправи та стратегії, використовувані у грі, стимулюють роботу різних м'язових груп і покращують загальну координацію.

Спортивні ігри сприяють розвитку соціальних навичок. Вони вимагають співпраці, комунікації та взаєморозуміння між учасниками. Це не лише сприяє формуванню командного духу, але й розвиває лідерські якості та вміння працювати в групі.

Спортивні ігри створюють мотивацію для фізичної активності. Вони роблять тренування цікавим та захоплюючим, що допомагає людям утримувати стабільний рівень фізичної активності на тривалий термін.

Участь у спортивних іграх має позитивний вплив на психічне здоров'я. Гра сприяє релаксації, вивільненню ендорфінів та зменшенню стресу. Це, в свою чергу, призводить до покращення настрою та психічного самопочуття [2].

Спортивні ігри відіграють ключову роль у підвищенні фізичної підготовки та забезпеченні здорового способу життя. Вони сприяють загальному фізичному розвитку, розвитку соціальних навичок та психічному благополуччю. Отже, включення спортивних ігор в щоденну активність може призвести до покращення якості життя та забезпечення здоров'я на тривалий термін.

Список використаних джерел

1. Базильчук О. Спортивні ігри – універсальний засіб фізичного виховання / Олег Базильчук, Віра Базильчук // Теоретико-методичні засади спортивних та рекреаційних ігор : зб. наук. ст. – Львів, 2016. – С. 3-8.

2. Белінська Н. О., Пекарський С.П. Спеціальна фізична підготовка у роботі поліцейського. Актуальні проблеми фізичної підготовки працівників Національної поліції в умовах воєнного стану: матеріали Регіональної науково-практичної конференції молодих вчених (в авторській редакції), (Кропивницький, 16 вересня 2022 р.). Кропивницький, 2022. С. 139-141.

Курило В. П.,

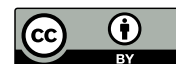
УДК 796.03:799

здобувач другого

(магістерського) рівня вищої освіти,

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка, м. Суми

МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ФУТБОЛІСТІВ 9-10 РОКІВ

Надмірне навантаження на тренувальних заняттях може призвести до перенапружень і перетренованості футболістів на етапі початкової підготовки і попередньо базової підготовки. Така тенденція зумовлює, що близько 55% спортсменів закінчують заняття футболом. Практичну діяльність було розпочато із підбору "оптимальних фізичних навантажень". Було запропоновано три мікроцикли (по сім днів кожен) (рис. 1) [2, 3].

Таким чином, моделювання навчально-тренувального процесу за схемою трьох мікроциклів є раціональним для "короткочасного планування навчально-тренувального процесу, в якому досягалася перебудова у функціональному стані спортсменів і рівні їхньої фізичної підготовленості". Тобто, навчально-тренувальний процес футболістів експериментальної групи включав три тижневі мікроцикли, де інтенсивність змінювалася відповідно до днів тижня [2, 3, 4].

Педагогічний експеримент здійснювався на базі ФК "Барса", де в навчально-тренувальний процес було включено модель навчально-тренувальних занять для вдосконалення спеціальної фізичної підготовленості футболістів 9-10 років

(тижневі мікроцикли) [2, 3]. Контрольна група футболістів тренувалася на базі КДЮСШ "Суми" за стандартною програмою ДЮСШ [1]. Кількість учасників експерименту у кожній групі становила по 11, тобто загальна кількість – 22 футболісти. Експеримент тривав впродовж 2022-2023 н.р.

Перший тиждень – втягувальний недільний мікроцикл. Інтенсивність навантаження (1 день – мала, 2 – середня, 3 – середня, 4 – велика, 5 – середня, 6 – середня). Вдосконаленню техніко-тактичних дій відводився один день у мікроциклі

Другий – базовий тижневий мікроцикл. Інтенсивність навантаження (1 день – велика або середня, 2 – велика, 3 – середня або велика, 4 – велика, 5 – середня, 6 – велика). Вдосконаленню техніко-тактичних дій відводилося два дні

Третій – ударний тижневий мікроцикл. Інтенсивність навантаження: 1 день – середня або велика, 2 – середня, 3 – середня, 4 – середня або велика, 5 – середня, 6 – середня або велика

Рис. 1. Тижневі мікроцикли підготовчого періоду навчально-тренувального процесу футболістів експериментальної групи

Для визначення ефективності моделі навчально-тренувальних занять для вдосконалення спеціальної фізичної підготовленості футболістів 9-10 років було здійснено тестування обох команд на початку і наприкінці нашого педпгогічного дослідження. Зокрема, було визначено зміни числових даних нормативу "Ведення м'яча 30 м". В ЕГ показник зменшився на 0,6 с (при вихідних даних 6,6 с, а кінцевих – 6,0 с) при $p \leq 0,05$. У КГ час ведення м'яча зменшився на 0,2 с (при вихідних даних 6,7 с, а кінцевих – 6,5 с) (рис. 2).

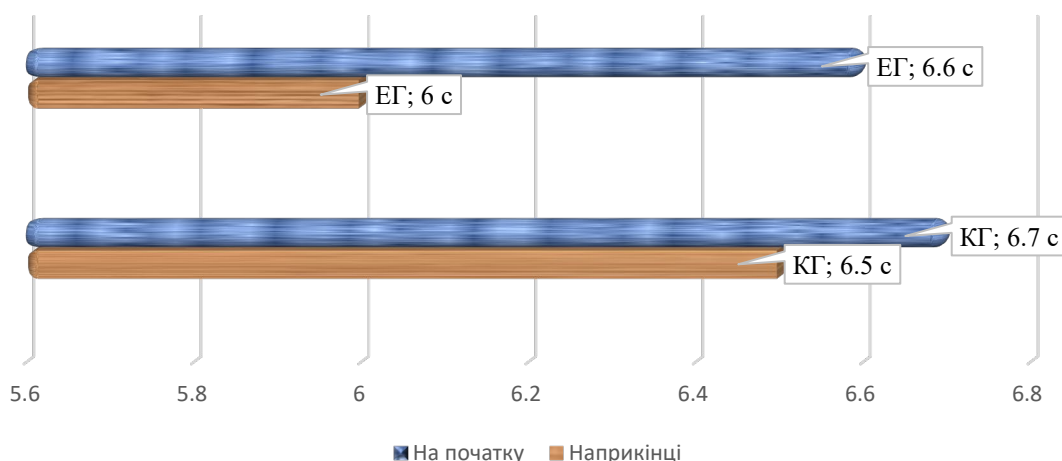

Рис. 2. Зміни числових даних нормативу "Ведення м'яча 30 м", с ЕГ (n=11) і КГ (n=11)

Порівнюючи числові дані тесту "Удар по м'ячу на дальність", маємо наступне: в ЕГ дальність траєкторії руху м'яча збільшилася на 2 м (вихідні дані 35 м, а кінцеві – 37 м) при $p \leq 0,05$; у КГ – на 1 м (вихідні дані 34,5 м, а кінцеві – 35,5 м) (рис. 3).

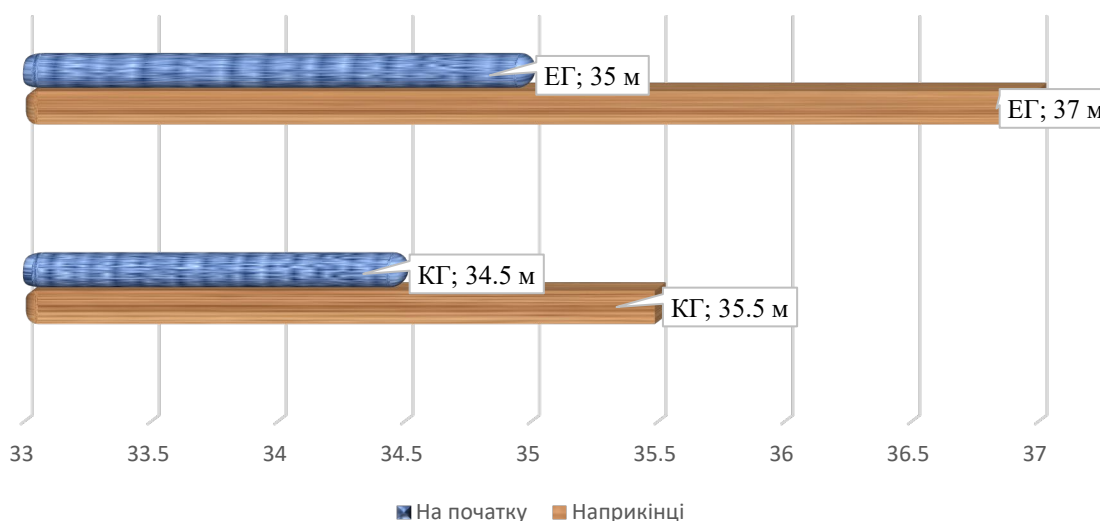

Рис. 3. Порівняння числових даних тесту "Удар по м'ячу на дальність", м ЕГ (n=11) і КГ (n=11)

Динаміка даних тесту "Укидання м'яча на дальність" вказує на такі зміни: в ЕГ приріст показників становить 2,0 м (при вихідних даних 14 м, а кінцевих – 14 м) при $p \leq 0,01$; у КГ – 1,5 м (при вихідних даних 13 м, а кінцевих – 14,5 м) при $p \leq 0,05$ (рис. 4).

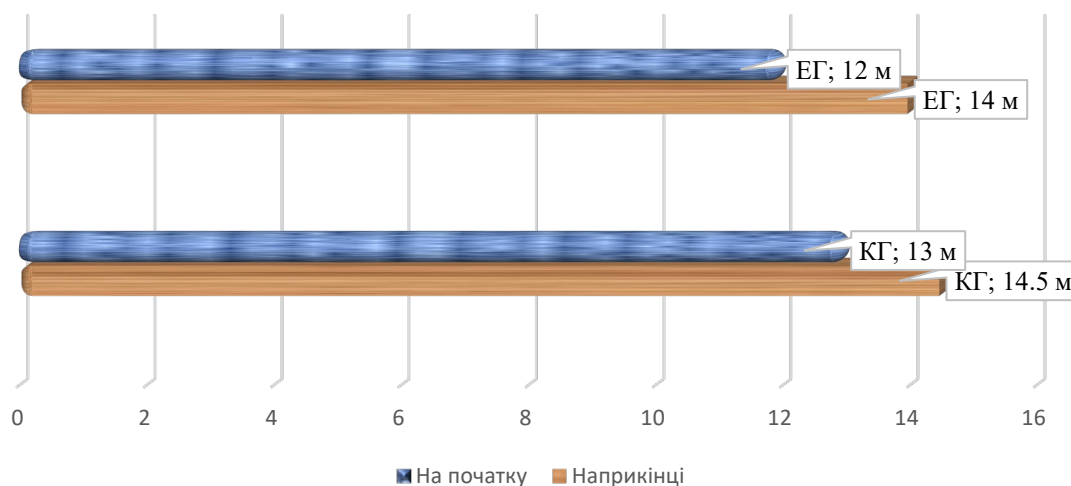

Рис. 4. Динаміка даних тесту "Укидання м'яча на дальність", м ЕГ (n=11) і КГ (n=11)

Отже, порівняльний аналіз показників спеціальної фізичної підготовленості між групами свідчить, що динаміка а ЕГ є значущою, у порівнянні з футболістами КК. Цей факт дає нам зробити припущення про ефективність моделі навчально-

тренувальних занять для вдосконалення спеціальної фізичної підготовленості футболістів 9-10 років.

Список використаних джерел

1. Авраменко В. Г. Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. К.: Республіканський науково-методичний кабінет Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту, 2003. 105 с.

2. Соколова О. В. Удосконалення навчально-тренувального процесу футболістів у підготовчому періоді. *Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт*. 2020. № 2. С. 159-165. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1378824.pdf>

3. Соломонко В. В., Соломонко О. В., Соломонко А. О. Теоретико-методичні аспекти підготовки футболістів. *Методичний посібник*. Львів. 2013. 91 с.

4. Abdula A. B. Features of physiological responses on organism of football players aged 10-12 years in exercise using different training methods. *Physical Education of Students*, 2014, vol.1, p. 3-7.

СЕКЦІЯ 11. КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

.....

SECTION 11. CULTURE AND ART

Wang Liwen,

УДК 780.616.432 (510)

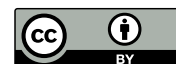
graduate student

of the department of choreography

and music and instrumental performance,

Sumy State Pedagogical University

named after A. S. Makarenko, Sumy

FEATURES OF CHINESE PIANO MUSIC OF THE TWENTIETH CENTURY

At the present stage of its development, China's professional musical art is actively integrating into pan-European cultural processes, and in many of its manifestations it is oriented towards mastering the European tradition of musical professionalism, both in the field of performing skills and compositional practice. The genre sphere of chamber piano music is widely represented in the works of Chinese composers of the twentieth century and forms a large-scale layer of composers' creativity, which is characterised by the originality of refracting the traditions of European piano art on the national soil. In this connection, the creative figures of the leading Chinese composers writing for piano, as well as individual genres of piano music represented in their works, are increasingly becoming the object of musicological research.

If we consider the initial period of piano music development in China from 1949, which was marked by the patriotic attitudes of the creators of the new culture of the new state of the People's Republic of China, it is associated with the active exploration of various genres of piano music by Chinese composers and the rapid development of performing culture. Drawing on the experience of the European professional tradition, Chinese composers followed the path of creating their own distinctly national piano repertoire. This was also facilitated by the large number of students studying piano performance in educational institutions: the creation of new works for piano fulfilled at the same time an instructive and didactic function, fostering young performers' understanding of the technical and artistic and expressive possibilities of the European instrument.

Naturally, the works of Chinese composers were refracted on a national basis, and the characteristic style features of European piano music, with which piano education in China is inextricably linked, also found their way into the works of Chinese composers. Between 1949 and 1966, more than 360 chamber and instrumental works by Chinese composers, including piano works, were published. The works of such composers as Ma Si Tsong, He Lu Ding, Qian Wen Ye actively promoted the spread of chamber music in the country and the creation of a national school of composers. Piano miniature had a special place in this process – it was the small form that became the creative laboratory in which the stylistics of Chinese piano music was formed and the centuries-old experience of Western European professional instrumental music was creatively reworked.

A brief overview of the piano music of Chinese composers of the mid-twentieth century allows us to assert that the leading composers' creative endeavours were based on a determination to master the modern musical language within the boundaries of "their" artistic imagery. The aspiration to convey national themes and imagery on the basis of traditional musical material (songs and dances of various regions of China) with due regard to the renewal of musical thinking on the basis of European traditions learnt in the process of professional training formed the stylistic foundation of the piano repertoire. Undoubtedly, due to the socio-political conditions of the Chinese culture of this period, this creative concept cannot be compared with the corresponding trends of renewal of composer's musical thinking in the West (meaning the phenomenon of neo-folklorism, which played a significant role in the formation of piano stylistics in the twentieth century). Nevertheless, the folkloric "source" of the evolution of Chinese composers' piano music in the twentieth century is obvious: its rich rhythmic and harmonic potential gave rise to many authorial concepts of the piano's sound image, significantly expanding the stylistic palette of national music. At the same time, some of the principles of Western "new music" related to the new interpretation of the piano's expressiveness were originally reflected in the works of Chinese composers.

Even the briefest review of piano works by Chinese composers of the mid-twentieth century makes it possible to assert the presence in them of some "constant values" at the level of textural organisation and technical methods typical of European piano music of the first half of the last century. The pieces under consideration reveal textural, harmonic and harmonic elements that form a stable stylistic complex of the "sound image" of the twentieth-century piano formed in the work of the leading European composers of the first decades of the twentieth century. The original refraction of the

leading stylistic trends of twentieth-century European music (neoclassicism and neofolklorism) on the basis of the national traditions of Chinese music is the leading prerequisite for the artistic integrity of Chinese composers' piano works.

Список використаних джерел

1. Бучковська О.Ю. Діалог як детермінанта міжкультурної взаємодії : автореф. дис.: Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. Київ. 2015. 20 с.
2. Михайличенко О.В. Освіта та виховання в Японії та Китаї: Історико-теоретичний аспект. Суми : Наука, 1997. 122 с.
3. У Іфан. Методика підготовки майбутніх учителів музики України і Китаю до роботи в умовах полікультурного середовища: автореф. дис.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2012. 21 с.
4. Юй Фей. Методичні засади підготовки майбутніх учителів музики до педагогічної практики у вищих навчальних закладах Китаю та України: автореф. дис.: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2014. 20 с.

Гринюк Т. А.,

канд. геогр. наук,

доцент кафедри географії,

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

Буличева Т. В.,

канд. геогр. наук, доцент,

завідувач кафедри туризму,

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ

УДК 351.853

ОСОБНЯК Є. В. ІВАНИЦЬКОГО ЯК ВАЖЛИВА ПАМ'ЯТКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ У ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНІЙ ТУРИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ СТОЛИЦІ

Київська влада всіляко напрацьовує механізми, пов'язані зі збереженням місцевої історико-культурної та архітектурної спадщини, адже такі унікальні локації можуть повідати багато фактів про попередніх мешканців, засновників,

архітекторів і просто, тогочасних будівельників. Під час туристичного маршруту центром Києва на відрізку від Золотих воріт вулицею Ярославів Вал, можна опинитись на одній з його старовинних вулиць, що датується XI століттям. Ця вулиця вела від воріт "міста Ярослава" до Софійського собору. Рухаючись вулицею Золотоворітською під номером 6 можна побачити унікальну історичну будову особняк Є.В.Іваницького...

Перелік виявлених об'єктів культурної спадщини міста Києва, що був оприлюднений у 2019 році, включає 1064 об'єкти. Є у цьому переліку і особняк Є.В.Іваницького, з характерним датуванням об'єкту, коли було зафіксовано певні помітні зміни – 1870-ті рр. та 1894 р. (обкладення цеглою). Особняк Є.В.Іваницького, що знаходиться по вулиці Золотоворітській, 6, безперечно, привертає до себе увагу туристів та містян через помітну історичну, культурну та архітектурну цінність. Пам'ятка місцевого значення знаходиться у списку під № 525 Додатку 1 "Переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, занесених до додатків до наказів з 1998 по 2019 роки". Документом про взяття на облік є "Наказ Головного управління охорони культурної спадщини від 25.06.2011 № 10/38-11". Нині важко уявити історичний центр міста без цієї унікальної будови – особняка Є.В.Іваницького. У ряді багатоповерхової забудови вулиці особливу увагу привертає саме двоповерховий особняк, небесно-блакитного кольору, який прикрашений багатоманітною "золотою" ліпниною у вигляді квітів та гірлянд. Цей вражаючий будинок відзначається своєю вишуканістю та унікальним декором, який додає художнього шарму серед навколишньої забудови.

В той же час, в реаліях сьогодення закладені певні ризики, пов'язані як з механічною руйнацією об'єктів в часі, так і від зовнішніх непередбачуваних обставин, а ще гірше – від нашої байдужої позиції, від небажання помічати певні загрози та неправомірну експлуатацію історико-культурних об'єктів не за призначенням. Таких прикладів, нажаль у місті Києві вистачає. Місцеві активісти, небайдужі громадяни намагаються відстоювати ціннісні місця та об'єкти аби зберегти їх унікальність для майбутніх поколінь.

Цікавим є факт, що на кресленні ділянки 1859 року зображено двоповерховий будинок священника, що підтверджує існування будівлі на місці цієї садиби ще у XIX столітті. У 1884 році вулиця була забудована двоповерхівками, включаючи садибу Є.В.Іваницького. На початку 1880-х років садиба на Золотоворітській, 6, була власністю священника Олександра Василевського. В кінці XIX століття садибу придбав надвірний радник Євген Іваницький, який викладав в училищі. Іваницькі мали давню родоводину,

згадану в родовідних книгах різних губерній. У 1894 році за проектом київського архітектора А. Крауса будинок був перебудований: обкладений цеглою та зведено триповерховий флігель з підвалом. Як відомо з історії, Андрій-Фердинанд Кіндратович Краусс – один з найбільш плідних і популярних архітекторів м. Києва кінця XIX – початку XX століть, майстер так званої "рядової забудови". Віддавав перевагу здрібненим ренесансно-бароковим формам декору, стилізованим у руслі естетики історизму. Використовував форми неоренесансу, необароко та специфічного "цегляного стилю". Відомо, що саме А. Краус, видатний київський архітектор, звернувся до проектування садиби Іваницького у 1894 році, надаючи будівлі остаточний вигляд. Фасад особняка був прикрашений у стилі еkleктики, з використанням елементів пізнього бароко та класицизму. Деталі декору, такі як ліпні прикраси у вигляді квітів, гірлянд, картушів, несуть у собі ініціали власника будинку "Е.І." (Євгеній Іваницький) та окреслюють рік "1894". В'їзд до садиби Іваницьких відбувався через мистецькі залізні ворота, якими власники та гості входили до внутрішнього двору будинку. Споруда є однією з небагатьох, що залишилися на теренах Старого міста у стилі садибної архітектури.

Яким було житло того часу? Мешканці Києва в той час віддавали близько п'ятої частини свого доходу на оренду житла. Інформація з історії міста Києва доводить факт існування різностатусного житла, від просторих 10-кімнатних квартир у центрі міста до скромних мебльованих кімнат на околицях. Особняк Іваницьких також мав свої особливості. У особняку проживала сім'я власника, тоді як флігель був обладнаний під мебльовані кімнати. Там було 49 таких кімнат, які дотримувалися вищих стандартів, відповідно, цей заклад славився як один з найкращих в Києві. Мебльовані кімнати Іваницького були рекламовані у всіх путівниках та адресних довідниках міста.

У 1900 році в будинку діяв дитячий садок. На початку 1900-х років за адресою вулиця Золотоворітська, 6 жив Микола Олександрович Бердяєв (1874–1948) – філософ-ідеаліст українського походження, що народився у 1874 році в Обухові. Його творчість відносять до напряму релігійного екзистенціалізму – філософії буття, що мала значний вплив на тогочасний літературний і мистецький розвиток. На часі Гетьманату флігель функціонував як місце, де "розміщувався Департамент посередніх податків". У післявоєнний період починаючи з 1968 року, у будинку містилися офісні приміщення Товариства зв'язків з українцями за межами України (Товариство "Україна") та редакція газети "Вісті з України", яка виходила з 1960 року українською та англійською мовами.

Нинішній стан особняка залишає бажати кращого – потребує ремонту. Викликає подив той факт, що зараз використовується садиба під офісні приміщення кількох підприємств і організацій. Нині садиба Іваницького на вулиці Золотоворітській, 6-А, у Києві, перетворилася ще й на цікавий та еклектичний художній центр. Усередині будівлі розташувалися творчі магазини, апсайкл-шопи, майстерні авторських прикрас, яскрава неонова підсвітка, картини та графіті. Ця локація нагадує собою музей сучасного мистецтва чи простір для стріарту. Історична будівля, за даними департаменту культури КМДА, потребує ремонту. Проте власники магазинів орендують приміщення, вважаючи його як особливе та передбачають для нього поліфункціональний розвиток в урбаністичному середовищі сучасності.

За законом про воєнний стан, місцеві військові адміністрації можуть (мають право) зупиняти будівництво та несанкціоновану реконструкцію будівель. Нажаль, принаймні, в столиці досить часто можна почути про порушення саме у сфері охорони культурної спадщини, про реальні загрози місцевим пам'яткам та історичній забудові, зокрема, особнякам. Важливим для розуміння гостроти питання є зарубіжний досвід. Так, у деяких країнах, зокрема в Польщі, на законодавчому рівні затверджено, що всі об'єкти, старіші за 100 років, вже вважаються або пам'ятками, або цінною фоновою забудовою. Тобто, вже сам вік накладає певні обмеження на власників таких будинків. В Україні така практика поки відсутня. Щоб об'єкт став пам'яткою, слід провести велику роботу, підготувати значну кількість документів і інколи це затягується на роки.

Маємо сподівання, що Київська військова адміністрація обмежить несанкціоновану забудову у центрі міста Києва та не дозволить забудовникам зносити історичні будинки, які є прямим свідченням надзвичайно насиченого українського буття, що вирувало в місті Києві в усі попередні часи! Збережемо разом історичну спадщину, що примножує власне туристичний потенціал міста та повертає киянам і українцям звідусіль історичну пам'ять. Пам'ятки місцевого значення – це об'єкти, що мають важливе історичне, культурне чи архітектурне значення для певної локальної території. Вони можуть включати будівлі, споруди, пам'ятники, природні об'єкти або археологічні місця, які відображають історію, традиції та специфіку певного регіону. Ці пам'ятки можуть бути захищені законодавством або мати певний статус, що передбачає збереження їхньої цінності для наступних поколінь; це особливо важливо під час агресивної війни рф в Україні. З вірою в справедливість та перемогу вболіваємо за українську ідентичність та зберігаємо історико-культурну спадщину столичного міста.

Список використаних джерел

1. Білоконь Ю. М., 2006. Регіональне планування (теорія і практика) / за ред. І. О. Фоміна. Київ: Логос. 256 с.
2. КАС ВС визначив порядок затвердження меж історичного ареалу м. Києва та обмеження щодо його забудови – Юридична Газета <https://yur-gazeta.com/golovna/kas-vs-viznachiv-poryadok-zatverdzhennya-mezh-istorichnogo-arealu-m-kieva-ta-obmezhennya-shchodo-yogo-zabudovi>.
3. Як охороняти й рятувати історичну забудову Києва <https://tykyiv.com/intervyu/usia-istorichna-zabudova-kiieva-perebuvaie-pid-zagrozoiu-pamiatkoznavitsia>.
4. Як змінились історичні будівлі Києва – Telegraf – журнал дизайнерів. <https://telegraf.design/yak-zminylys-istorychni-budivli-kyieva>.

Марущак Я. С.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри українознавства,
Національний університет "Одеська
морська академія", м. Одеса

УДК 79.379.8

ОДЕСЬКІ ПЕРФОМАНСИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАТОРИ В ПЕРШІ РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку нашої держави, особливо в такі часи які ми зараз переживаємо значну увагу потрібно приділити сучасному українському мистецтву. Варто згадати, що в усі часи мистецтво відіграло важливу роль в формуванні світогляду не тільки громадян країни в якому конкретний вид мистецтва розвивається а й на громадян всього світу.

З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, дуже багато людей та митців зацікавились українською культурою як одним із проявів нашої незламності. Для прикладу варто згадати кавер-версію легендарного гурту "Pink Floyd – Hey Rise Up" на запис вокаліста гурту "Бумбокс" Андрія Хливнюка "Ой у лузі червона калина", що був створений у перші дні повномасштабного вторгнення. Варто підкреслити, що "Pink Floyd" не випускали ні чого з 1994 року, тобто 28 років! [2].

Особливу роль в сучасному українському мистецтві відіграло місто Одеса, яке з самого початку свого заснування притягувало до себе талановитих людей не тільки в сфері мистецтва, а й інших напрямках діяльності людини.

Починаючи з перших років незалежності одеські художники під впливом західного мистецтва, яке стало більш доступним після розпаду Радянського Союзу починають створювати доволі успішні виставки та перформанси. Митці відчувши свободу від важкої радянської цензури доволі швидко створюють продукцію яка стає конкурентно-спроможною у всьому світі.

Отже, починаючи з 1991 року, основну групу художників під керівництвом Олександра Ройтбурда склали Ігор Гусєв, Вадим Бондаренко, Юлія "Depeche Mode".

Оскільки про діяльність Олександра Ройтбурда написано багато як наукового так і публіцистичного матеріалу, виникає необхідність розглянути діяльність таких художників, як Ігор Гусєв та Вадим Бондаренко.

Варто зазначити, що вищезгадані діячі мистецтва окрім художніх робіт, були першими хто успішно імплементували на практиці такий вид західного мистецтва як перформанс (performance art) – це вид мистецтва, який визначається процесом, який розвивається у часі та передбачає активну участь художника і, таким чином, звертає увагу на взаємовідносини між митцем, роботою та глядачем. [1]

У 1992 році група митців Гусєв, Бондаренко, Савченко та Горіна проводять шокуючий для оточуючих перформанс "Іменини імператора". Незабаром Бондаренко та Гусєв проводять у "ТІРСі" перформанс під назвою "Дефлорація океану" за ним слідує "Робоча зона", до Вадима Бондаренка та Ігоря Гусєва приєднуються молоді художники Андрій Казанджі та Руслан Рубанський. Група одягається в смокінги, фарбує обличчя та волосся у золотий колір й непорушно стоїть кілька годин на Дерibasівській.

У 1993 році арт-група "Загальний стан", в яку входили вищевказані митці, вже в повному складі, з Юлею "Depeche Mode", проводить виступ на Потьомкінських сходах. Назва дії – "Потьомкінці – потомкам". Юля в образі "Революції", з оголеними грудьми та прапором, Ігор і Вадим з колясками йдуть по сходах, повторюючи шлях героїв фільму Ейзенштейна. Ось текст, який автори написали для своєї акції, ще не передбачаючи Майдану: "На барикади! Революція змиватиме кров'ю ваш сором! Будь-яка, навіть найзабрудненіша, пелена ніколи не зрівняється із Великим Знаменем Революції! Покрийте трупи революціонерів дитячими підгузниками, щоб повітря Свободи залишилося чистим! Революція виконується на замовлення дітей!. Революція – кров! Материнство – Молоко! Кров + Молоко = Краса!" [3]

В середині 90-х років арт-група "Загальний стан" закінчує своє існування. Вадим Бондаренко переїжджає до Голландії, а Ігор Гусєв з Юлею "Depeche Mode" проводять ще декілька останніх акцій, після чого починають працювати окремо, інколи приймаючи участь в колективних арт-проектах.

В 1996 році в Ігор Гусев разом з Сергієм Ануфрієвим створюють доволі цікавий філософсько-мистецький проект "Великий Фонтан", за легендою при побудуванні трамвайних шляхів с першої по шістнадцяту станцію Фонтанської дороги, планувалось кожна з цих станцій прикрасити фонтаном. З невідомих причин тогочасній владі не вдалось реалізувати повністю цей задум, в частині прикрашення зупинок фонтанами. Не зважаючи на це дорога все одно отримала назву "Фонтанська", а всю територію яка розташована біля цієї дороги почали називати "Фонтаном". Для мовної свідомості одеситів цього виявилось досить, оскільки за минулий століття існування цього району жодного фонтану там так і не було побудовано і логічне питання іноземця, який їде по Фонтану: "Де тут фонтани?" – викликає лише нудьгу і автоматично викреслює цю людину зі списку тих, хто введений у ігрову ситуацію сенсів. Фонтани на Фонтані – це все одно що "масло масляне". Упущення в благоустрої обернулося знахідкою для неформального мислення місцевих мешканців... Глядач, ідучи від картини до картини, як від станції до станції, відтворює процес роздумів, поступово віддаляючись від готових відповідей і наближаючись до постановки питань. Але він не повинен забувати про те, що перше (але далеко не головне) питання: "Яке відношення все це має до Фонтану?" вже задано самими роботами. Саме вони вивчають проблематику відносин. Здивований глядач нагадує того, хто питає: "Де ж Фонтани на Фонтані?", і тим самим виходить із гри. Відповіді немає. Є лише розлітаючись бризки свідомості, які світяться в променях освітлення. Є лише Великий Фонтан".

Вищевикладена діяльність митців була сильним поштовхом, як для людей, що обрали мистецьку діяльність – професією, так і для інших, які потім зробили мистецтво своїм хобі. Однією з основних задач вищевказаних художників було показати – що мистецтво це діяльність, якою спроможний займатися кожний, якщо йому є що сказати цьому світу. Їх перфоманси зачіпали тогочасні проблеми та виклики, змушували звернути на них увагу й врешті решт задуматись, а можливо й знайти рішення цих проблем.

Сьогодні, для прикладу Ігор Гусев є одним із перших художників хто застосував в своїй творчості штучний інтелект. Головний акцент був зроблений на наслідках підриву Каховської ГЕС. Варто зазначити, що крім міста Одеси, ця виставка була представлена у Парижі [4].

Отже, перші роки незалежності в мистецькому світі міста Одеси пройшли доволі продуктивно, як для самих митців, як для культурної спадщини України так і для її історії. Варто додати, що Ігор Гусев та Вадим Бондаренто зараз презентують свої твори на самих відомих арт-просторах всього світу і їх роботи є

експонатами відомих музеїв Парижу та Амстердаму. Вони є всесвітньо відомими художниками яких визнає весь світ.

Зараз (на момент написання) вони знаходяться за кордоном та проводять активну працю по презентації сучасного українського мистецтва, знайомлять з ним іноземних поціновувачів а також проводять роботи по ознайомленню як видатних діячів так і простих іноземців з проблемами з якими зіткнулася наша країна із-за військової агресії з боку Росії.

Список використаних джерел

1. Що таке перформанс і з чим його їдять! Дізнайтеся в суботу в Національному музеї! Арт-Юкрейн. URL: <https://artukraine.com.ua/ukr/n/chto-takoe-performans-i-kakova-ego-hudozhestvennaya-rol-uznayte-v-subbotu-v-nacionalnom-muzee> (дата звернення: 03.03.2024).

2. Pink Floyd впервые за 28 лет выпустили песню и посвятили её Украине. Культурометр. URL: <https://culturemeter.od.ua/pink-floyd-vpervye-za-28-let-vypustili-pesnju-i-posvjatili-еjo-ukraine-133633> (дата обращения: 03.03.2024).

3. Михайловская Е. Гипнотический сеанс двух Кандинских. Портфолио. Искусство Одессы 1990-х: сборник текстов. Одесса, 1999.

4. У Парижі пройде виставка робіт художника Ігоря Гусева, які присвячені наслідкам підриву Каховської ГЕС та Третій світовій війні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3814002-u-parizi-odeskij-hudoznik-predstavit-vistavku-pro-naslidki-pidrivu-kahovskoi-ges.html> (дата звернення: 03.03.2024).

**Research
Europe.org**